

T.C
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE VE MALİ YÖNETİM ANABİLİM DALI

Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi
Perspektifinden Türkiye’ de Seçim Ekonomisi
Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMET EMİN COŞKUN

İZMİR / 2017

T.C
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE VE MALİ YÖNETİM ANABİLİM DALI

**Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Türkiye' de
Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi**

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMET EMİN COŞKUN

DANIŞMAN:

DOÇ.DR. ENGİN HEPAKSAN

İZMİR / 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2017

Muhammet Emin COŞKUN

İmza

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN : *Maliye ve Mali Yönetim* Ana Bilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / ~~Doktora Programı~~ öğrencisi *Muhammed Emin COŞKUN* ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: *03.03.2017* *Doc. Dr. Engin HEPAKSAZ* Ana Bilim Dalı Başkanı
Sayı : *Eyisim*

İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen *Konu Tercih ve Anayasal İktisat Teorisi* Perspektifinden Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulanmasının Değerlendirilmesi başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz *03.03.2017* tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında **OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ** ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	<i>Doc. Dr. Engin HEPAKSAZ</i>	<i>Eyisim</i>
Üye	<i>Yrd. Doç. Dr. Alper DOĞAN</i>	<i>Alper</i>
Üye	<i>Yrd. Doç. Dr. Ercan UŞUN</i>	<i>Ercan</i>
Üye		
Üye		

Ek1 : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KAMU TERCİHİ VE ANAYASAL İKTİSAT TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYEDE SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

MUHAMMET EMİN COŞKUN

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Ve Mali Yönetim Anabilim Dalı

Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisi anayasal kurallar yoluyla siyasi idarelerin sınırlanmasını amaçlar. Teoriye göre siyasal iktidarlar seçimleri tekrar kazanabilmek için ellerindeki güç ve yetkileri kullanarak seçim ekonomisi politikaları uygulurlar. Seçim ekonomisi çerçevesinde makro ekonomik göstergelerde iyileşmeye giderler, kamusal harcamaları arttırıp kamu gelirlerini azaltma eğilimindedirler bu durum uzun vadede ekonomik yozlaşmanın yanında siyasal yozlaşmaya ve ekonomide yapısal sorunlara yol açmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de yapılan seçimlerde seçim ekonomisi uygulanıp uygulanmadığı araştırılmıştır. Genellikle seçim ekonomisine rastlanmıştır, bu durum ülke ekonomisine ciddi zararlar vermiştir. Geçmişe oranla bu eğilimler azalmakla birlikte popülist politikalar seçim dönemlerinde gündeme gelmektedir. Seçim ekonomisi uygulamalarını engellemek ve mali disiplin sağlamak ancak anayasal iktisat teorisinin önerdiği ekonomik bir anayasa ile gerçekleşir.

Anahtar Kelimeler: Kamu tercihi, Anayasal İktisat, Seçim Ekonomisi, Ekonomik Anayasa.

ABSTRACT

Master's Thesis

EVALUATION OF ELECTION ECONOMY PRACTICES IN TURKEY, IN PERSPECTIVE OF CONTEMPORARY PUBLIC CHOICE AND CONSTITUTIONAL ECONOMY

Muhammet Emin COŞKUN

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Dapartment Of Puplic Finance Program

Public choice and constitunal economic theory by the way of constitutional rules aims that restriction to politic administiration. According to theory, politic administirations utilizes power and authority because of win to election again. Within the frame of election economy, on macro economic indicators are improved, and public expenses are increased while public incomes are diminished. This situation, in the long term, causes of economic corruption and other hand political corruption therefore economical structure will be break down.

This study examines to Turkey's election process that which election economy whether practices on it or not. Generally this situation has been encountered in election cycles and it has damaged to economy of country. Compared to the past these tendecies are degraded but on the other hand populist politics come to fore in election terms.To block these practices of election economy and ensure to fiscal discipline only if an economic constitution that has been suggested by constitutional economic theory, will realize it.

Key Words: Public Choice, Constitutional Economy, election economy, economical constitution

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
TABLO LİSTESİ.....	IX
ŞEKİL LİSTESİ.....	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU TERCİHİ VE ANAYASAL İKTİSAT

1.1. İKTİSADI DÜŞÜNCEDE DEVLETİN DEĞİŞEN ROLÜ.....	4
1.1.1 Merkantilist Düşünce Okulu.....	5
1.1.2 Fیزیokrasi Düşünce Okulu.....	6
1.1.3 Klasik İktisadi Düşünce Okulu.....	7
1.1.4 Keynesyen Düşünce: Ekonomiye Devlet Müdahalesi.....	9
1.1.5 Rasyonel Beklentiler Okulu.....	11
1.1.6 Arz Yönlü İktisat Okulu.....	12
1.1.7 Moneterist İktisat Okulu.....	12
1.2. KAMU TERCİHİ VE ANAYASAL İKTİSAT.....	13
1.2.1 Kamu Tercih Teorisi : Tanımı ve Gelişimi.....	14
1.2.1.1 Pozitif Kamu Tercih Teorisi.....	17
1.2.1.2 Normatif Kamu Tercih Teorisi.....	18
1.2.1.3 Kamu Tercih Teorisinin İlkeleri.....	21
1.2.1.3.1 Metodolojik Bireycilik İlkesi.....	22
1.2.1.3.2 Rasyonel (Homoeconomicus) ilkesi.....	23
1.2.1.3.3 Siyasi(Politik) Mücadele İlkesi.....	26
1.2.2 Devletin Başarısızlığının Nedenleri Üzerine.....	27
1.2.2.1 Ekonomik Nedenler.....	32
1.2.2.1.1 Keynesyen Teori.....	32
1.2.2.1.2 Rant Kollama.....	33
1.2.2.1.3 Rüşvet.....	34
1.2.2.1.4 Haraç.....	34
1.2.2.1.5 Zimmet.....	35
1.2.2.1.6 Kayırmacılık.....	35

1.2.2.1.7 Patronaj.....	35
1.2.2.1.8 Lobcilik	36
1.2.2.1.9 Bütçe Açıkları.....	36
1.2.2.1.10 Gönül Yapma	38
1.2.2.1.11 Kamu Sırlarını Sızdırma ve Vurgunculuk.....	38
1.2.2.2 Siyasal Nedenler.....	39
1.2.2.2.1 Politik Konjonktür Teorisi.....	39
1.2.2.2.2 Çoğulculuk İlkesi Problemi.....	40
1.2.2.2.3 Baskı ve Çıkar Grupları.....	40
1.2.2.2.4 Politik Miyopluk.....	42
1.2.2.2.5 Bürokrasi	42
1.2.2.2.6 Rasyonel Seçmenlerin İlgisizliği ve Bilgisizliği	43
1.2.2.2.7 Yer altı Hükümeti	44
1.2.2.2.8 Siyasal-Mali Ahlakın Bozulması.....	44
1.2.2.3 Anayasal İktisat Felsefi Temelleri, Tanımı ve Gelişimi	45
1.2.2.3.1 Sosyal Sözleşme Teorileri	48
1.2.2.3.2 Thomas Hobbes ve Sosyal Sözleşme	49
1.2.2.3.3 J.J. Rousseau ve Sosyal Sözleşme.....	50
1.2.2.3.4 John Locke ve Sosyal Sözleşme.....	51
1.2.2.4 Anayasal İktisat Çerçevesinde Yaklaşımlar.....	52
1.2.2.4.1 Freiburg İktisat Okulu	53
1.2.2.4.2 Virginia Politik İktisat Okulu	53
1.2.2.4.3 Chicago Okulu.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİM EKONOMİSİ VE ANAYASAL İKTİSAT

2.1 SEÇİM EKONOMİSİ KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	56
2.2 POLİTİK KONJONKTÜR TEORİLERİ.....	58
2.2.1 Politik İş Döngüleri Teorisi	60
2.2.2 Politik Bütçe Döngüleri Teorisi	62
2.3 SEÇİMLER, SEÇMENLER VE PARTİLER.....	62
2.3.1 Seçim Sistemleri	63
2.3.2 Seçmenler ve Davranış Biçimleri	64
2.3.2.1 Seçmenlerin Bilgisizliği	64
2.3.2.2 Seçmenlerin İlgisizliği	64
2.3.2.3 Seçmenlerin Miyopluğu	65
2.3.2.4 Seçmenlerin Unutkanlığı.....	65
2.3.3 Seçimler ve Partiler.....	65
2.4. SEÇİM EKONOMİSİ VE SİYASAL POPÜLİZM	67
2.4.1 Seçim Öncesi Ekonomik Durum	69
2.4.2 Seçim Sonrası Ekonomik Durum	70
2.5 SEÇİM EKONOMİSİ VE POLİTİKA ARAÇLARI	70
2.5.1 Mali Araçlar.....	72
2.5.2 Parasal Araçlar	73
2.6 SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMA ŞEKİLLERİ.....	74
2.7. SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARININ BAŞARI FAKTÖRLERİ.....	76

2.8 SEÇİM EKONOMİSİNE ANAYASAL İKTİSAT ÇERÇEVESİNDE SINIRLAMALAR.....	76
2.9 SEÇİM EKONOMİSİ POLİTİKALARININ SONUÇLARI	78
2.9.1 Kısa Vadedeki Etkileri.....	79
2.9.2 Uzun Vadedeki Etkileri	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARINA BİR BAKIŞ ..	82
3.1.1 Türkiye'de Siyasal Süreçte Popülist Politikalar	83
3.1.2 Türkiye'de Seçim Ekonomisinin Etkileri	85
3.1.2.1 Enflasyon	86
3.1.2.2 Büyüme	88
3.1.2.3 Parasal Genişleme	89
3.1.2.4 Kamu Bütçesinin Görünümü.....	90
3.1.2.5 Ücretler ve İstihdam.....	91
3.2 TÜRKİYE'DE 1983-2015 ARASI SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARI	94
3.2.1 1983-1991 Uygulamaları	95
3.2.2 1991-1999 Uygulamaları	96
3.2.3 1999-2007 Uygulamaları	98
3.2.4 2007-2015 Uygulamaları	99
3.3 TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ POLİTİKALARINA YÖNELİK EKONOMİK ANAYASA ÖNERİLERİ	101
3.3.1 Ekonomik Anayasa.....	102
3.3.1.1 Mali Anayasa	104
3.3.1.1.1 Buchanan ve Wagner'in Önerisi	106
3.3.1.1.2 Friedman'ın Önerisi	106
3.3.1.1.3 Niskanen'in Önerisi.....	107
3.3.1.1.4 Hayek'in Önerisi	108
3.3.1.2 Parasal Anayasa	108
3.3.1.2.1 Friedman'ın Önerisi	109
3.3.1.2.2 Hayek'in Önerisi	110
3.3.1.2.3 Endekslleme Yöntemi	110
3.3.1.2.4 Bernholz'un Önerisi	111
3.3.1.2.5 Leijonhufvuld'un Önerisi	111
3.3.1.2.6 Buchanan ve Brennan'ın Önerisi.....	112
3.4 TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ POLİTİKALARINA ANAYASAL İKTİSADIN UYGULANABİLİRLİĞİ KONUSUNDA ELEŞTİRİLER	113
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	120

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KHK	Kanun Hükümünde Karar name
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
KDV	Katma Değer Vergisi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Pozitif ve Normatif Kamu Tercihi Teorilerinin İnceleme Alanları	20
Tablo 2: Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler.....	29
Tablo 3: Devletin Büyümesine Yol Açan Nedenler	30
Tablo 4: Piyasa Başarısızlıkları ve Devlet Başarısızlıkları.....	31
Tablo 5: Makro Ekonomik Göstergeler	87
Tablo 6: İstihdam Göstergeleri.....	93
Tablo 7: Anayasal İktisat Teorisine Göre Ekonomik Anayasa	103
Tablo 8: Parasal Anayasa.....	113

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Siyasal Sürecin Unsurları Arasında İletişim	25
Şekil 2: Türkiye 'de Baskı Grupları.....	41

ÖNSÖZ

İktisadi düşüncede devlete sürekli anlam ve görevler yüklenmiştir. Tarihsel süreçte devletin ekonomik hayattaki rolü sürekli tartışılmıştır. Devletin ekonomik hayata aktif müdahalesini savunanlar olmakla birlikte devletin “zorunlu fena” bir organizasyon olduğunu savunan doktrinler bulunmaktadır. Anayasal iktisat teorisinde de devlet sürekli büyüme eğiliminde olan bireysel ekonomik hak ve özgürlükleri kısıtlayan bir yapıdır ve bu yüzden sınırlandırılıp temel görevleri konusunda işlevselleştirilmelidir.

İktidarlar seçim ekonomisi politikaları çerçevesinde popülist politikalara eğilimlidirler. Bu eğilim ancak ekonomik anayasa ile sınırlandırılabilir. Bu çalışmada kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisinin teorik yapısı tartışılmış, seçim ekonomisinin uygulama biçimleri incelenmiş ve son olarak ta Türkiye’de seçimlerde seçim ekonomisi uygulanıp uygulanmadığı araştırılmıştır.

Bu çalışmanın oluşmasında çok kıymetli bilgilerini, yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam sayın Doç. Dr. Engin HEPAKSAN’a bunun dışında yapıcı eleştiriler, motive edici, yol gösterici ve teşvik edici telkinlerinden dolayı değerli hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Alper DOĞAN’a ve maliye bölümü değerli akademisyenlerine ve en önemlisi maddi ve manevi sonsuz ve sınırsız desteklerinden dolayı kıymetli aileme teşekkürü borç bilirim.

Muhammet Emin Coşkun

İZMİR-2017

GİRİŞ

İktisadi düşüncede devlet fikri sürekli tartışılan bir alandır. İlk kapsamlı ve kurumsal olan düşünce okulu merkantilizm de devlet müdahalesini savunur. Klasik düşünce okulunun temelini oluşturan fizyokrasi düşüncesinde müdahalecilik kesin bir dille reddedilmiştir. Klasik iktisadın bilimselleştiği ve kurumsallaştığı 18.yy da ki teorisyenler piyasanın doğal bir düzeni olduğunu “görünmez el” in piyasayı ahenkli bir şekilde yönettiğini savunmuşlardır. Bu dönem düşünürleri devleti güvenlik ve adalet sağlayıcısı “jandarma devlet” olarak tanımlamaktadırlar. 1929 Büyük Ekonomik Buhranı’na kadar devletin ekonomik hayattaki rolü bu anlayış üzerinden sağlanmıştır. Buhran karşısında çaresiz kalan anlayış sonrasında talep yönlü iktisat, diğer bir deyişle “Keynesyen Devrim” ekonomik hayatta baş göstermiştir. Keynesyen politikalar doğrultusunda ekonomide bir talep yetersizliği bulunmaktadır. Bu durumdan ancak devletin kamusal harcamalar yaparak piyasayı canlandırması yoluyla aşılabileceği, Keynesyen teoride savunulmaktadır. Buhran sonrasında Keynesyen politikaların krize çare olmasıyla birlikte, genişleyen devlet yapısı başka sorunları meydana getirmiştir.

Bu genişlemeci politikalar devletin büyümesine, devlet bütçesinin genişlemesine yol açmıştır. Bu devleşen bürokratik organizasyon bireyin ekonomik hak ve yetkilerini sınırlandırmaya başlamıştır. 1950’li yıllara gelindiğinde bu sınırsız organizasyonu anayasal kurullarla kontrol altına almak gerektiğini savunan yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır. Kamu tercihi teorisi, genel tanıma göre politikanın ekonomik analizi olarak adlandırılmaktadır. Teoriye göre devlet müdahalesi ekonomik yaşamın politize olmasına neden olmuştur. Disiplin de devlet müdahalesinin bir çok sosyal ve ekonomik maliyete neden olduğu savunulmaktadır. Devlet başarısızlığına dayanan bu disiplin Nobel ödüllü İktisatçı James M. Buchanan tarafından geliştirilmiş ve disipline edilmiştir. Kökenleri 17.yy düşünürlerine kadar uzanan bu disiplinin temelinde “sosyal sözleşme” fikri yer almaktadır.

Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisi devleti anayasal kurullarla sınırlandırma üzerine geliştirilmiş disiplinlerdir. Anayasal iktisat perspektifinden

seçim ekonomisi uygulamaları incelendiğinde seçim süreci komplike bir alandır. Seçim dönemlerinde politik özneler seçmenler, siyasetçiler ve bürokratlar arasında gerçekleşen karmaşık ilişkiler bulunmaktadır. Seçim dönemlerinde siyasal irade oy maksimizasyonu, seçmenler fayda maksimizasyonu, bürokratlar bürosunun maksimize edilmesi amacıyla hareket ederler. Bu karmaşık ilişki ağında siyasetçiler çeşitli seçim ekonomisi uygulamaları ve politik konjonktür uygulamalarında bulunurlar. Bu uygulamaların amacında tekrar ve yeniden seçilebilmek amacı yer alır. Siyasal iradeler yeniden seçilebilmek için seçim öncesinde genişletici para ve maliye politikaları uygular bu genişleyici politikalar çerçevesinde kamu harcamaları arttırılıp kamu gelirleri azaltılır. Seçim sonrasında ise bu durum sıkı para ve maliye politikalarına yerini bırakır bu istikrarsız ve kuralsız politikalar ekonominin politize olmasına ve mali disiplinin bozulmasına neden olabilir. Bu popülist uygulamalar sonucunda kronik bütçe açıkları baş gösterebilir. Uzun vadede seçim ekonomisi uygulamalarının faturası yine seçmenlere mal olabilir, böylelikle devlet büyümesinin yol açtığı maliyetler artabilmektedir. Bu durum toplumun büyük kesiminin onayı alınarak oluşturulmuş sosyal bir sözleşmeyle yani çerçevesi iyi belirlenmiş ekonomik bir anayasayla aşılabılır.

Çalışmamızda Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamalarının görülüp görülmediği incelenmiştir. Türkiye’de yapılan seçimlerde seçim çevrimlerine rastlanmıştır. Çalışmamızın ilk bölümünde iktisadi düşüncede devlet müdahaleciliği ve bu müdahalecilik tarihinde kamu tercihi ve anayasal politik iktisat teorisin nereye oturduğu ve tarihsel kökenleri incelenmiştir. Bunun dışında kamu tercihi teorisi ve anayasal politik iktisat teorisinin bilimsel ve felsefi temelleri incelenmiştir. Kamu tercihi teorisi devlet başarısızlığını önlemeye yönelik bir disiplindir. Çalışmamızın birinci bölümünde devlet başarısızlığının nedenleri üzerine durulmuştur. İlerleyen bölümde anayasal politik iktisat teorisinin sosyal sözleşmeyle olan ilişkisi incelenmiş bu bölümde T. Hobbes, J.J. Rousseau ve J. Locke’un sosyal sözleşme fikirleri üzerine durulmuştur. Bu bölümün son kısmında anayasal iktisat teorisine çeşitli okulların bakış açıları incelenmiştir bu okullar devlet müdahalesine karşı çıkmakla birlikte yöntem konusunda ayrışmaktadır. Bu okullar Virginia Politik İktisat Okulu, Freiburg Okulu ve son olarak Chicago Okullarıdır. Bu okullardan Virginia Okulu anayasal iktisadın kurumsallaştığı okuldur bu okul devlet

müdahaleciliğine karşı çıkmıştır. Freiburg okulu karşı çıkmakla birlikte sosyal bir düzen için devlet müdahaleciliğini belli oranlarda kabul edilebilir bulmuştur. Chicago Okulunda ise devlet müdahaleciliği kabul edilemez bir durumdur.

Çalışmamızın ikinci bölümün de ise seçim ekonomisi anayasal iktisat ilişkisi incelenmiştir. Seçim ekonomisi ve politik konjonktür teorilerinin kavramsal temelleri incelenmiştir. Seçimler, seçmenler ve partiler bu bölümde detaylı incelenmiş dünyada uygulanan seçim modelleri ve Türkiye’de uygulanan seçim sistemi özet bir çerçevede incelenmiştir. Anayasal iktisat teorisinin seçmen varsayımı bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Teoriye göre seçmen bilgisiz, ilgisiz, miyop ve unuttandır. Partiler bölümünde ise dünya üzerinde uygulanan parti sistemleri ve Türkiye’de ki çok partili hayat incelenmiştir ve bu partilerin seçim dönemlerinde devlet destekleri almasının iyi ve sakıncalı yanları tartışılmıştır. İlerleyen bölümlerde ise seçim ekonomisi uygulamalarının seçim öncesi ve sonrası ekonomik etkileri incelenmiştir. Seçimlere müdahale edilirken mali ve parasal politika araçlarına bakılmıştır. Bu popülist politikaları önlemeye yönelik anayasal sınırlamalar incelendikten sonra seçim ekonomisi uygulamalarının kısa ve uzun vadedeki etkileri tartışılmıştır.

Çalışmanın üç ve son bölümünde ise Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamalarına kısa bir bakış, Türkiye’de politik ve ekonomik yozlaşmanın temelleri, Türkiye’de uygulanan seçim ekonomisi uygulamalarının makro ekonomik göstergelere etkisi ve 1983-2015 seçim dönemlerinde seçim çevrimlerine rastlanıp rastlanmadığı, Türkiye’de uygulanan veya uygulanabilecek popülist politikalara yönelik ekonomik anayasa önerileri ve son olarak Türkiye’de anayasal iktisat teorisinin uygulanabilirliği konusunda eleştiriler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU TERCİHİ VE ANAYASAL İKTİSAT

1.1. İktisadi Düşüncede Devletin Değişen Rolü

İktisadi düşünce tarihi boyunca devlete çeşitli anlamlar ve nitelikler yüklenmiştir, iktisadi düşüncenin gelişimi ile birlikte devletin ekonomik hayatta ki rolü sürekli tartışılmış ve değişmiştir. Kamu tercihi teorisi ve Anayasal iktisat teorisi de bu yüzyıllar sonra süren tartışmalar sonucunda ortaya çıkmış teorilerden biridir.

Bilimsel tartışmaların ve ideolojik ayrışmaların temeli “Devlet ekonomik hayatta ne kadar” olmalıdır sorusuyla başlamaktadır. Devleti ekonomik hayatın merkezine alan çeşitli düşünce ve okullarla birlikte devleti ekonomik hayatın dışına alıp sadece “güvenlik”, “diplomasi” ve “adalet” alanlarına sıkıştıran liberal okul ve düşünceler bulunmaktadır, bu ikinci grup okullar devleti israfçı ve savurgan bulmaktadır (Yalçın, 1976: 225).

Kamu tercihi ve anayasal iktisat disiplininde uzun yıllar sonrası çıkan tartışmalar neticesinde kurumsallaşmış bir disiplindir. Kamu tercihi açısından da devlet “israfçı”, “savurgan” ve genişleme eğilimi gösteren bir yapıdır. Devlet ya da siyasal iktidarlar ise en çok genişleme eğilimine seçim dönemlerinde gerçekleştirmektedir. Bu dönemler de “seçim ekonomisi” uygulayarak ekonomik hayatta aktif bir özne olmaktadır. Seçim ekonomisini ise kısaca iktidarın hakimiyetini kaybetmemek için uyguladığı iktisadi ve mali politikaların tümüne seçim ekonomisi diyebiliriz. Bu iktisadi ve mali politiklar ise vergiler, kamu harcamaları ve borçlanma yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu genişleyici politikalar çerçevesinde kamunun ekonomideki hacmi büyümekte ve açıklara neden olmaktadır (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 129).

Bu çerçevede tezimizin asıl amacı çağdaş kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisi ışığında seçim ekonomisini tartışmaktır, ancak kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisine geçmeden önce iktisadi düşünce tarihindeki okullara kısaca bakıp anayasal

iktisadı ve kamu tercihini nasıl bir düşünsel temeli olduğunu görmemize yardımcı olacaktır.

1.1.1 Merkantilist Düşünce Okulu

Bu okul kökenleri 15.yüzyıla dayanmaktadır, bu düşüncenin temel felsefesi bir ülkenin elindeki değerli madenlerin zenginlik göstergesi sayılmasıdır, o yüzden bu merkantilist düşünceyi sahiplenmiş devletler coğrafi keşifler için birbiriyle yarışmışlardır, bu ülkelerde ithalata olumsuz bakılmış ithalat yoluyla değerli madenlerin ülke dışına çıkma fikrinden dolayı yüksek gümrük vergileri yoluyla bunu engellemeye çalışmışlardır bu da bu düşünceyi benimsemiş devletleri ekonomik hayattaki rolünü büyötmüştür.

Merkantilist düşüncenin temelinde derin milliyetçilik duygusu vardır, diğer ülkelerle ilişkilerde bir milletin kendini gösterebilmesi rekabette geri kalmaması için devletin güçlü olması merkantilist düşüncenin itici gücüdür (Yalçın, 1976 : 134). Devletin böyle bir güce sahip olabilmesi için etkin bir askeri ve mali gücü olmalıdır bu da devleti ekonomik hayatta etkin bir alana taşımaktadır.

Merkantilizmin temsilcileri “Thomas Hun”, “Gerard de Malyenes” ve “Edward Missel”dir. Ayrıca “J.Bodin” ve “Antoine De Montchretien” gibi temel felsefi düşüncelerini oluşturan kimselerdir.

Merkantilist düşüncede temel varsayımlar (Eğilmez, 2012: 32) ;

- Değerli madenleri ele geçirmek zenginlik sağlar.
- Devletin ekonomik hayata etkin olması şarttır.
- Dış ticaret kısıtlamaları uygulayarak yurt içinde üretimi mümkün malların dışarıdan alınmasının yasaklanması ülkeden değerli altın ve gümüşün çıkışını engellemek.
- Hızlı nüfus artışı ülkenin lehinedir çünkü fazla işgücü ücretleri düşürecektir

Yukarıda saydığımız temel varsayımlar çerçevesi merkantilist okulun felsefesini oluşturmaktadır. Merkantilist düşünce iktisadi düşünce içinde ilk sistemli düşünce olup iktisadın kurumsallaşmasının başlangıcı diyebiliriz. Son olarak İspanyol merkantilizmi, Fransız merkantilizmi İngiliz ve Alman merkantilizmi bulunmaktadır. İspanyol merkantilizmi “Külçeci” olarak nitelendirilmektedir, burada

değerli madenlerin çıkışı kesinlikle engellenmiş bu da fiyat yükselişine neden olmuştur. Fransız merkantilizmi ise daha çok “Sanayici” olup ticareti kurumsallaştırmaya yöneliktir. İngiliz uygulamasında ise gemicilik, kredi ve para sorunlarıyla uğraşmıştır. Son olarak Alman merkantilizmi ise Kameralizm olarak adlandırılmıştır (Adaçay ve İslatince, 2009: 33).

1.1.2. Fizyokrasi Düşünce Okulu

Fizyokrasi düşünce okulu merkantilizme tepki olarak 18.yy da ortaya çıkmış klasik iktisadi düşüncenin temelini oluşturmuştur. Merkantilizmle birlikte büyüyen devlet yanında birçok sorun meydana getirmiştir. Merkantilist okulda ülke zenginliği elinde bulundurduğu değerli maden altın ve gümüş ölçüsüne indirgenmiştir. Fizyokrasi temsilcilerinde ise bir ülkenin değerini “tarım” belirlemektedir. Ancak tarım artık değer oluşturmaktadır. Merkantilizmle kenara atılmış tarımsal üretim fizyokrasi düşünürleriyle tekrardan önemi anlaşılmıştır.

Bazı yazarlara göre okulun kurucu temsilcisi DR. Quesnay iken bazılarına göre ise Dupont De Nemourstur (Ekşi, 2006: 9). Fizyokrat düşünürlere göre toplumda “doğal düzen” vardır bu düzen tanrısal bir düzendir. Fizyokrasi düşünürlerinin doğal düzen fikirleri öncüleri J.Locke ve Grotius’da ki “doğal hukuk” kavramıdır (Yalçın, 1976: 151). Bu kavramın işaret ettiği toplumsal düzen ekonomik bir düzenin kendiliğindenliğini de içermektedir, merkantilist okulun aksine devlet ekonomik hayatta bulunmamalı, sadece iç- dış güvenliği ve adaleti sağlamalıdır. Fizyokratlara göre en iyi ekonomi politikası, devletin özel kesime hiçbir biçimde karışmadığı, onu serbest bıraktığı politikadır. Devlet dış ticaret dahil hiçbir konuya karışmamalıdır (Eğilmez, 2012: 46).

Dr. François Quesnay (1694-1774) “Ekonomik Tablo” adlı eserinde toplumu üç sınıfa ayırmıştır. Bunlar (Göker, 2014: 4).

- Toprak sahipleri
- Çiftçiler
- Kısır sınıf (zanaatkarlar, tüccarlar)

Bu sınıfsal ayrımı Quesnay üretim ilişkilerini göre kategorize etmiştir. Şöyle ki fizyokrat düşüncede ekonominin motoru “tarım” olarak adlandırılmıştır. Bu da

tarımsal üretimi sağlayan sınıf çiftçilerdir. Bu grup net hasıla üreterek toplumsal refahı arttırmışlardır, diğer gruplar ise üretken olmayan sınıflardır, Quesnay tıp doktoru olduğu için ekonomik ilişkileri insan vücudunun işleyişle benzerlik kurmaya çalışmıştır.

Son olarak bu okulun vergi sistemine bakış açısını incelemek gerekirse, fizyokrat düşünürler “tek vergi” sisteminden bahsetmişlerdir. Tek vergi önerisi aslında merkantilizmin müdahaleciliğini azaltmaya yönelik bir öneridir, bu tek vergiyi çiftçilerden yerine toprak sahiplerinden alınmalıdır, çünkü fizyokrat okuldaki temel felsefeye göre çiftçi sınıfı sadece net hasıla üretmektedir, ekonomik dolaşım yani parasal ilişkiler bu sınıf üzerinden dönmektedir. Eğer monark ya da devlet bu sınıfı vergilendirirse net hasılaya engel olmaktadır, ancak üretken olmayan sınıf toprak sahipleri arazi rantı üzerinden vergilendirilirse daha mantıklı olacağı açıklanmıştır. Fizyokrasi düşüncenin mimarı Dr.Quesnay o kadar önemli bir iktisatçıdır ki iki kutup ideoloji temsilcilerini etkilemiştir. Bu düşünürler A.Smith ve K. Marx’dır (Adaçay ve İslatince, 2009: 43). A.Smith’le Fransa’da tanışmış ve onu etkilemiştir, Marx ise okumalarıyla Quesnay’ı anlamış ve etkilenmiştir, Klasik düşüncenin ise başlangıcı denilebilecek teorilerinin çıkış noktası bu döneme denk gelmiştir.

1.1.3. Klasik İktisadi Düşünce Okulu

Klasik okul önemli teorisyenleriyle birlikte politik iktisadın kurumsallaşmasını sağlamış çok önemli bir düşünce ekolüdür. Hala günümüzde etkinliğini koruyan bu okul tezimizin ana başlığını oluşturan kamu tercihi ve anayasal iktisat kuramını da derinden etkilemiştir. Sadece liberal iktisadi okulları etkilemekle kalmamış ayrıca İngiliz sosyalistlerini de etkilemiştir.

Klasik okulun oluşması esnasında arka planda ekonomik ve sosyal anlamda “devrimler” gerçekleşmiş, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi bu döneme denk gelmiştir. 1789 Fransız Devrimi “bireycilik” ve “özgürlük” iddiasıyla iktidara gelen burjuvazinin sloganı olmuştur (Adaçay ve İslatince, 2009: 50).

Klasik yaklaşım tıpkı fizyokratik sistem gibi ekonomiye devlet müdahalesine karşı çıkmıştır, klasik kuramı etkileyen bu disiplindeki “doğal düzen” klasiklerde

“görünmez el” halini almıştır. Görünmez el diye bahsedilen metaforunda piyasaların kendiliğinden bir doğal düzeni olduğunu devletin buna müdahale ederse bu düzene zarar vereceği varsayılmaktadır. Klasik kuram temsilcilerine göre devlet “zorunlu fena”dır. Varoluşu gereği israfa çok müsait bir kurumdur. Bu yüzden ekonomik hayatta minimum seviyede yer almalıdır. Devlet güvenlik, adalet ve diplomasiyi sağlamalıdır.

Klasik iktisatçılar ve maliyeciler devletin küçük olmasını, denk bütçe, sınırlı vergilendirme ve borçlarının minimum düzeyde tutulmasını savunmuşlardır. Bu düşünce okulu 18.yy da ön plana çıkmış 20.yy başlarına kadar etkinliğini korumuştur. 20.yy başlarında ki “Büyük Buhran” a cevap verememesi sonucunda iktisat tarihinde Keynes yen Devrim yaşanmış ve maliye politikasının etkinliğinin önemi anlaşılmıştır çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Klasik Okulun önemli temsilcileri Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill, Thomas Maltus, Jean Baptiste Say dir (Göker, 2014: 5). Bu saydığımız teorisyenler düşünce tarihi açısından oldukça önemli isimlerdir. Bu teorisyenler vergilendirme, dış ticaret, bütçe, borçlanma, faiz, emek, arz- talep gibi iktisat ve maliye literatüründeki kavramları tartışmaya açmış ve hala güncelliklerini koruyan tespitler yapmışlardır, örneğin dış ticaret konusunda “karşılaştırmalı üstünlükler teorisini” ortaya atmışlardır. Bu teoriye göre uluslar arası iş bölümü ve uzmanlık dış ticaret yapan ülkelerin ekonomileri ve refahları yükselecektir (Ekşi, 2006: 11).

Klasik teorinin bir takım varsayımları mevcuttur, bu varsayımları sıralamak gerekirse; (Ataç, 2012: 5).

- Bütün piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Her arz kendi talebini yaratır (Say Yasası).
- Ücret, faiz ve fiyatların esnek olması
- Miktar kuramının geçerliliği

Klasik kuram temsilcilerin kamu maliyesi alanındaki fikirleri de oldukça açıktır. “Jandarma devleti” ancak küçük bir bütçe ve kısıtlandırılmış bir borçlanma mekanizmasıyla sınırlandırılabilirlerini savunmuşlardır. Devletin ekonomik hayattaki rolü oldukça sınırlandırılmıştır ve tarafsız maliye anlayışını

savunmuşlardır. Bu anlayışa göre kamu gelir ve harcamalarının ekonomide bir değişiklik meydana getirmemesi yani piyasa öznelerinin (kişi-firmalar) etkilememesi anlamındadır (Ataç, 2012: 5).

1.1.4 Keynesyen Düşünce: Ekonomiye Devlet Müdahalesi

İktisat ve maliye tarihi yaşanan krizlere ve konjonktürlere göre sürekli teori ve pratik geliştirmiştir. Uzun dönem hakim olan klasik mali ve iktisadi düşünce 1929 Büyük Buhran karşısında çaresiz kalmıştır. Klasik okulun ekonominin otomatik olarak tam istihdam seviyesinde olduğu ekonomide “görünmez el” metaforu olduğu bilinen bir durumdur, ancak 1929 Krizi karşısında ise çaresiz kaldığı iddia edilmektedir.

A.B.D’de baş gösteren kriz önceleri emlak kriziyle başlayıp daha sonra bankacılık krizine dönüşmüş, AB ve tüm dünyayı etkisi altına almıştır, yaşanan işsizlikler toplam talepte daralmalar ekonomiyi ciddi bir açmaza sürüklemiştir. Tam bu esnada teorideki boşluk Keynesyen politikalarla doldurulmuş, bunun adına da literatürde Keynesyen devrim söylene gelmiştir. Keynes ekonominin her zaman tam istihdamda olmadığını sorunun bir arz probleminden çok talep yetersizliği olduğunu dolayısıyla gelir yetersizliği olduğunu savunmuştur, talebi kontrol edebilmek için ise devletin ekonomik hayata müdahil olmasını şart koşmuştur.

Keynes devlet müdahaleciliğiyle birlikte aslında liberal bir iktisatçıdır, çünkü klasik okulun savunduğu miras, mülkiyet, hukuk ve fiyat mekanizmasını aynen kabul etmiştir (Ekşi, 2006: 19). Ancak onların aksine ekonomiye devlet müdahalesinin şart olduğunu savunmuştur. 1929 Büyük Buhranına Ortodoks iktisadi düşünce hakimken Büyük Buhranla birlikte ekonominin tam istihdamda dengede olmadığı anlaşılmıştır, klasik ve neo-klasik düşünceler yetersiz kalınca Keynesyen düşünce ortaya çıkmıştır (Adaçay ve İslatince, 2009: 204). John Maynard Keynes 1936 yılında Buhranın İngiltere üzerindeki olumsuz etkileri, işsizlikten ilham alarak “İstihdamın, Faizin ve Paranın Genel Teorisi” adlı ünlü eserini yazmıştır.

Keynesyen iktisat, talep yönlü ekonomik disiplindir. Klasik okulun “Say Yasası” olarak bilinen “her arz kendi talebini yaratır” ilkesi Keynesyen düşüncede “her talep kendi arzını yaratır” haline gelmiştir. Ekonominin darboğaza düşme nedeni toplam talep yetersizliğidir. Keynesyen doktrinde üretim ve istihdam toplam

talebe bağılıdır. Devlet borçlanma, kamu gelirleri ve kamusal harcamalar yoluyla ekonomiyi tam istihdam noktasına ulaştırır (Göker, 2014: 7).

Klasik teorisyenlerin öngörülleri 1929 Büyük Buhranı karşısında yetersiz kalmıştır, Klasik düşünürlerin ekonominin kendiliğinden dengeye geleceği teorik öngörüsü Buhranla birlikte boşa çıkmıştır. Gerçekten bu Bunalım Keynesin maliye politikalarıyla krizden çıkma reçetesi olmuştur (Eğilmez, 2012: 148). Ancak Keynesyen reçeteler başka büyük bir sorunu ortaya çıkarmıştır mali açıdan devleşmiş bir devlet gün yüzüne çıkmıştır zaten tezimizin özü anayasal iktisat büyüyen bu devleti nasıl hukuki çerçevede dizginlendirileceği üzerine gelişmiştir.

Keynes Genel Teoride ekonomide dalgalanmalar olsa dahi bir dengenin olabileceğini ancak bu dengenin klasik okulun savunduğu gibi tam istihdam düzeyinde değil eksik istihdam düzeyinde olduğunu savunmuştur. Öncüllerinin aksine toplam talebi oluşturan toplam harcamaları (tüketim harcamaları, yatırım harcamaları ve kamu harcamaları) uyarılmasıyla ekonominin eksik istihdam halinden çıkacağını savunmuştur (Adaçay ve İslatince, 2009: 208). Ayrıca tam istihdamı engelleyen unsurları ise üçe ayırmıştır (Adaçay ve İslatince, 2009: 215).

- Likidite tuzağı
- Tasarruf- yatırım uyumsuzluğu
- İndirimlerin yetersizliğidir

Keynesyen teori maliye politikasının etkinliğini göstermekle kalmamış ayrıca devletin aktif rolünü savunmuştur. Bu da klasik iktisat politikası “laissez faire” ilkesinin sonunu getirmiştir. Ekonomik hayatın kendiliğinden dengeye gelmesini engelleyen unsurun, ücretlerin düşme yönünde esnek olmasına bağlanmıştır. Buna göre kamu harcamaları ve vergiler toplam talebi belirledikleri için, istikrarsızlığı işsizliği ve enflasyonu önlemekte önemli maliye politikası araçlarıdır (Ataç, 2012: 8-11).

1970’lerde yaşanan petrol krizi “stagflasyon” a neden olmuştur. Stagflasyon olgusu ise durgunluk içinde enflasyon olarak adlandırılabilir. Stagflasyonla birlikte Keynesyen iktisat sorgulanmaya başlanmış, teorinin öngörülleri çaresiz kalmıştır. Bunun dışında keynesyen teorinin borçlanmaya yaklaşımları, kamusal büyüklüğü arttırmıştır. Ayrıca Keynes uzun vadeli politikalar yerine kısa vadeli politikaları teorinin eksik yönünü oluşturmaktadır (Ataç, 2012: 42).

Ekonominin durgunluk dönemlerinde açık bütçe politikası genişleme dönemlerinde ise bütçe fazlası yoluyla ekonomi kontrol altına alınabilir (Hepaksaz, 2007: 56). Gerçekten Keynesyen teoride bütçe politika aracı haline gelmiştir, bu da kamunun ekonomide önlenemez yükselişini doğurmuştur. Artan kamusal harcamalar ekonomiyi istikrarsızlıklara uğratmış 1970’li yıllardaki krize cevap bulamaması teoriyi gözden düşürmüştür.

1.1.5 Rasyonel Beklentiler Okulu

Keynesyen ekonomi pratiklerinin güncel problemler karşısında çaresiz kalması ve müdahaleci devlet fikrinin iflası, yeni iktisadi düşüncelere yol açmıştır. 1970’lerde yaşanan petrol kriziyle birlikte görülen stagflasyon olgusu bir çok disiplinin doğuşuna neden olmuştur. Rasyonel Beklentiler Okuluda bu düşüncenin sonucudur.

Rasyonel Beklentiler, müdahaleci ekonomi politikalarının uzun vadedeki etkisi üzerine 1960’lı yıllar’da gelişen iktisadi bir disiplindir. Rasyonel beklentiler teorisi, J.Muth’un çalışmalarında teorik temelleri yer almıştır. İlerleyen zamanlarda ise teoriyi geliştiren iktisatçılar ise, R.Lucas, T. Sargent, R.Barro ve N.Wallace’dır (Göker, 2014: 9).

Rasyonel beklentiler kuramına göre, bireylerin günlük davranışını belirleyen durum gelecek tasavvurlarıdır. İktisadi özneler gelecek için rasyonellerdir ellerindeki bilgiler doğrultusunda gelecekteki iktisadi kararlarını biçimlendirirler. Bu rasyonel tavır iktisadi özneleri sistematik hata yapmaktan korur. Teorinin varsayımları ışığında devletin üretim ve istihdamı arttırmak için politika uygulaması gereksizdir. Rasyonel bireyler devletin uygulayacağı politikalar karşısında tavır alacak mevcut para ve maliye politikalarının etkisizleşmesine neden olacaktır. Teorisyenlere göre uzun dönemde uygulanan maliye politikaları ekonomiye zarar verecektir. Örneğin kamusal harcamalar borçlarla finanse edilirse özel tüketim azalacak sonuçta istihdam ve üretimde bir şey değişmeyecektir (Ataç, 2012: 19-20).

Rasyonel beklentiler teorisinin birey tasavvurunda, birey iktisadi kararlarında tutarlı ve öngörülüdür. Bu birey devletin ekonomi alanındaki politika, reflekslerine göre hemen karşılık vermektedir, sonuç olarak bu bireyin aktif tavrını boşuna çıkarmamak için devlet ekonomi yönetiminde istikrarlı olmalı, keyfi politikalardan kaçınmalıdır.

1.1.6 Arz Yönlü İktisat Okulu

Talep yönlü iktisadi düşünceye tepki olarak doğan bu düşünce disiplini ekonomide bir talep problemi olmadığını tersine bir üretim probleminden dolayı iktisadi durağanlıklar yaşandığını savunmuş ve bu yönde bir dizi öneriler sıralamıştır.

Artur Laffer öncülüğünde gelişen bu disiplin, A.B.D.'nin ikonik başkanı R.Regan zamanında ekonomi yönetiminin önemli bir parçası olmuştur. Arz yönlü iktisat disiplini üretim politikaları dışında vergilendirme üzerinden çeşitli pratikler geliştirmiştir. Vergilendirmenin, ekonomik tercihler üzerinde etkisi olacağı savunulmuştur. Keynesyen iktisata tepki olarak doğan disiplin, çalışma ve tasarrufa yönelik vergi indirimlerini savunmuştur. Laffer, vergi oranının %0 ile % 100 olması durumunda vergi gelirin olmayacağını vergi artışlarının, kamu gelirlerini düşüreceğini savunduğu “Laffer Eğrisini” geliştirmiştir (Göker, 2014: 10).

Arz ekonomisi disiplinine göre gerçek gelir ve toplam arz arasında ciddi bir ilişki vardır. Arz Yönlü iktisatçılara göre bir ekonomide gerçek gelir artışı, toplam arzın artışına bağlıdır. Devletin gelir ve harcama politikalarıyla bu ilişki etkilenmektedir. Örnek olarak bir vergi indirimi üretim potansiyeli ve kapasitesini arttırmaktadır (Ataç, 2012: 23). Görüldüğü üzere arz yönlü iktisat, devlet müdahaleciliğine karşıdır. 1980’lerin siyasal ve ekonomik konjonktüründe iktisadi alanda minimal bir devlet yapısı savunmuşlardır.

1.1.7 Moneterist İktisat Okulu

Moneterist düşünce disiplini devlet müdahaleciliğine karşıdır. Yaşanan iktisadi sorunları devletin yanlış para politikalarına bağlamaktadır. 1970’lerde Milton Friedman öncülüğünde geliştirilen disipline göre devletin iktisadi hayata müdahale etmesi sorunlara yol açacaktır. Teorinin öngörüsüne göre iktisadi hayata aktif müdahale “dışlama etkisi” yapacaktır. Bu etki kamu harcamaları yapmak isteyen devleti borçlanma yoluna götürerek özel kesimin yatırım-tasarruf kararlarına etki edecek ve sonuç olarak ekonomide iyileşme gerçekleşmeyecektir.

Moneteristlere göre, devletin kamu harcamalarını vergilerle karşılamaya çalıştığında, artan ek vergi ödemeleri harcamaların oluşturduğu canlanmayı

azaltacağı için genelde kamusal harcamaların ekonomi üzerindeki etkisi minimum düzeyde olacaktır (Ataç, 2012: 16).

Moneterizm temel ilkeleri kısaca, serbest piyasa ekonomisi kendi içsel dinamikleri nedeniyle istikrarlıdır ancak klasik düşüncedeki gibi kendiliğinden dengede değildir. Doğal işsizlik ekonomide bulunmaktadır. Enflasyonun en önemli kaynağı, para arzındaki şoklardır, enflasyonun reçetesi ise etkin para politikasıdır (Adaçay ve İslatince, 2009: 231). Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde Chicago Okulu kapsamında daha detaylı inceleyeceğimiz için moneterist düşünceyi özet bir biçimde vermeye çalıştık.

1.2. KAMU TERCİHİ VE ANAYASAL İKTİSAT

Kamu Tercih Teorisi 1950’li yıllarda çalışılmaya başlansa da kökenleri 18. ve 19. yy matematikçilerine dayanmaktadır. Bunları sıralamak gerekirse Concordet, Borda, Laplace ve Lewis Carroll bu yukarıda sayılan isimler Duncan Black’in çalışmalarına kadar unutulmuşlardır. D. Black’in çalışmalarıyla tekrardan keşfedilmişlerdir. Black, politikanın sorunlarına iktisadi yöntemlerle çözüme ulaştırmaya çalıştığı için Kamu tercihi teorisinin kurucusu kabul edilmiştir (Tullock, Akt, Aktan, 2002: 77).

Kamu Tercih Teorisi özü itibariyle iktisadi yöntemleri siyasi analizlere uygulayan bir bilim dalıdır. Kamu Tercih Teorisi, Keynesyen politikaların zirve yaptığı dönemlerden sonra gelişmiştir. Büyüyen bu kamu ekonomisini nasıl ve hangi çerçeve üzerinde sınırlandırılacağı disiplinin başlıca ilgi alanıdır. Kamu Tercih Teori’sinin ortaya çıkmasında Keynesyen politikalar, sosyal refah teorisi ve kamusal mallar teorisi etkili olmuştur (Hepaksaz, 2007: 54).

Anayasal İktisat Teorisi ise temellerini Kamu Tercih Teorisinden almakla birlikte kökenleri İskoç Aydınlanmasına kadar uzanmaktadır. Anayasal iktisat teorisinin temelinde yatan “sözleşmecilik” fikri ortaçağ sonrası önemli siyaset felsefecilerinin T.Hobbes, J.Locke ve J.J.Rousseau’nun “sözleşmecilik” fikri üzerine dayanmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde “sözleşmecilik” ve Anayasal iktisat teorisi incelenecektir.

1.2.1. Kamu Tercih Teorisi: Tanımı ve Gelişimi

Kamu Tercih Teorisi, alternatif olarak “Politik İktisat Teorisi” veya “Yeni Politik İktisat” olarak adlandırılabilir (Hepaksaz, 2007: 90). “Devlet niçin büyüyor?” ya da “ kamu sektörünün büyümesinin nedenleri nelerdir ? ” gibi temel sorunlar üzerine yoğunlaşmış ve bu sorulara cevaplar aramış bir disiplindir. Bu alan uzmanlarına göre devletin ekonomi içinde büyümesinin nedenleri; savaşlar, nüfus artışları, enflasyon sayılabilir (Aktan, 1994: 138-139).

Ekonomik yöntemleri politik yaşama uygulayan Kamu Tercih Teorisi, kısaca politikanın ekonomik analizidir. Siyasal süreçte alınan karar ve uygulamaları ekonomi biliminin kullandığı araç, yöntem ve varsayımlara dayalı olarak incelemeye çalışan Kamu Tercih Teorisinin temel ilkeleri; “metodolojik bireysellik”, “rasyonalite ve maximand” ile “politik mübadele” dir (Kızılböğâ, 2012: 92).

Kamu tercihi teorisi, kökeni 18. ve 19. yüzyıllara kadar gider. Dönemin ünlü matematikçilerinden Condorcet, Lewis Carroll, Laplace ve Borda politik karar alma sürecinde oylama mekanizmasının matematiksel analizi ile ilgilenmişler ve anayasal iktisat felsefesinin temelini atmışlardır (Ekşi, 2006: 26). 1950’li yıllarda Kenneth Arrow ve D. Black’in iki önemli çalışması “Sosyal Seçim ve Bireysel Değerler” (Social Choice and Individual Values,1951), “Komiteler ve Seçimler Teorisi (The Theory of Committees and Elections:1958)” 1957 yılında ise “Demokrasinin Ekonomi Teorisi (An Economic Theory of Democracy) ve Mancur Olson “Kollektif Faliyetin Mantığı (The Logic Of Collective Action) ve en önemlisi olan G. Tullock ve J.M. Buchanan tarafından yazılan “Oy birliğinin Hesabı (The Calculus of Consent,1962)dır (Aktan, 1994: 132). Yukarıda saymış olduğumuz temel eserler kamu tercihi ve anayasal iktisat literatürünün temel kaynaklarını oluşturmaktadır.

“James M. Buchanan ilk olarak 1957 yılı başlarında G. Warren Nutter ile birlikte Virginia Üniversitesinde, Thomas Jefferson Politik İktisat Araştırma Merkezini oluşturmuştur. Bu merkez, kamu tercihi teorisinin temellerinin oluşmasında ve yeşermesinde önemli rol oynamıştır. Daha sonra, Buchanan, Gordon Tullock ve Charles Goetz ile birlikte 1963 yılında “Virginia Politeknik Enstitüsü ve Devlet Üniversitesi” adını taşıyan üniversiteye bağlı bir birim olarak “Kamu Tercih Araştırma Merkezi”ni kurmuştur. Buchanan, Gordon Tullock, Geoffrey Brennan, Robert D. Tollison yıllarca Virginia

Eyaletinin Blacksburg kasabesindeki bu araştırma merkezinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 1982 yılında ise Merkez çalışanları ile birlikte yine Virginia Eyaletindeki George Mason üniversitesine taşınmıştır.” (Aktan, 1994: 132).

Kamu tercihi teorisinin gelişiminde büyük rol oynayan ve alandaki çalışmalarından dolayı 1986 yılında “Nobel İktisat Ödülü”nü alan James M. Buchanan söz konusu teoriyi şöyle tanımlamaktadır:

“Kamu tercihi teorisi, esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Kamu tercihi, siyasal kararlar alma sürecinde rol alan kimselerin; örneğin, seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarını gözlemlediğimiz veya gözlemleyeceğimiz sonuçların bileşimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktır.” (Aktan, 2002 :3).

Gerçekten kamu tercihi teorisi seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların birbirleriyle olan ilişkilerini inceler, seçmen profiline baktığımızda genelde faydasını maksimize etmeye çalışan politikacılar ise bir daha seçilebilmek amacıyla kamusal harcamalarda artış eğiliminde bulunan popülist politika motivasyonu ile hareket eden bürokratlar ise devletin verdiği imkanlardan daha fazla yararlanmaya çalışan kimselerdir, teori gerçekten bu ilişkiler ağını inceler ve sınırlandırmak ister.

J.M. Buchanan’ a göre, Kamu Tercihi Teorisi çerçevesinde bireyler faydacıdır. Genel ekonomik teoriler ise bireyin aktivitelerini çok fazla dikkate almamıştır ve görmezden gelmiştir. Oysa birey politik tercihlerde bulunan, tüketici, çalışan, satıcı ve hizmet alan kimselerdir. Bu doğrultuda oy kullanan ve faydasını maksimize etmeye çalışan kimselerdir (Buchanan ve Tullock, 1967: 16-17).

Ekonomik teoriler, siyasi teorilerle karşılaştırıldığında basit, siyasi teoriler ise karmaşıktır. Ekonomik mübadele, yasayla belirlenmiş bireysel haklar, mülkiyet, kaynakların korunması ve kontrolü, özel sözleşmeler temelinde işlemektedir. Siyasi mübadele ise anayasayla sınırlanmış piyasa düzeyinde mübadelede bulunan iki veya daha fazla kişiyle değil, toplumun tümüyle ilişkilidir (Buchanan ve Tullock, 1967: 14). Piyasadaki bir şirket ürünlerini satmak için birbirleriyle yarış içinde olduğu gibi siyasal partiler de seçmenlerinin çıkarlarını kendilerinin temsil ettiğini ispat etmek için birbirleriyle yarışır, piyasa ve politika arasında rekabet olsa da politik rekabet daha komplekstir. Çünkü yönetimde sadece bir parti bulunur (Buchanan ve Tullock, 1967: 18-19). Bu karmaşık yapı bizi anayasal ve kurumsal değişimlere mecbur

kılmaktadır. Kendisinin ve seçmenin menfaatini ve çıkarını düşünen siyasal partiler ekonomik, politik ve ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.

Buchanan'a göre batı toplumları yeniden yapılandırılmalı, temel politik kurumları yeniden inşa edilmelidir. Hükümet ve vatandaşların sınırları hoşgörü üzerinden belirlenmelidir. Sadece eleştiri kullanmak kaos getirir ve bu şiddete ve çatışmalara yol açar. Yeniden yapılandırma sağ ve sol politik argümanlara bakılmaksızın yapılmalıdır. Bu anti-politik , anti-kurumsal hareketler Hobbes'un bizi uyardığı anarşist terör ormanına götürür. Bu yüzden yeni şartlara göre kurumsal düzeyde yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerekir. Kamu Tercihi Teorisi bu yeniden yapılandırmanın şart ve bu yapılandırmaların anayasalarda büyük sosyal maliyetler olmadan yapılacağını gösterir (Buchanan ve Tullock, 1967: 21).

Kamu Tercihi Teorisi, ekonomi teori ve uygulamalarında bütünüyle geliştirilmiş yöntem ve araçları alır ve bunları politika, ve kamu ekonomisi alanlarına uygular. Kamu Tercihi Teorisi aynı zamanda, birey davranışlarını hükümette aktör olan, politik partilere üye olan, bürokraside bürokrat olan, seçimde oy kullanan bireyler üzerinden analiz etmeyi amaçlar. Kamu Tercihi Teorisi yöntemsel olarak bireycidir. Yöntemsel kavramları seçme, eyleme, davranma ve bireysel olarak ele alınır (Buchanan, 1999: 13).

J.M.Buchanan kendisini bireyci, anayasalcı, sözleşmeci ve demokrat olarak tanımlamaktadır. Buchanan'a göre politik hukuki düzen bir kamu iyiliğidir düzensizlik ise kamusal kötülük durumu getirir (Buchanan, 2000: 11).

Bir toplumda anarşinin engellenmesi için doğal kural veya doğal sınır "benim" ve "senin" sınırlanmasına dayalı mülkiyet hakkıdır. Kalıcı Hobbescu bir dünyadan kurtulmak için insanların nesnel üzerindeki hakların ve sınırların belirlenmesi gerekir (Buchanan, 2000: 12-13). Özgürlük ve mülkiyet temelinde haklar iyi belirlenmeli, keyfi olmamalı ve bu haklar bireyler açısından kesin tanınmalı ve kabul görmelidir (Buchanan, 2000: 23).

Serbest bir piyasa ekonomisinde hangi malın ne kadar üretileceğine üreticiler karar verir. Kamu ekonomisinde kamusal mal ve hizmetlerin bölünemez ve pazarlanamaz yani kamusal malların "Tam kamusal" mallar özelliklerinden dolayı bireylerin piyasa ekonomisindeki gibi bu mal ve hizmetlere taleplerini açıklamak istemeyecekleri varsayılır. Tercihlerini açıklamasalar da kamusal hizmetlerden

yararlanmaya devam edeceklerini bilirler. Kamu maliyesi literatüründe bu konu “bedavacı sorunu” olarak bilinir. Bu da kolektif seçimlerin rasyonelliğini azaltır (Bonin, 2014: 8). Piyasa kendi çıkarları peşinde koşan bireyler tarafından oluşturulmuştur. Piyasa ilişkilerinde bireyler çıkarlarını maksimize etmeye çalışırlar. Kamu ekonomisinde ise karşımıza bedavacılık sorununu çıkar. Buchanan The (Limits of Liberty) “Özgürlüğün Sınırları” adlı eserinde, ünlü düşünür David Hume’un bir köy için söylediği kanalizasyon hikayesinden yola çıkarak yorumlamaktadır. Hikayede bir köy için kanalizasyon yaptırılmak istenmektedir. Ancak her birey için arzu edilen durum bu kanalizasyon maliyetine katılmaksızın kendisinin faydalanmasını istemesidir (Buchanan, 2000: 41-44). Oysa, bir kamu hizmeti olarak kanalizasyon tesisinin bireylerden finansmanı gerekmektedir. İşte bireyler sözkonusu maliyete katılmak istememekte ve bedavacı bir yaklaşım sergilemektedirler.

Yukarda söylediğimiz ve Buchanan’ın da verdiği örnek gibi gerçekten sosyal yaşamda bedavacılık sorunu sık karşılaştığımız bir problemdir. Bazı mükellefler daha fazla vergi ödeyicisi olup, karşılığında daha az hizmet almaktadır. Bazı vatandaşlar ise vergi ödeyicisi olmayıp kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanabilmektedir. Bu saydığımız problemler maliye teorisi literatüründe “mali sömürü” ve “mali rant” adı altında açıklanmaktadır.

1.2.1.1 Pozitif Kamu Tercih Teorisi

Seçmen, politikacı, bürokrat ve çıkar grupları Pozitif Kamu Tercih Teorisinin inceleme alanlarını oluşturmaktadır. Pozitif Kamu Tercih Teorisi yukarıda sayılan aktörlerin davranışlarının ekonomik analizini yapmaktadır. Basit çoğunluk, oy birliği, logrolling gibi oylama modelleri pozitif kamu tercihi teorisinin inceleme alanını oluşturmaktadır (Aktan, 1994: 134).

Yasama organları ve komiteler nasıl çalışır? özel çikara sahip birey ve grupların devlet üzerindeki etkisi nedir? gibi sorular pozitif kamu tercihi teorisinin inceleme alanındaki temel soruları oluşturmaktadır (Buchanan, Aktaran, Hepaksaz, 2007: 74-75).

“Birey” fikri Kamu Tercih Teorisi açısından oldukça önemlidir, hatta kamu tercihi teorisinin pozitif sayılmasının nedeni bireyi temel kabul etmesidir denilebilir. Pozitif Kamu Tercih Teorisinde her bir kimsenin sadece tek seçim hakkı olduğu düşüncesi Pozitif Kamu Tercih Teorisinin tek normatif yönlü kısmıdır. Teoride bireyin esas alınması ise optimum kararların birey tercihinine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır (Çelebi, 1991: 23).

Buchanan kamu tercihinin kamu maliyesine olan etkisini pozitif ve normatif etki olarak ayırmaktadır. Pozitif analizi ise üç sınıfa ayırmıştır, ilki mevcut potansiyel alternatif kurumların, özel ekonomi içerisinde tercihte bulunan kişi ve grupların davranışları üzerine etkileri; Bu alan vergiler ve kamu harcamalarına ilişkin yansıma teorilerini kapsamaktadır. Bazı vergilerin kişilerin davranışlarını nasıl etkilediği üzerinedir. İkincisi mevcut ve potansiyel alternatif mali kurumların kamu ekonomisi içinde tercihte bulunan kişi veya grupların davranışları üzerine etkileridir. Üçüncüsü ise mevcut ve potansiyel alternatif politik veya kolektif tercih kurumlarının kamu ekonomisinde tercihte bulunan kişi veya grupların davranışları üzerine etkileridir (Buchanan, 2002: 88-92).

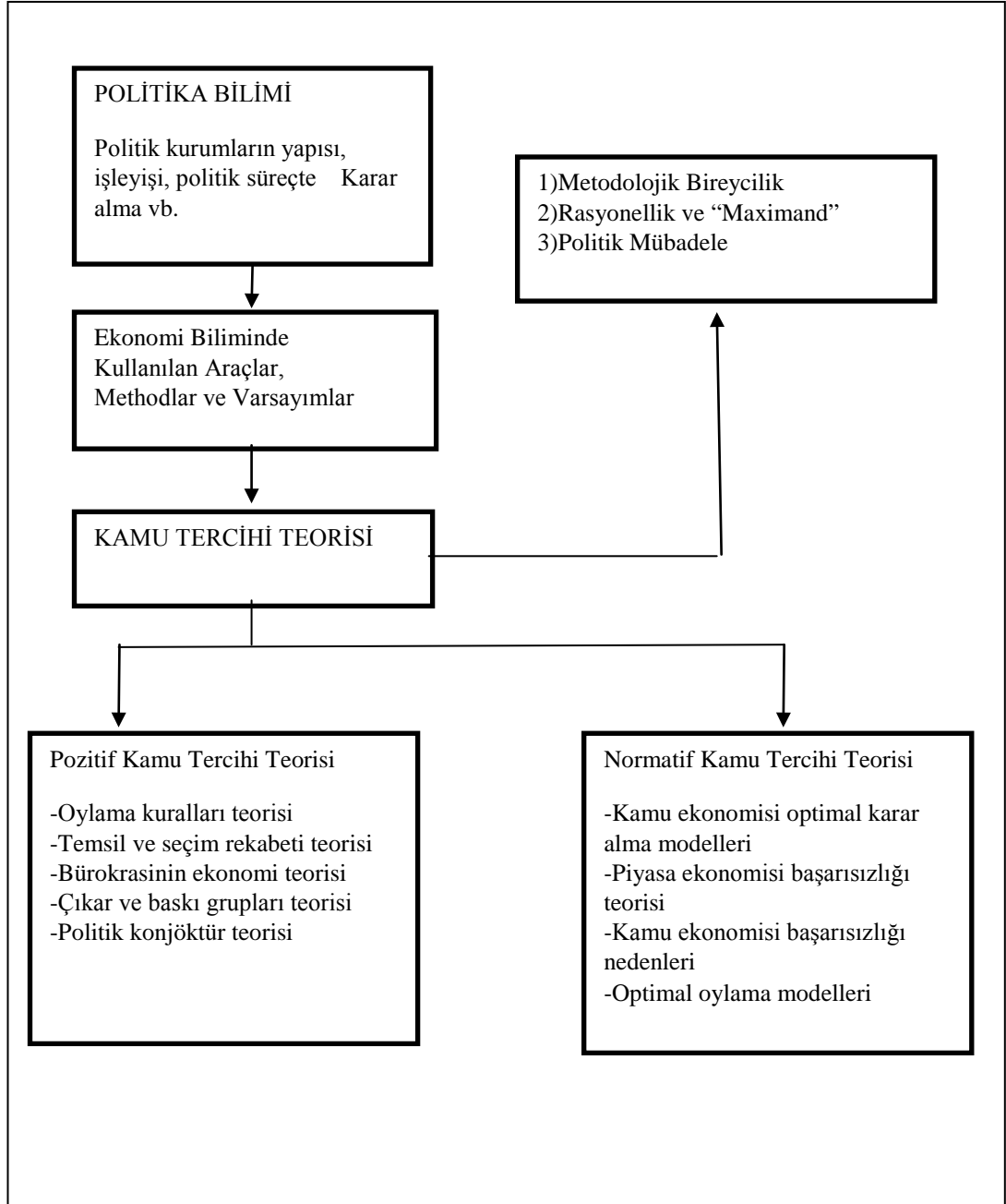
1.2.1.2 Normatif Kamu Tercih Teorisi

Normatif Kamu Tercih Teorisi ise “olması gereken” mükemmel oylama kurallarını araştırır. Bu “olması gereken” en iyi durum normatif kamu tercihinin ayırt edici noktasıdır. Pozitif Kamu Tercih Teorisi ise olan gerçek yaşamda karşımıza çıkan seçmen, bürokrat, çıkar ve baskı grubu gibi politik sürecin aktörlerini inceleme konusu yapar.

Normatif Kamu Tercih Teorisi çıkan sonuçları “iyi” veya “kötü” değerlendirirken, Pozitif Kamu Tercih Teorisi ise sadece sonuçlarla ilgilenmektedir (Hepaksaz, 2007: 75). Normatif analiz, “kamu ekonomisinin etkinliği için yerine getirilmesi gereken koşullar nelerdir?” Gibi sorularla uğraşmaktadır ve yukarıda belirttiğimiz gibi normatif alanın ilişkisi olması gereken düzeyinde sorulan sorulardan ve cevaplardan oluşmaktadır. Ünlükaplan’a göre bireysel tercihlerden kolektif tercihe geçişi sağlayan oylama yöntemleri normatif kamu tercihinin koşuludur (Ünlükaplan, 2003: 16-17).

Normatif Kamu Tercih Teorisi, bireysel tercihlerin nasıl kolektif hale getirebileceğini ele alır, yani ideal oylama metodları normatif kamu tercihi teorisinin inceleme alanına girmektedir. Politik kurumların karar alma sürecinde nasıl daha iyi işleyebileceği, alanın başlıca sorunlarından birisidir. Normatif Kamu Tercih Teorisi literatüre iki önemli katkıda bulunmuştur. İlki “optimal oylama kuralı” yaklaşımı iken ikincisi ise “anayasal (politik) iktisat” tır. Optimal oylama kuralı oy birliği kuralı dışında hangi kuralların uygulanabileceğinin araştırılması olarak söylenebilir (Bonin, 2014: 30). Anayasalcılık ise temelini “sözleşmecilik” fikrine dayandırmaktadır. T. Hobbes, J.Locke ve J.J.Rousseau gibi ünlü siyaset felsefecilerinin “sözleşmecilik” fikrinde temellendirilmektedir. 20.yy başlarındaki müdahaleci devlet ve Keynesyen politikaların baskısı sonucu mali anlamda “Leviathan”laşmış bir yapı kaçınılmaz olmuştur. Nobel ödüllü James M. Buchanan önderliğinde bu sınırsız yapının hangi kural ve çerçevelerle sınırlandırılacağı düşüncesi üzerine gelişmiş bir disiplin olan Kamu Tercih Teorisi, tezimizin ilerleyen bölümlerinde anayasalcılık, sosyal sözleşme teorileri kapsamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Tablo 1: Pozitif ve Normatif Kamu Tercih Teorilerinin İnceleme Alanları

Kaynak: Aktan, 1994: 135.

Tablo 1’de ki pozitif ve normatif teorinin ayrımı gerçekten konuyu sistemleştirmek açısından oldukça önemlidir. Kamu Tercih Teorisi politikaya ekonominin yöntem ve metotlarının uygulanması sonucunda gelişmiş bir alandır. Kamu Tercih Teorisi “olan” ve “olması gereken” üzerinden değerlendirildiğinde ise karşımıza pozitif ve normatif alanlar ortaya çıkmaktadır. Pozitif Kamu Tercih

Teorisi yukarıda belirtildiği gibi gerçek yaşamdaki seçmen, politikacı ve bürokrat üzerine yoğunlaşırken normatif kamu tercihi teorisi mükemmel oylama modellerini bulmayı amaçlar. Ayrıca normatif kamu tercihi teorisi “Piyasa Ekonomisinin Başarısızlığı Teorisi” (The theory of market failure) ve “Kamu Ekonomisinin Başarısızlığı Teorisi” (The theory of government failure) ile ilgilenmektedir. Piyasa başarısızlığını şöyle sıralayabiliriz (Aktan, 1994: 136) ;

- Tam rekabet modelinin gerçekleştirilememesi
- Kamusal mallar
- Dışsal ekonomiler
- İçsel ekonomiler
- Kamu başarısızlığını ise ;
- Rasyonel seçmenlerin bilgisizliği
- Rasyonel seçmenlerin ilgisizliği
- Çıkar ve baskı gruplarının rant kollama faaliyetleri
- Politik miyopluk
- Oy birliği ilkesinin gerçekleşmemesi
- Ortanca seçmen teorisi
- Kamusal mal ve hizmetlerin bir bütün halinde arz edilmesi

Yukarıda sayılan nedenler piyasa ve kamu ekonomisinin başarısızlık nedenlerini oluşturmaktadır. Piyasa başarısızlıkları teorisi klasik ekonominin öne sürdüğü tezlerden oluşmaktadır. Kamu başarısızlıklarının anatomisi ise kamu tercihi iktisadın ortaya koyduğu büyük bir alternatif ve başarıdır. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde kamu ekonomisinin başarısızlıkları üzerine daha kapsamlı açıklanmaya çalışacaktır.

1.2.1.3 Kamu Tercihi Teorisinin İlkeleri

Refah iktisatçıları devlete normatif açıdan yaklaşırken, kamu tercihi iktisatçıları ise pozitif değerlendirmeye devleti açıklamaya çalışmışlardır. Böylelikle kamusal ve bireysel kararlar daha anlamlı bir şekilde analiz edilerek, gerçekçi alternatif modellemeler ortaya çıkabilecektir (Fırat, 2008: 24- 25).

Kökene 18.yy’a kadar giden kamu tercihi iktisadının temelleri liberal iktisadi ve politik düzen fikrine dayanmaktadır. İktisadın “kurucu babaları” devlet teorisini

açıklarken “minimum devlet”, “jandarma devlet” gibi nitelendirmelerle açıklamışlardır. Kökenleri eski bu disiplinin varsayımları klasik ekonomi ve klasik politik teorideki gibi insanı yani bireyi egoist, rasyonel ve faydacı olarak açıklamaktadır. Zaten bu düşünce iktisadi düşüncede “Homoeconomicus” prototipini oluşturmaktadır. Teorinin düşünsel temellerindeki “bireycilik” fikri, Kamu Tercihi Teorisinin birincil ilkesi ve varsayımı haline gelmiştir. İkinci ilkesi ise rasyonalite ve “maximand” yani faydacılık ilkesidir. Bu ilke gereği ise politik süreçteki öznel seçmenler, politikacılar, bürokratlar , baskı ve çıkar grupları çeşitli motivasyonlarla karar almaktadır. Bu aktörler içindeki baskı ve çıkar gruplarının bu motivasyonla yaptıkları davranış biçimleri literatürde “rant kollama” olarak adlandırılmaktadır. Seçmenler ise fayda maksimizasyonu düşüncesiyle hareket ederler. Son olarak Politik mübadele ise politik karar alma sürecindeki aktörlerin birbirleriyle girdikleri mübadele sürecidir. Kısaca Kamu Tercihi Teorisi varsayımları (Savaş, 1997: 60);

- Metodolojik Bireycilik
- Rasyonalite ve “maximand” ilkesi
- Politik Mübadele ve “catallaxy” ilkesi

1.2.1.3.1 Metodolojik Bireycilik İlkesi

Kamu tercihi teorisyenleri, metot olarak kendilerine kolektif davranışları değil bireysel davranışları model olarak almışlardır (Akcagündüz, 2010: 30). Kamu kurumları, kamu teşebbüsleri kısaca devleti oluşturan organların kararları birey tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Sakal ve Şahin, 2009: 80).

Bu ilke veya varsayım gereği sosyal ve ekonomik hayattaki kararlar birey tercihlerine göre belirlenir. Kamu Tercihi Teorisi Liberal düşünce temelinde gelişen bir disiplin olduğu için “bireyselcilik” oldukça önemlidir. Tıpkı piyasa ekonomisi içindeki ekonomik ilişkiler ağı “birey” temelli olduğu gibi kamu ekonomisinde karar alma süreci de birey esaslıdır. Kamu Tercihi Teorisinin önemli teorisyenlerinden J.M.Buchanan metodolojik bireyciliği şöyle açıklamaktadır (Aktaran, Aktan, 1990: 39).

“Kamu Tercihi Teorisi, ekonomi teorisi gibi metodolojik olarak bireycidir. Temel birimler partiler, devletler veya uluslar gibi organik birimler değil, seçimde bulunan, çeşitli

eylem ve davranış motiflerine sahip olan kişilerdir. Bu açıklama çerçevesinde kamu tercihi esasen Politikanın Bir Bireyci Teorisi adını almaktadır.”

Gerçekten kamu tercihi teorisi ve onun temel ilkesi metodolojik bireycilik açısından “birey” önemli çekirdek bir kavramdır. Karar alma sürecinde birey dışındaki unsurun yani kolektif kararı değil bireysel kararı öncülenmektedir. Bireysel amaçlar ve kolektif faydaları konusunda ünlü düşünür Hayek’in ifadeleri faydalı olabilir (Hayek, 1996: 86) ;

“Burada şu inkar edilemez gerçeğe dönmemize gerek yoktur: Bir kimsenin çabalarının diğer kimseler üzerindeki faydalı etkileri, o kimseye çok defa sadece, eğer o kimse bir çok kimseye insicamlı bir plan mucibine uyumlaştırılmış gayretlerinin bir parçası olarak hareket ederse görünür olacaktır. Birey için onu fazlasıyla alakadar eden (endişelendiren) fenalıklar için çok fazla bir şey yapmak çok defa güç olabilir. Şüphesiz bu gibi amaçlar için onu uyumlaştırılmış eylemde rol almaya muktedir organizasyonlara katılabilmek (veya onları yaratabilmek) bireyin hürriyetinin bir parçasıdır. Alturistin (başkaların iyiliği için çalışan) amaçlarının bazıları kolektif eylemle elde edilebilir ama bütünüyle bencil eylemlerde çok defa kolektif eylem yoluyla elde edilecektir. Alturizm veya kolektif eylem arasında veya egoizmle bireysel eylem arasında zorunlu münasebet yoktur.”

1.2.1.3.2 Rasyonalite (Homoeconomicus) ilkesi

Kamu Tercihi Teorisi, birey temelli bir iktisadi disiplindir. Bunun neticesinde “kamusal çıkar”, “toplumsal fayda” gibi kavramları özünün varoluşu gereği reddeder. Çünkü Kamu Tercihi Teorisindeki ekonomik özne yani birey, özel çıkarını maksimize etmeye çalışan kimseler olarak yani “homoeconomicus” olarak tasarlanmıştır. Bunun neticesinde bireyler öznel faydalarını yani kişisel çıkarlarını koruyan, gözetilen kimseler olarak değerlendirilmektedir. Bu ilke gereği bireyler “rasyonel” ve “tutarlı” kararlar alan ve uygulayan kimselerdir. Bu ekonomi politik ilişkiler ağı içindeki kimseler yani teorinin ilgi alanındaki kişiler ve kurumlar, seçmenler, siyasi partiler, bürokratlar ve baskı-çıkarcı grupları bu ilke gereği çeşitli amaçları gütmektedir.

Kamu Tercihi Teorisi, rasyonaliteyi felsefi anlamda tartışmaz, daha çok karar verme eyleminin süresinde karşı karşıya kaldığımız alternatifleri ve bunların içinde en rasyonel yani kişisel faydanın maksimize olacağı durumu analiz eder (Adanalı, 2011: 10).

Bürokratik aktörler açısından baktığımızda ise onlar da bütçe maksimizasyonu motivasyonu ile hareket ederler. Niskanen'e göre politik süreçte rol alan bir diğer aktör olarak bürokratin amacı, "bürosunun en çoklaşması" diye özetlenebilir. Şöyle ki, bürokrat büronun büyümesi, etkinliğinin artması bütçenin büyümesi talebinde bulunur. Bütçenin büyümesi ise prestij, karizma ve maaş olarak dönmektedir(Fırat, 2008: 29).

Siyasal partiler ise "oy maksimizasyonu" güdüsüyle hareket etmektedirler, bu nedenle kendi seçim bölgelerini yatırım, alt-yapı gibi faaliyetleri kolaylıkla kaydırabilmektedirler. Çıkar ve baskı gruplarına değinmek gerekirse onların davranış motivasyonlarının altında yatan temel dürtü ise "rant maksimizasyonu" dur.

"Piyasanın kendiliğinden güçlerinin çalışmasını giderek artan bir şekilde muallakta bırakan husus halkın tekellerden şikayet ederken zihninde bulunan şey değil fakat farklı zanaatların her yerde hazır bulunan dernek ve birliklerdir. Bunlar büyük ölçüde, piyasayı kendi çıkarlarına göre yönetmek için hükümete baskı yüküyle işlerini yaptırırlar." (Hayek, 1997: 133).

Politik süreç içindeki unsurları incelediğimizde onları kısaca şöyle açıklayabiliriz (Aktan, 1994: 134):

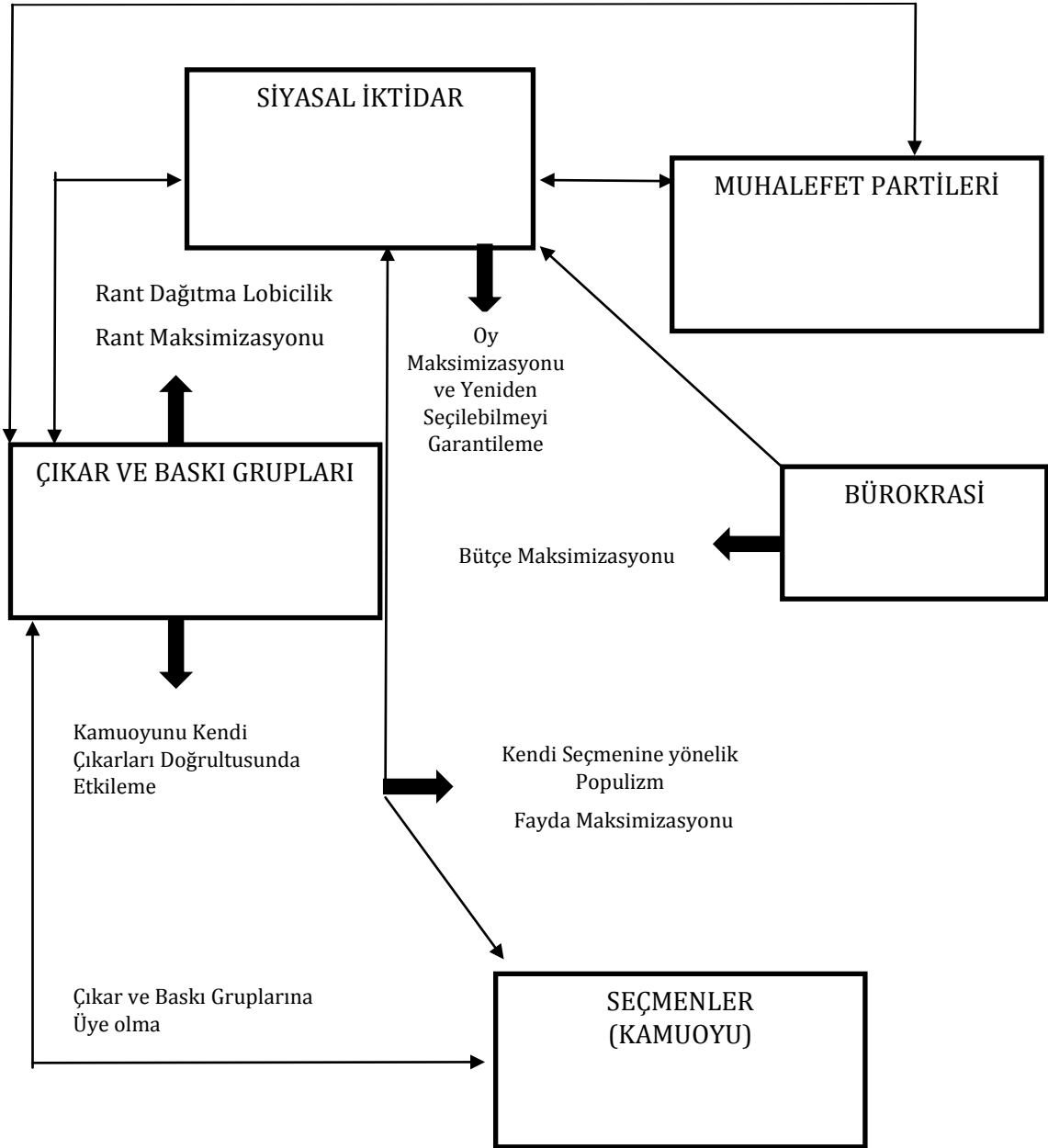
-Seçmenler "fayda maksimizasyonu"

-Siyasal partiler "oy maksimizasyonu"

-Bürokratlar "bütçe maksimizasyonu"

-Çıkar ve baskı grupları ise "rant maksimizasyonu" güdüsüyle davranırlar literatürde bu davranış biçimlerin tümüne "maximand" ve "rasyonalite" ilkesi denilmektedir.

Şekil 1: Siyasal Sürecin Unsurları Arasında İletişim

Kaynak: Aktan, 2002: 41.

Şekil 1’de ki siyasal sürecin unsurları arasındaki iletişim detaylı şekilde incelendiğinde görüleceği üzere gerçekten rasyonellik ilkesi gereği ekonomi politik özneler fayda maksimizasyonu güdüsüyle hareket etmektedirler. Seçmenler şekilde görüldüğü üzere hem seçmen olarak siyasal yaşama katılabilmekte hem de baskı ve çıkar gruplarıyla birlikte hareket edip rant maksimizasyonu elde edebilmektedir.

Baskı ve çıkar grupları ayrıca elindeki sermaye gücüyle birlikte bu sermayenin sahip olduğu kitle iletişim araçları yoluyla kamuoyu üzerinden manipülasyon yapabilmekte ve kamu oyunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir. Siyasal parti hükümet -muhalefet ilişkisine değinmek gerekirse, şekilde de görüleceği üzere ilişki, oy ticareti ve milletvekilleri transferi üzerinden gerçekleşmektedir. Siyasal partilerin seçmenle ilişkisine değinmek gerekirse, bu süreçte oy maksimizasyonu ve yeniden seçilebilmek için popülist politikalara yönelme olasılığı söz konusudur. Son olarak bürokrasinin bütçe maksimizasyonu peşinde olduğu söylenebilir.

1.2.1.3.3 Siyasi(Politik) Mübadele İlkesi

Politik mübadele ilkesi, literatürde politik karar almanın esasen siyasal süreçte rol alan seçmen, politikacı gibi politik figürlerin arasında yapılan bir mübadele olarak adlandırılmaktadır. Kamu tercihi teorisi politik süreci bir mübadele süreci olarak nitelendirir. Özel çıkarın değış tokuş edilmesi gibi kamusal alanda da gönüllü bir mübadelenin varlığından söz edilebilir (Aktan ve Dileyici, 2007: 17).

Piyasa sürecinde ki alıcı- satıcı ilişkisi yani mübadele ilişkisi kamu ekonomisinde de söz konusudur. Politika ilişkileri sürecinde bireylere, kolektif ihtiyaçların giderilmesine yönelik yani tatmine yarayacak mal ve hizmetler karşılığında bunların maliyetlerine yapacakları katkı payları arasında bir mübadele söz konusudur (Sakal ve Şahin, 2009: 86).

Teorinin önemli temsilcilerinden J.M.Buchanan Politik mübadeleyi “catalaxy” ilkesini şöyle açıklamaktadır (Aktaran, Aktan, 1994: 134):

“Gerek piyasalarda ve gerekse politikada bireylerin ekonomik çıkarlarını Pozitif değerdeki malların seçimi oluşturur, fakat piyasalar esasen mübadele kurumlarıdır. Bireyler, piyasaya bir malı diğer bir mal ile mübadele etmek amacıyla girerler. Politika da bireyler arasındaki karmaşık bir mübadele yapısıdır ve bu yapı içerisinde bireyler piyasa mübadelesi içerisinde etkin bir şekilde sağlayamadıkları bazı özel amaçlarını kolektif olarak çalışırlar. Bireysel çıkarın mevcut olmaması halinde, başkaca bir çıkar söz konusu değildir. Piyasada bireyler elmalarla portakalları mübadele ederler, politikada ise bireyler tüm kolektif ihtiyaçlarını tatmine yarayacak mal hizmetlerinden yargı hizmetlerine kadar ile bunların maliyetleri yapacakları katkı payları arasında bir mübadele bulunur.”

Mücadele süreci kompleks bir takım özellikler taşır. İki kişinin mübadelede bulunmasından daha çok “sözleşmeye” dayalı bir süreci ifade eder (Hepaksaz, 2007: 73). Gerçekten de Kamu Tercih Teorisi ve anayasal iktisadın kökeni “sözleşmecilik” fikrine dayanmaktadır, yani ilkeler ve varsayımlar basit somut örneklerle açıklanırken onun kökeninde daha grift karmaşık toplumsal ve felsefi tartışmalar yer almaktadır.

1.2.2 Devletin Başarısızlığının Nedenleri Üzerine

Devlet başarısızlığının literatürde bir çok teorik nedenleri sıralanmıştır. Kamu ekonomisinin sürekli büyümesi, siyasilerin popülist politikaları, kamu borçlanması, savaş gibi birçok neden sayılmaktadır. Devletin başarısızlığı teorileri temel iki ana unsur üzerine oturtulabilir. İlki ekonomik, ikincisi ise politik-siyasi nedenler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Literatürde genelde bu ikili ayırım üzerine durulmakla birlikte bazı çalışmalarda üçüncü bir neden olarak “sosyal nedenler” üzerinde durulmaktadır.

Ekonomik nedenler, ağırlıklı olarak Keynesyen politikalar, bütçe açıkları, rüşvet, lobicilik gibi faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Siyasal nedenler ise genelde politikacı- seçmen arasında oluşan komplike ilişkiler sonucunda oluşmaktadır. Örneğin politik konjonktür teorisi, seçim ekonomisi uygulamaları gibi tezimizin özünü oluşturan problemler önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak sosyal nedenler ise göç, kentleşme ve terör gibi nedenler olarak sıralanabilir. Gerçekte sayılan sosyal unsurlarla birlikte kamu ekonomisi ciddi anlamda artış eğilimi göstermektedir.

Örneğin iç göçler neticesinde büyük şehirlere yapılan göçler sonucunda devlet yeni okullar, yeni hastaneler, yeni altyapı unsurlarını gerçekleştirmek zorundadır bu da yeni bütçesel harcamalar doğurmakta ve bütçe üzerine sosyal maliyetler yüklemektedir.

Kamu tercihi iktisadi, refah iktisatçılarının geliştirdiği piyasa başarısızlığı teorisine karşın devletin başarısızlığı teorisini geliştirmişlerdir. Devletin başarısızlığı teorisinden önce kısaca piyasa başarısızlığından bahsetmek yerinde olacaktır. Piyasa başarısızlıklarının nedenleri olarak; kamu malları, monopol, dışsallıklar, asimetric bilgi, gelir dağılımında adaletsizlik sayılabilir.

Kamusal mallar “Adalet, ulusal savunma, şehirlerde sokak aydınlatması, çöplerin toplanması ve meteoroloji tarafından sağlanan hava raporları gibi toplumun tümünün yararı için devletçe üretilen mal ve hizmetler olarak tanımlanabilir.” (Ertek, 2009: 429). Devlet bu tür mal ve hizmetleri vergilerle finanse etmektedir. Bu hizmetlerin kullanımı hesaplamak zor olduğu için herkesten finansı için belli oranlarda katılım bekler. Kamusal malların piyasa fiyatlandırılması mümkün değildir, o yüzden bu mal ve hizmetler devlet tarafından sunulmaktadır. Genellikle seçim dönemlerinde bu mal ve hizmetleri kullanarak oy maksimizasyonu hedefleyen politik aktörlerin politik süreçteki davranışları kamu ekonomisinin genişlemesinde etki yapabilmektedir.

Devletin başarısızlığının en önemli nedenlerinden biri de devletin sürekli büyüme eğiliminde olmasıdır. Devletin büyümesi konusunda literatürde farklı iktisadi ve mali yaklaşımlar geliştirilmiştir. Devlet büyüme eğiliminde olduğuna ilk dikkat çeken iktisatçı A.Wagner olmuştur. Devletin sürekli olarak büyüme eğiliminde olması Wagner Kanunu olarak adlandırılmaktadır(Aktan,2002:101). Genel toparlayıcılık açısından diğer maliyeci ve iktisatçıların teorilerini ve hipotezlerini aşağıdaki tabloda inceleyebiliriz:

Tablo 2: Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler

Wagner Kanunu	İç dış güvenlik ve adalet hizmetleri devleti büyütmektedir. Devletin eğitim, sağlık alanındaki varlığı kamu harcamalarını artırmaktadır.
Abromowitz-Eliasberg Hipotezi	Savaş ve sanayileşme devletin büyümesine neden olmaktadır.
Downs Hipotezi	Kamu harcamalarının finansmanında faydaya göre vergi toplanamadığından devlet bütçeleri büyümektedir.
Sıçrama Tezi	Savaş ve depresyon dönemlerinde ülke ekonomilerinde bir sıçrama gerçekleşir. Savaş ve depresyon bitse bile bu etki devam eder.
Bürokrasinin Ekonomik Teorisi	Bürokratlar bütçe maksimizasyonu ve kişisel faydalarını arttırmak için kamu hacmini büyütmektedirler.
Olson Hipotezi	Baskı ve çıkar grupları faaliyetleri devleti büyütür.
Dengesiz Büyüme	Emek-yoğun büyümenin verimi az olduğundan kamu başarısızlığa uğrar.
Direktör Hipotezi	Siyasi iktidarlar ortanca seçmen grubuna yönelik politikalar uygulamakta bu da devleti genişletmektedir.
Yoğunlaşma Etkisi	Devlet ulaştırma, haberleşme, enerji ve altyapı hizmetleri üzerinde yoğunlaşırsa devlet büyür.
Politik Konjonktür Teorisi	Politikacıları seçim ekonomisi politikaları yürütmeleri kamu harcamalarını arttırmaktadır.
Borcherding Hipotezi	Refah, nüfus ve enflasyon artışları devleti büyütür.
Bucahanan Yaklaşımı	Politikacıların oy maksimizasyonu için uyguladığı politikalar.
Meltzer-Richard Hipotezi	Sıçrama etkisi kamu harcamalarının tek nedeni değildir. Savaş olmadığı dönemlerde askeri harcamalar kamuyu büyütür.
Demsetz Hipotezi	Ekonomideki uzmanlaşma ve yapısal değişiklikler.
Açık Ekonomi Hipotezi	Dışa açık ekonomiler içe dönük ekonomilere oranla kamusal harcamaları yüksektir.
Peltzman Hipotezi	Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, gelirin yeniden dağılımı sırasında devleti büyütmektedir.

Kaynak: Aktan, 2002: 102-103-104.

Devletin büyümesine ilişkin yukarıda sayılı birçok iktisatçı çeşitli teoriler ve hipotezler geliştirmişlerdir. Savaş ve depresyon dönemi harcamaları, bürokrasi, siyasal aktörlerin yönlendirdiği faaliyetler, kalkınmada devletin rolü, sosyal transferler gibi nedenlerle devlet sürekli büyümektedir. Bu büyüme çerçevesinde sürekli olarak kamusal harcamalarda da artışlar gerçekleşmekte, bunu finanse edebilmek için ise vergi, emisyon ve borçlanma gibi yollara başvurulmaktadır. Devletin büyümesine neden olan faktörleri tablo 3 de özet olarak gösterebiliriz:

Tablo 3: Devletin Büyümesine Yol Açan Nedenler

Ekonomik ve Mali Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tam kamusal mal ve hizmetlere ihtiyaç ✓ Yarı kamusal mal ve hizmetlere ihtiyaç ✓ Depresyon ve ekonomik kriz ✓ Mali aldanma ✓ Enflasyon ✓ Tam istihdam hedeflemesi ✓ Keynesyen politikalar
Siyasal Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Savaş durumu ✓ Politikacıların oy hedeflemesi ✓ Seçim ekonomisi uygulaması ✓ Bürokratların bütçe hedeflemesi ✓ Popülist politikalar

Kaynak: Aktan, 2002: 105

Devletin büyümesine neden olan faktörler yukarıdaki tablo 3 de özetlenmiştir. Ekonomik ve mali faktör örneğinde enflasyon durumunda devlet çeşitli talep politikaları yoluyla enflasyonu dizginleyebilir, bu ekonomik politiklar devleti aktif ekonomik özne haline getirmektedir. Diğer ekonomik ve mali faktörlerde devletin büyümesine ve genişlemesine neden olmaktadır. Siyasal faktörlerde ise çeşitli popülist eğilimler devlet organizasyonu büyütmektedir, savaş durumunda artan kamusal harcamalar, seçim dönemlerinde uygulanan seçim ekonomisi politikaları, bürosunun genişlemesini hedefleyen bürokratlar devletin siyasal açısından büyümesine neden olmaktadır.

Tablo 4: Piyasa Başarısızlıkları ve Devlet Başarısızlıkları

Piyasa Başarısızlıkları	Devletin Başarısızlıkları
✓ Piyasada tam rekabetin geçerli olmaması	✓ Politikada tam rekabetin geçerli olmaması
✓ Dışsal ekonomiler	✓ Politikada dışsal ekonomiler
✓ Ölçek ekonomileri	✓ Rant kollama
✓ Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler	✓ Baskı ve çıkar grupları
✓ Savurganlık ve israflık	✓ Negatif ölçek ekonomileri
✓ Kaynak dağılımında yaşanan etkisizlikler	✓ Lobicik ve hizmet kayırmacılığı
	✓ İsrar ve savurganlık

Kaynak: Aktan, 2002: 119.

Yukarıda ki tablo 4’de piyasa başarısızlıkları ve devletin başarısızlıkları karşılaştırılmasında, piyasa başarısızlıklarının, kendi özünde kaynaklanan sorunlar piyasa ekonomisinin başarısızlığına sebep olmaktadır. Örneğin tam rekabet koşulunun gerçekleşmemesi, dışsal ekonomiler, ölçek ekonomileri gibi nedenler piyasa ekonomisini başarısızlığına neden olur. Devletin başarısızlığında ise genelde “çıkarıcı” yaklaşımlar, baskı-çıkar gruplarının faaliyetleri, rant kollama gibi faaliyetler devletin başarısızlığına neden olmaktadır.

Devletin başarısızlığı teorisi irdelenirken, politik süreçte rol alan aktörlerin davranışları inceleme konusu yapılır. Bu bakımdan, politikacılar ve bürokratların yanısıra, seçmen davranışlarını da önem arz eder. Genel olarak seçmen davranışlarını, sosyolojik, sosyo-psikolojik ve ekonomik yaklaşım olmak üzere üç kısımda inceleyebiliriz. Sosyolojik yaklaşım seçmen davranışını sosyal bölünmüşlük ve ait olunan toplumsal sınıfla açıklamaktadır. Sosyo-psikolojik yaklaşım, seçmenin yakın çevresinin etkisiyle veya ideolojik aidiyetiyle bir bağlılık geliştirir ve parti kimliğini oylama davranışının temeline koyar. Ekonomik oy verme ise, seçmenin rasyonel olduğu varsayımdır. Bu yaklaşıma göre, seçmen ekonomik faydasının yüksek olacağı partiyi destekler.

Kamu tercihi teorisi açısından devletin başarısızlığı karşısında bir dizi kurumsal reformlar gündeme gelmektedir. Buchanan'a göre siyasal organizasyon içinde bireysel çıkar ve kamusal çıkar arasında uygunluk sağlamak gerekmektedir. Aşırı davranış örnekleri belli sınırlar içinde tutarak anayasal sınırlar getirilebilir. Kamu tercihi teorisi, çalışmayı en aza indiren vakit öldürücü bal yapmaz arı yerine "kamu çıkarı" düşüncesine bağlı işinin erbabı bürokratlara büroların teslim edilmesini önermektedir (Buchanan, 2002: 137).

1.2.2.1 Ekonomik Nedenler

Devletin başarısızlığının nedenleri arasında; Keynesyen politikalar, bütçe açıkları, politik süreçteki aktörlerin davranışları gibi faktörler rol oynayabilmektedir. Kapsam çok daha fazla genişletebilmekle birlikte, aşağıda ağırlıklı olarak Kamu Tercihi Teorisinin ilgilendiği konular inceleme konusu yapılmaya çalışılacaktır.

1.2.2.1.1 Keynesyen Teori

20.yy piyasa ekonomilerinde, piyasalarda monopollerin, emek piyasasında ise işçi sendikal faaliyetlerinin ortaya çıkması fiyat esnekliği üzerinde etki yapmaya başlamıştır. Keynes klasiklerin fiyat esnekliği fikrini reddetmiştir. Örneğin sendikalar nedeniyle ücretlerin giderek katı hal aldığı fikri güçlenmiştir. Keynes'e göre durgunluk dönemlerinde piyasa kendiliğinden dengeye gelmez. Devlet uygun politikalar yoluyla ekonomide efektif talep yaratmalıdır. Üretim ve istihdamda artış sağlanarak ekonomik durgunluk ve krizler giderilebilir. Keynes ve taraftarlarına göre devlet ekonomide aktif rol üstlenmeli, tam istihdam düzeyinde üretim için uygun makro politikalar gerçekleştirmelidir. Devlete biçilen bu görevler Keynesyen teori ışığında kamu ekonomisini sürekli büyüyen ve devletleşen bir yapı haline getirmiştir (Ertek, 2009: 427-428).

Keynesyen teorinin çeşitli varsayımları ve politika önerileri bulunmaktadır. Keynesyen düşüncede eksik istihdam, para politikası ve maliye politikası önerisi bulunmaktadır. Aktif bir devlet önerisi sonucunda politikalarda bu doğrultuda gelişmiştir. Klasiklerin devletin ekonomiye müdahale etmesi sonucunda özel sektörü "dışlama etkisi" olacağını savunmasına karşın Keynesyen düşünürler bunun gerçek

hayatta böyle olmadığını, savunmuşlardır (Savaş, 2013: 209). Tüm bu politikalar neticesinde kamu harcamalarının artış hızı devletin önlenemez büyümesini beraberinde getirmiştir.

1.2.2.1.2 Rant Kollama

Politik süreçte rol alan aktörlerden biri olarak baskı ve çıkar gruplarının önemi yasama ve yürütme organının faaliyetlerinde etkili olabilmeleridir. Baskı ve çıkar grupları yaptıkları lobicilik faaliyetleriyle bu konuda etkili olabilmektedir (Kaya, 2006: 6). Rant kollama faaliyetleri, bireylerin veya çıkar gruplarının, bireysel çıkar kollamak veya belirli bir zümrenin çıkarını kollamak amacıyla devletin uyguladığı politikaları yönlendirmek için girdikleri faaliyetlere denir. Bu faaliyetlerin artması, ekonomide kaynakların etkin kullanılmamasına, israf edilmesine ve ekonomik yozlaşmaların artmasına neden olmaktadır. Rant kollama, ekonominin politize olmasıyla yakından ilişkilidir (Fırat, 2008: 10). Devletin ekonomiye müdahalesi arttıkça rant kollama faaliyetleri de artmaktadır. Rant kollama faaliyeti ile devletin ekonomideki ağırlığının artmasının doğru orantılı olduğu konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir (Göker, 2014: 18).

Rant Kollama faaliyetlerini ikiye ayırabiliriz. Bunlar “gerçek rant” ile “yapay rant” olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçek rant, arzı sabit olan topraktan ve diğer doğal kaynaklardan elde edilen gelirdir. Suni rant ise; bizzat devlet tarafından bazı ekonomik faaliyetler üzerine sınırlamalar konulması veya bu faaliyetlerin bizzat devlet tarafından düzenlenmesi halinde ortaya çıkmaktadır (Kayabaşı, 2005: 74).

Rant kollama faaliyetlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz (Ekşi, 2006: 53-54):

- Monopol kollama
- Tarife kollama
- Lisans kollama
- Kota kollama
- Sosyal yardım kollama
- Teşvik kollama

1.2.2.1.3 Rüşvet

Rüşvet, devletin ekonomik başarısızlığa uğramasının en çok karşılaşılan durumudur. Kamu görevlilerinin yaptığı işi bir kişi ya da gruba haksız çıkar sağlayacak biçimde yapması ve karşılığında para, hediye, ticari kazanç kabul etmeleri olarak tanımlanabilir (Ekşi, 2006: 52).

Rüşvet sorunu incelendiğinde ekonomik kaynakların eşitsiz dağılımı, fırsatların kıtlığı, kaynak dağılımında adaletsizlik, fırsat eşitsizliği, ekonomik gelişmenin yetersizliği kamu görevlilerinin daha iyi yaşam standardı edinme isteği rüşvet almayı tetikler. Ayrıca merkezileşmiş bir bürokrasi rüşveti kurumsallaştırır (Avcı, 2001: 18).

1.2.2.1.4 Haraç

Kamu görevlisinin yaptığı işten dolayı bireysel veya grupsal çıkar edinmek için toplu veya yalnız başına menfaat edinmesine haraç denir. Haraç unsuru ekonomik yozlaşmanın en canlı örneğidir. Eğer bir ülkede haraç motivasyonu ile kamu çalışanları iş yapar duruma geldiyse devlet başarısızlığının ve bireyler üzerindeki devlet algısı son derece korkutucu bir hal alacaktır. Haraç rüşvete benzemekle birlikte zorla talep edilmesi karşılığında ondan ayrılmaktadır. Rüşvette bireylerde kamu görevlilerine teklif ederken haraçta ise kamu görevlileri bir işi yapmak veya uzatmak karşılığında zorla menfaat elde etmek ister.

1.2.2.1.5 Zimmet

Zimmet, Arapça kökenli bir kelime olup birden fazla anlamı bulunmaktadır: Üstlenilen ve yerine getirilmesi gereken şey, Leh ve aleyhteki hakların geçerli olması ve gerçekleşmesi, kısaca zimmet terimi, “söz vermek ve bir şeyin yapılmasını üzerine almak ve bir hakkın yerine getirilmesi için gerekenleri üzerine yapmak” anlamında da kullanılmıştır (Gülşen, 2011: 3).

Kamu görevlisinin devlete ait bir daktilo ya da bilgisayarı kendi özel kullanımına tahsis etmesi zimmet olayına örnek olarak verilebilir. Yine bir kamu

görevlisinin, kendi özel otomobilinin yakıtını, makamından yararlanarak devlet kanalıyla karşılaması da zimmete bir örnektir (Kayabaşı, 2005: 55).

1.2.2.1.6 Kayırmacılık

Kayırmacılık Tokatlıoğlu'na göre iki grupta incelenmektedir. Bunlardan ilki siyasal kayırmacılık ikincisi ise adam kayırmacılığıdır. Siyasal kayırmacılık siyasal iktidarların kendi seçmen gruplarına çeşitli yönden onlara ayrıcalık kazandırmasıdır. Adam kayırmacılığı ise bir kişinin liyakatine bakılmaksızın, o işte başarı sağlayıp sağlamayacağı araştırılmaksızın politikacı veya bürokratlar vesilesiyle kamuda istihdam edilmesidir (Tokatlıoğlu, 2003: 2).

Kayırmacılık özellikle geri kalmış yahut gelişmekte olan ülkelerin büyük problemlerinden biridir, kamu kaynaklarının etkinsizliğine neden olmakta dinamik ve eğitimli işgücünü kullanmak yerine yeteneksiz kişilerin istihdamıyla sonuçlanmaktadır. Siyasal iktidarlar bir daha seçilebilmek adına kendi seçim bölgelerine bütçeden daha fazla kaynak aktarmakta sonuçta hizmet anlamında da kayırmacılık yaşanmaktadır.

1.2.2.1.7 Patronaj

Patronaj sistemi nüfusun politik açıdan etkili olan kesimini bir birine bağlı bir kitle içerisinde birleştirmesidir. A.B.D'de uygulanan bu sistem, memuriyetlerin siyasal iktidarlar tarafından belirlenmesidir (Avcı, 2001: 20). Patronaj uygulamasında, bakanların çeşitli görevlere atama yapması, danışman istihdam edilmesi gibi konularda yetkiye sahip olmalarında literatürde "aşırı patronaj" denmektedir. Siyasal iktidar mensuplarının akrabalarının, eşlerinin, dostlarının ihtiyaç olmadığı halde istihdam edilmesidir (Kayabaşı, 2005: 65).

1.2.2.1.8 Lobcilik

Baskı ve çıkar grupların, siyasal karar alma sürecinde siyasal aktörler üzerinden çıkar kollamaya çalışırlar, büyük sermaye grupları olan bu çıkar ve baskı grupları ellerindeki kitle iletişim araçlarıyla manipülasyon yaparlar. Baskı ve çıkar

grupları lobicilik faaliyetleriyle seçim döneminde bir partiye maddi ve manevi destekte bulunurlar, destekledikleri siyasal grubun iktidarı elde etmesiyle birlikte iktidarı kendi çıkarları doğrultusunda karar almaya zorlarlar (Ekşi, 2006: 56). Siyasal karar alma sürecinde baskı ve çıkar grupları, holdingler, sendikalar, sanayi ve ticaret odaları lobicilik yaparak kamu sektöründe optimum karar alınmasını engellerler (Avcı, 2001: 20).

1.2.2.1.9 Bütçe Açıkları

Bütçe kavramı üzerine çeşitli tanımlar olmak üzere genel bir tanım yapmak gerekirse bütçe, belli bir dönemdeki gelir ve gider tahminlerine ile bunların uygulamasına ilişkin hükümleri düzenleyen hukuki belgelerdir (Mutluer, vd, 2006: 9).

Bütçeler ülkelerin anayasalarında, kamu gider ve gelir tahminini içeren çeşitli tasavvurları yansıtan kamu kurum ve kuruluşlarını içeren her yıl yeniden yapılan sınırlı ve yetki devri içeren kanunlardır diye bilinmektedir. Bunun dışında bütçeler hükümetlerin siyasal vaat ve önceliklerini sosyal hayata yansıtmalarına yardımcı olur (Doğan, 2012: 8).

Bütçe hakkı tarihsel süreç içinde kazanılmış önemli ve demokratik haklardan biridir. Devletin mali yönetimi bütçeler üzerinden gerçekleşmektedir. Devlet bütçeleri ülke ekonomilerinin adeta iskeletini oluşturmaktadır. Çeşitli iktisadi okulların farklı bütçe politikaları bulunmaktadır, örneğin klasik maliye düşüncesinde devlet bütçesinde denklik esastır, devlet büyük bayındırlık işleri için (adalet, yol gibi) vergi toplamalı ekonomik hayatta kendisine biçilen bu çerçeveden uzaklaşmamalıdır, bu esas modern liberal devletleri için 1929 Büyük Buhranına kadar önemli bir düstur olmuştur. Ancak 29'daki yaşanan krize klasik reçetelerin çaresiz kalması sonucunda Keynesyen politikalar uygulanmaya başlanmış ve Keynesyen bütçe tasavvuru müdahaleci bir anlayış içerdiği için yani kamusal harcamalar için bütçeden açık verebileceğinin savunulmuş yani bütçe "politika aracı" haline gelmiştir. Bütçe açıkları popülist seçim dönemlerinde de aktif bir şekilde kullanılabilir. Seçim öncesinde kamu gelirleri azaltılıp, kamu harcamaları artırılarak seçmenlere ve oya dönük uygulamalar gerçekleşir. Bu da seçim sonrası dönemlerde bütçe açıklarını finanse etmek için vergi artışı ya da borçlanma gibi sorunlara neden olmaktadır.

Keynesyen düşüncede ekonomi yeniden dengeye getirebilmesi için devletin bütçe yoluyla ekonomiye müdahale etmesi şarttır. Bu açıdan bütçe harcamaları arttırılabilecek, vergiler azaltılabilecektir. Bütçe açıkları ekonomide denge sağlanıncaya kadar sürdürülebilecektir. Artan harcamalar yoluyla toplam talep seviyesi yükselterek toplam arzın artmasına yol açacaktır (Tüğen, 2011: 374).

Monetarist bütçe anlayışı, ekonomik istikrarı sağlama konusunda bütçe politikalarını oldukça sınırlı görmüşlerdir. Diğer taraftan Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat teorisi ise kamu kesiminin hacminin genişlemesiyle ortaya çıkan gerek ekonomik gerekse politik yozlaşma ile mücadele için anayasal kurumların yeniden yapılandırılmasını önermektedir. Bu anayasal yapılanma süreci harcamaların artırılıp, vergi oranları üzerinde istenen değişikliklerin yapılmasını engellemektedir. Anayasal iktisatçılara göre klasik düşüncedeki denk bütçe ilkesi önem arz etmektedir. Keynezyen iktisadın, açık bütçeyi benimsemesi kronikleşen bütçe açıklarına yol açmaktadır. Kronikleşen bütçe açıkların kapatılması için denk bütçe ilkesine geçme anayasal bir ilke zorunluluğudur. Çünkü açıkların, kapatılması için borçlanmaya gidilmesi borç ve faiz yükünün artmasına, ekonominin rant ekonomisine dönüşmesine neden olur. Diğer taraftan siyasal süreç açısından, siyasal iktidarlar seçmenleri memnun etmek için kamusal harcamaları artırıp, kamu gelirlerini azaltması yoluna da sık başvurulduğu sık rastlanan bir durumdur (Tüğen, 2011: 389-393-394).

Bütçe açıklarının birçok nedeni bulunmaktadır. Politik aktörlerin kamu harcamalarına etkisi söz konusudur. Bu aktörler ise seçmenler, siyasal partiler ve politikacılarıdır. Bu politik ve ekonomik öznelerin fayda-çıkar maksimizasyonu alışverişi vardır. Bu süreç zarfında kamusal harcamalar artış eğilimi göstermekte, mali disiplini bozmaktadırlar. Bütçeleme sürecindeki diğer aktörler bürokrasi olarak, baskı-çıkar grupları da, bütçe açıklarına neden olmaktadır. Popülist ekonomi yönetimi anlayışıyla birlikte çoğulcu demokrasilerde bütçe harcamaları ekonomik prensiplerden ziyade siyasi açıdan puan toplama aracı olarak kullanılmaktadır. Ekonomik olmaktan son derece uzak bir çok harcama kalemi, siyasi tercih adı altında uygulanabilmektedir (Kovancılar, 1997: 215). Popülizmle birlikte “bedavacılık

olgusu” harcama politikalarına sızmakta ve çoğulcu demokrasilerde iktidara gelme yolu vergisiz kamu harcamalarına dönüşmektedir (Kovancılar, 1997: 216).

1.2.2.1.10 Gönül Yapma

Gönül yapma, kayırmacılığın değişik bir uygulamasıdır. Siyasal iktidarın seçimi kazanmasında yardımcı olan baskı ve çıkar gruplarını devletin ekonomik imkanlarından yararlandırılmasıdır. Gönül yapma yerel yönetimlerde sıklıkla karşılaşılan problemlerden biridir. Örneğin belediyelerin seçildikten sonra kendisine yardımda bulunan gruplara bayındırlık işlemlerinde, ihalelerde öncelik tanınması buna bir örnek olarak gösterilebilir. Politikacının motivasyonu seçilebilmek iken partizan grupların ise kamusal kaynaklardır (Kayabaşı, 2005: 59). Politikacılar gelecek seçim dönemlerinde oy kaybına uğramamak için baskı ve çıkar gruplarının isteklerine mümkün olduğunca uymaya çalışmaktadırlar (Avcı, 2001: 22-23).

1.2.2.1.11 Kamu Sırlarını Sızdırma ve Vurgunculuk

Devletin güçler ayrılığı ilkesinden kaynaklanan bazı sırları toplumdan saklaması “kamu sırrı” oluşturulmaktadır. Bir takım devlet memurları bu bilgilere vakıf olmakta ve bu bilgilerden maddi ve manevi çıkar sağlayabilmektedirler. Özellikle yürütmenin aldığı idari ve ekonomik kararların bakanların, üst düzey bürokratların, milletvekillerince önceden baskı-çıkara gruplarına, spekülörlere çıkar karşılığı sunulması ve bildirilmesi olarak adlandırılabilir. Devletin müdahaleci olduğu ekonomilerde oldukça karşılaşılan bir durumdur, örneğin devletin mal ve hizmet üreten kurumlarının fiyat ayarlamalarını önceden haberdar olan spekülörlere malları stoklamaktadır. Bu stokları daha sonra piyasaya sürerek maddi çıkar elde etmektedirler. Literatürde bu kavrama “vurgunculuk” denmektedir (Aktan, 2001: 62). Yozlaşmanın bu boyutlara ulaşmasından sonra toplumda ekonomik etkinliği sağlamak olanaksızlaşmaktadır. Çünkü yozlaşma, ekonomik kaynakların israf edilmesine, kamu kaynaklarının kötü kullanımına ve dağılımına neden olmaktadır

(Bilgin, 2003: 36). Bunun neticesinde devlet ekonomik anlamda başarısızlığa uğratılmaktadır.

1.2.2.2 Siyasal Nedenler

Siyasal ahlakın bozulması, baskı ve çıkar gruplarının faaliyetleri, bürokratik davranışlar, seçmenlerin davranışları gibi birçok neden devletin başarısızlığa uğramasının siyasi nedenleri olarak sayılabilir.

1.2.2.2.1 Politik Konjonktür Teorisi

Politik konjonktür teorisi “seçim ekonomisi” uygulamalarıdır. Siyasal iktidarlar seçim öncesinde istihdamı artırarak seçilebilmeyi garantilemek isterler, seçim sonrası dönemlerde ise enflasyonla mücadele doğrultusunda politikalar uygularlar. Teorinin kurucusu William Nordhaus'dur. 1975 yılında yazdığı “The Business Cycle” isimli çalışmasında seçmen davranışını siyasi partilerin geçmişteki iktisadi politikalarına göre tercihte bulduklarını savunmuştur (Bonin, 2014: 11).

Hükümetler, oy oranlarını maksimize etmeye çalışırlar, seçmenler ise iktisadi sonuçlar arasındaki tercihlerini ortaya koyarlar. Bu tercihler karar alma faaliyetlerini etkilemektedir, siyasi iktidarlar ise işsizlik ve enflasyonu kendi çıkarları için kullanmaktadırlar (Bakırtaş, 1998: 48). Siyasal iktidarlar seçim dönemlerinde kamu harcamalarını artırarak, vergi gelirlerini azaltarak genişleyici politikalar uygulayabilmektedirler. Politik ekonomik konjonktür teorisi, enflasyon ve işsizlik arasındaki etkileşimi ortaya koymakta ve bu konjonktürün dönemlerinin seçim zamanlarında artacağını ifade etmektedir (Bakırtaş, 1998: 49).

Politik konjonktür teorisinde, kamu açıklarının artışı üzerine çeşitli düşünceler savunulmuştur. Örneğin koalisyon hükümetleri yüksek kamusal harcamalarla ilişkilendirilmişlerdir. Kamu tercihi teorisyenleri kamu borçlanmasının artış nedenini koalisyon hükümetlerinin varlığına bağlamaktadır. Sol görüşlü hükümetlerin yeniden dağılım, işsizlere sosyal ödenekler ve müdahaleci arz yönlü politikalar ekonomide müdahaleciliği teşvik etmişlerdir. Sağ görüşlü hükümetler ise denk bütçe (run

balanced) politikaları uygulamaktadırlar. Az vergi az harcama eğilimindedirler (Güvel ve Koç, 2011: 234-235).

Seçim dönemlerinde hangi ekonomi temelli olursa olsun siyasal iktidarlar vergileri bir politika aracı olarak kullanmaktadırlar. Seçim dönemlerinde kamu gelirleri azaltılıp kamu harcamaları arttırılmaktadır. Seçim sonrasında ise açık finansmanı kapatmak için kamu gelirlerinde artış eğilimi gözlemlenmektedir.

1.2.2.2.2 Çoğulculuk İlkesi Problemi

Çoğulculuk ilkesi, toplumu temsil eden siyasilerin toplum adına verilen kararlarda etkili ve belirleyici olması demektir. Bu ilkenin yanlış anlaşılması ise en fazla oyu alan siyasi partinin toplum kesimlerinin tümünün adına karar vermesidir. Modern demokrasilerde basit çoğunluk ilkesi ile alınan kararlar çoğunluğun azınlığı sömürmesine yol açmaktadır (Fırat, 2008: 14-15).

Demokratik modern devletlerde, kamusal harcamalar için karar alınırken çeşitli oylama modelleri bulunmaktadır. Bunlar oybirliği, çoğunluk oylaması ve basit çoğunluktur. Genellikle kararlar oy çokluğu üzerinden alınmaktadır. Bu da seçimleri kazanan siyasi partilerin kararları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu durumda temsilde çoğunluğa göre hareket edildiğinden belli kesimler azınlıkta kalmaktadırlar. Böylelikle çoğunluğun tercih ettiği mal ve hizmetleri tüketmekte ve maliyetine katılmak zorundadırlar (Göker, 2014: 21).

Kamu ekonomisinde karar mekanizması politik süreç ile işlemekte ve metot olarak oylama yapılmaktadır. Oy birliğinin sağlanamadığı durumda Pareto Optimumu sağlanamayacaktır (Efe, 1999: 14).

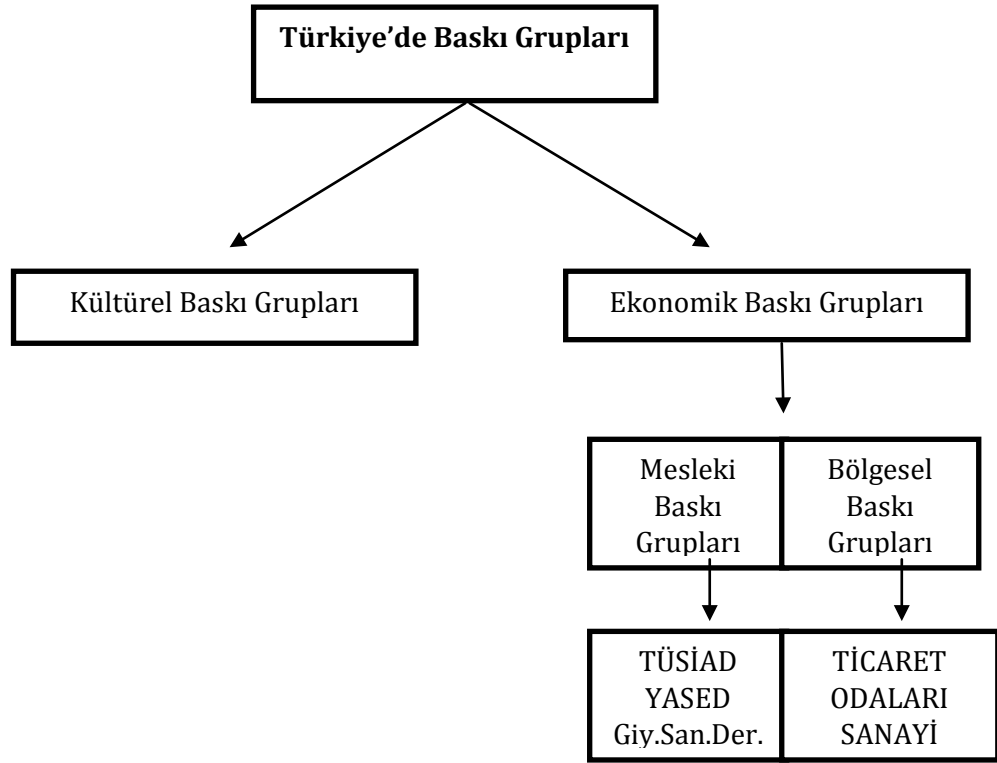
1.2.2.2.3 Baskı ve Çıkar Grupları

Çıkar grupları ortak idealler için bir araya gelmiş ve bu idealleri ekonomik ve sosyal çıkarları gerçekleştirmek için toplanan gruplara denilmektedir. Her bireyin talebine ya da belli bir grubun çıkarına uygun kamusal politikalar çıkarmak zor olduğu için çıkar grubu yoluyla böyle taleplerde bulunmaktadırlar (Bonin, 2014: 18). Çıkar grubu oluşumları genel çerçevede işçiler, özel sanayi bölgeleri, ırksal azınlıklar, etnik gruplar, çevre koruma ve vergi mükelleflerine olumlu politikalar için

vardır (Göker, 2014: 23). Baskı gruplarına göre çıkar grupları daha etkinsiz oluşumlardır. Baskı grubu toplulukları ise siyasi organizasyonu ele geçirmeden yasama organın kararlarını etkilemeye çalışan örgütlenmiş çıkar grupları olarak tanımlanabilir (Bonin, 2014: 18).

Siyasi partilerin seçim dönemlerinde baskı ve çıkar grupları, finanse ederler destekledikleri oluşumları seçim sonrası dönemlerde onlar üzerinden etkin olmayı hedeflerler ve bunun neticesinde rant elde etmeye çalışırlar baskı ve çıkar grupları politikada önemli pozisyona sahiptirler, hatta kimi uzmanlar bu organizasyonları “görünmez hükümet”, “üçüncü meclis”, “anonim ortaklık” gibi nitelendirmelerle adlandırmaktadırlar (Fırat, 2008: 19).

Şekil 2: Türkiye ‘de Baskı Grupları

Kaynak : Efe, 1999: 18.

Baskı ve çıkar grupları bir ülke ekonomisi içinde oldukça önemli oluşumlardır. Ancak bu oluşumların elindeki sermaye gücü ve onun diğer fonksiyonları medya gücü tekelden manipülasyonlar gerçekleştirerek siyasal iktidarları ve kamuoyunu

kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedirler ve çıkar motivasyonu sonucunda kamu harcamaları etkinsiz şekilde yapılmakta ve devlet zarara uğratılmaktadır.

1.2.2.2.4 Politik Miyopluk

Politik miyopluk (political myopia) veya “uzağı görememe” etkisi olarak adlandırılmaktadır. Kamu ekonomisi uygulamalarında kısa vadeli düşünce alışkanlığı bulunmaktadır. Politik aktörlerden siyasal partilere göre en iyi politikalar kısa dönemde seçim kazandıran politikalarlardır. Bu pratik düşünce anlayışı neticesinde uzun vadeli projeler yerine kısa dönemli seçmenleri etkileyebilecek projeler tercih edilerek daha rasyonel davranılmaktadır. Örneğin yerel yönetim seçimlerinde belediyeler yer altı yatırımlarından (kanalizasyon gibi) ziyade yerüstünde görünen yatırımları tercih etmekte (park, bahçe gibi) ve böylelikle seçmeni etkilemeye çalışmaktadırlar (Aktan, 2002: 114-115). Bunun neticesinde verimsizlik ve toplumsal maliyetler artabilir. Seçmenler çoğu kez seçim öncesi dönemlerde elindekilere bakarak tercihte bulunurlar. Seçimden önce yapılan maaş artışları, gelir vergisi indirimleri, tarım ürünleri destekleme fiyatlarının artması gibi uygulamalar seçmenin tercihlerini etkilemektedir. Kamu ekonomisinde artan bu açıkların finansmanı, artan vergiler ve vergi dışı gelirlerle finansmanı politik miyoplüğün en iyi örneğidir. Çünkü vergi yükünün artması iktisadi öznelerin tasarruf-yatırım-çalışma kararlarını etkilemektedir. Kamu açıklarının para basma ve borçlanma ile karşılanması manipülatif eğilimler doğurmakta ve rant kollamayı özendirilmektedir. Uzun dönemli periyotlarda yüksek enflasyon-faiz-döviz-dış açık döngüleri oluşur (Öztürk, 2004: 25).

1.2.2.2.5 Bürokrasi

Bürokrasi, politik aktörler içerisinde yer alan kurumsal bir organizasyondur. Bürokrasi diğer politik figürler gibi amacı olan yapılardır. Kamu Tercih literatüründe siyasiler “oy maksimizasyonu”, seçmenler “fayda maksimizasyonu”,

bürokratlar ise “bütçe maksimizasyonu” hedefleyen unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Bürokrasi, kamu sektöründe yer alan organizasyonlar ve bu organizasyonlar da çalışanların oluşturduğu sisteme bürokrasi denilmektedir (Bonin, 2014: 24). Piyasa ekonomisinde müşterilerin firmalara iletildiği talepleri siyasilerde bürokrasiye iletmektedirler. Siyasilerden aldıkları emirleri ve politikaları bütçe ödenekleriyle yerine getiren yapılardır (Göker, 2014: 18). Max Weber ise belirli özelliklere sahip olan bir örgüt biçimi olarak tanımlamaktadır. Bürokratin yapacağı işler ve bu işlerin nasıl yapılacağı önceden tanımlanmıştır. Bürokrasi içinde alt-üst ilişkisi bulunmaktadır. Bürokrasinin kusursuz işleyebilmesi için bürokratların eşitlikçi ve insani zaaflardan uzak durmasını savunur ve böylelikle iyi örgütlenmiş bürokrasi tasarımı sürat, doğruluk, kesinlik, gizlilik işlem maliyetlerini azaltarak iktisadi performansları artırmaktadırlar (Kayabaşı, 2005: 39).

Bürokrasi, büro ve bürokratlardan oluşmaktadır. Bürolar kamu hizmetlerini yerine getirmek için oluşturulmuşlardır. Bürokratlar ise büroları yönetmekle atanmış kişilerdir. Bu kimselerin Kamu Tercih iktisatçıları, Niskanen ve A. Downs tarafından kendi kişisel faydalarını koruyan bunun sonucunda kamusal hizmetlerin etkinliğine neden oldukları savunulmaktadır. Bürokrasi harcamalarındaki artış içsel baskılar doğurmaktadır. Bürokratlar iki nedene bağlı olarak bütçenin büyümesini isterler, ilki hizmetlerden faydalanan kişilere daha iyi hizmet ikincisi ise daha büyük bir bütçeye sahip olmak isteği böylelikle ücretleri ve bunun yanında elde ettikleri yan faydalar ve prestij artacaktır (Kovancılar, 1997: 214). Bürokrasinin artışıyla birlikte kamu harcamalarının etkinliği azalır, kamu kurumları çalışma yapısı yavaşlar, bütçe açıkları büyüme eğilimine girer. Bunun neticesinde ekonomide ve politik hayatta yozlaşma gerçekleşir, bürokrasi ne kadar büyürse önünü kesmek o ölçüde zorlaşır (Fırat, 2008: 20).

1.2.2.2.6 Rasyonel Seçmenlerin İlgisizliği ve Bilgisizliği

Politik özneler içerisindeki seçmen grupları kamusal mal ve hizmetlerde tercihte bulunurken ilgisiz ve bilgisizdirler. Bu durum bireylerin eğitim ve kültürel yapılarının farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim araçlarına ulaşımın güç olması da bilgisizliği artırır (Aktan, 2002: 8).

Piyasa ekonomisi içindeki bireyler talep ettiği mal ve hizmetler hakkında derinlemesine bilgi sahip olmayı hedeflerler, böylelikle elde edeceği faydanın maksimum olduğunu düşünürler. Kamu ekonomisi içinde ise böyle bir eğilim göstermezler. Bu yüzden ihmalcı ve ilgisiz davranırlar. Bu tavır kamu ekonomisinde optimum karar alınmasını engeller (Kızılböğü, 2012: 100). Seçmenlerin ilgisiz ve bilgisiz oluşu kamusal mal ve hizmet sunumunu da etkilemektedir. Siyasal katılımın eksikliği ve siyasal ilgisizlik halkın iradesinin sandığa yansımalarını engeller. Seçmenler özel mal talebinde gösterdikleri özeni siyasal tercih pratiklerinde gerçekleştirmezler ve seçmenlerin tercih algısı kişisel oylarının seçimi değiştiremez yönde olduğu kanaatindedirler. Bireyler oylamaya katılmayıp devlet harcamalarının finansmanına katılmadığı zaman devletim ortanca seçmen lehine harcama yapmasına göz yumar, bu da politikayı ve ekonomiyi yozlaştırır (Öztürk, 2004: 21-22).

1.2.2.2.7 Yer altı Hükümeti

Fonlar genellikle harcama alanları kanunlara uyulmadan kullanılan kaynaklardır. Fonların siyasi, parlamenter dolayısıyla seçmen iradesinin kontrolü dışında gerçekleşmesi bütçe dışı fonların olumsuz yönlerini oluşturmaktadır. Bütçe dışı kamu sektörünü yer altı kamu sektörü (underground public sector) ya da yer altı devleti (underground government) olarak tanımlayabiliriz (Savaş, 1997: 26). Kontrol dışı bu fonların siyasi iktidarlar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları kamu kaynaklarının etkisiz kullanılmasına neden olacaktır. Fon kavramıyla birlikte “yer altı” hükümeti kavramı ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Her türlü denetimden uzak bu fonlar siyasi iktidarları kamu bütçesinde öngörülemeyen hangi faaliyetleri finanse edeceği ve bu fonları hangi araçla kullanacağı bilinmediği için fonları kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğilimleri siyasal yolsuzlukları artırmaktadır (Efe, 1999: 19).

1.2.2.2.8 Siyasal-Mali Ahlakın Bozulması

Ahlak, Arapça bir kavram olup, “huy” anlamına gelen “hulk” kelimesinin çoğuludur. Ahlak, genel olarak toplum içinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sisteme denir (Akyüz, 2009: 36).

Ahlak üç temel kaynağa dayanmaktadır: Tanrı-aşkînsal, toplum ve birey. Tanrısal ahlak anlayışı, somut olgulara dayanmayan ve inancın egemen olduğu mutlak ve evrensel kuralların varlığını kabul eder. Toplum perspektifinde ise toplumun yaşamını destekleyen ve tamamlayan kurallar bütünü olarak ahlaka bakılmaktadır. Bireyde ise bireye ilişkin gözlemlenmiş genel tutum ve davranışların kurallaştırılmasıdır (Dağdelen, 2013: 292). Siyasal ahlak ise ekonomi ve ticaret gibi toplumsal eylem alanı değil eylem ve davranışların nasıl olacağını gösteren kurallar ve değerler sistemidir. Siyasal ahlak siyasal karar alma sürecinde gerekli olan değer yargılarının, örf ve adetlerin, normların ve kuralların oluşturduğu sistem bütününe ifade etmektedir (Sakal ve Kitapçı, 2009: 34). Siyasal ahlakın çürümüş olduğu bir sistemde mali ahlaktan bahsetmek oldukça güç olacaktır. Çünkü siyasal ve mali ahlak birbirleriyle oldukça ilişkili kavramlardır. Siyasal ahlakın yoksunluğu yukarıda saydığımız devleti başarısızlığa iten nedenlerdir. Örneğin yer altı hükümeti, politik konjonktür teorileri gibi kavramlar bozulmuş bir siyasal ahlakın sonucu olarak değerlendirilmektedir. Mali ahlak kamu kaynaklarının etkin, hesap verilebilir ve şeffaf kullanılmasını ifade eder. Mali- siyasi ahlakın bozulması politik anlamda seçmenleri ve kamuoyunu yanıltıcı politikalar uygulayan siyasi iktidarların doğurduğu bir gerçektir. Kendi çıkar grubu ve çevresine hizmet eden onları kollayan politikalar üreten siyasiler bu sistemin bozulmasının başrol aktörleridir. Mali ve siyasi ahlakın bozulması bürokratların bütçelerini ve kişisel menfaatlerini öncelemesine siyasilerin oy peşinde koşmalarına seçmenlerin ise fayda çıkarımı gözetmesine neden olmakta bu sonuç ise toptancı bir ahlak çürümesine neden olacaktır. Topluma ciddi sorunlar açacak mali sistemin ve disiplinin bozulmasına kamu kaynaklarının etkisizliğine neden olacaktır. Mali ahlak sadece siyasetçilerden veya bürokratlardan beklenebilecek bir şey değildir, seçmenler dolayısıyla vergi ödeyicilerinin de vergi ahlakları yerine getirmeleri gerekmektedir. Düzgün bir vatandaş olmanın gereği olarak, mükellefler kamu harcamalarının finansmanına geliri ölçüsünde katılmalıdırlar, vergi kaçakçılığından uzak durmalıdırlar bu da mali ahlakın bireyler üzerine yüklediği bir ödevdir.

1.2.2.3 Anayasal İktisat Teorisinin Felsefi Temelleri, Tanımı ve Gelişimi

Anayasal iktisat, kuralların işleyişinin, bireylerin etkileşimde olduğu kurumların bu kural ve kurumların seçildiği veya var olduğu süreçlerin araştırılmasını yönlendiren bir araştırma disiplini. Metodolojik bireysellik ve rasyonel tercih araştırmaların merkezindedir (Buchanan, 2002: 269).

Richard B. Mckenzie “Anayasal İktisat” terimini 1982’ de Washington D.C’de düzenlediği konferansın ana konusunun açıklamak için kullanmıştır. Kavrama eklediği “anayasal” sıfatıyla, kamu tercihi teorisi disiplinin hem bütünü hem de bir parçasını ifade etmiştir (Buchanan, 2002: 269). Anayasal politik iktisat sosyal bilimlerde ve felsefede unutulmuş düşünce geleneklerinin tekrar keşfedilmesinden başka bir şey değildir. 17. yy ‘dan beri özellikle Locke, Spinoza, Hobbes ve Althusius’un çalışmalarında, baskı altındaki bireyleri, devlet baskının doğrulayıcı tartışmasını temellendirmesi için girişimlerde bulunuldu, bu düşünsel ve felsefi gelenek toplumu kozadan çıkarıp özerk bireyler icat etti (Buchanan, 2002: 275-276).

Hayek, değişik tip sözleşmelerle insanların özgürlüğü tatmalarını istedikçe gelişen doğal seçimlere benzer yaklaşımlardan bahsetmiştir. Bu ise ona göre ekonomi, politika bilimini ve hukuku birleştirmekle olur, Hayek 1940’ lı yıllarda hükümet üzerine anayasal sınırlamalar getirilmesini düşünen nadir kişilerdendir ve yaptığı çalışmanın nihai amacının anayasal iktisat olduğunu söylemiştir (Hayek, Akt: Demir, 2002: 292-293).

Buchanan’a göre “*Anayasal iktisat, ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal-kurumsal ve anayasal kurallar bütünüün işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışır.*” (Aktan, 2002: 294).

Anayasal iktisadın amacı siyasal iktidarların uyması gereken kuralların oluşturulmasıdır. Anayasal iktisat teorisinde devleti ya da hükümeti sınırlandıran amacı, anayasal disiplinin temelinde yer alan kamu tercihi teorisi politik özneleri üçe ayırmıştır. Bunlar seçmenler, siyasal iktidarlar ve bürokratlardır ve bu öznelerin davranışlarının temelinde “fayda” vardır. Siyasal iktidarların bir daha seçilebilme adına hesapsızca ve sınırsızca yaptıkları kamusal harcamalar devleti büyütme sonucunda bireyi ekonomik alanda sınırlandırmaktadır. Ekonomik anayasa oluşturulmasının amacı ise, etkin iktisadi politikalar yani reformlar uygulamak için siyasetin ekonomi üzerindeki baskıyı kaldırmak için ekonomik bir anayasa gereklidir. Kurucu ve gerçek bir sözleşmede tüm grupların çıkarları dikkate alınabilir

ve yeni hukuki kurucu bir çerçeve oluşturabilir. Bu da ekonomi üzerindeki politik mübadeleleri engelleyebilir (Aktan, 2002: 296).

Devlet, vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlayan vatandaşların gönül rızalarıyla oluşturulmuş organizasyonlardır. T. Hobbes devlet öncesi doğa durumunu anlatırken, anarşi ve kaos durumundan bahseder güçlülerin güçsüzleri ezdiği can ve mal güvenliği olmadığını savunur. İnsanların bu durumu engellemek üzere oluşturdukları devlet başlarda zararsızken zamanla büyümesi ve müdahaleci olması, adına Tevrat'ta geçen su canavarı olan Leviathan isimli canavara benzetilmesine yol açmıştır. Gerçekten bu yapı büyüyerek ve genişleyerek siyasi ve ekonomik anlamda çok fazla büyümüştür, refah devleti hakim ülkelerde ağır vergi yükleriyle bireyleri sıkıştırmışlardır, kamu kaynakları israf edildikçe para basmaya vergilemeye ve borçlanmaya yönelmişlerdir. (Aktan, 1998: 499-501).

Özetle anayasal iktisadın felsefi ve teorik temellerine değinmek gerekirse anayasal politik iktisadın felsefi özünü sosyal sözleşme teorisi (Social Contract Theory) oluşturmaktadır. Sosyal sözleşme, toplumla birlikte yaşayan bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile toplum içerisinde uyması gereken kuralları içerir. Anayasal iktisat iyi bir toplum düzeni oluşturarak politik kuralların ve kurumların sosyal sözleşme teorisine dayalı olarak belirlenmesini savunur. Bu kurama da “sözleşmecilik” denir. Anayasal iktisadın teorik temelleri kamu tercihi teorisi oluşturmaktadır. Kamu tercihi teorisi 1940 ve 1950’li yıllarda etkinken anayasal iktisadın bağımsız ve sistematik bir disiplin oluşu 1970 ‘li yıllara denk gelmektedir (Aktan, 1994: 145).

Temel konusu insanın ekonomik davranışlarını sınırlayan sınırlamalar oluşturmaktadır. Bu tür sınırlamaların çok çeşitli olabileceği gibi anayasal iktisadın ilkeleri ile devletten kaynaklanan sınırlamalarla ilgilenen iktisada “makro anayasal iktisat” denilmektedir (Sakal ve Şahin, 2009: 72). Bireysel anayasal iktisattan bahsetmek de mümkündür. Bireylerin tercihleri ve problemleri ile ilgilenilmesine mikro anayasal iktisat denilmesine rağmen önemli olan makro anayasal iktisattır (Savaş, 1997: 50-51). Yukarıda da bahsettiğimiz gibi disiplinin teorik öncülü olan kamu tercihi teorisi olmakla birlikte özellikle anayasal kuralların oluşturulmasıyla ilgilenmesi, Kamu Tercihi Teorisinden farklılaştırmaktadır. Anayasal iktisadın temel

varsayımları Kamu Tercihi gibi metodolojik bireycilik, homoeconomicus ve politik mübadeledir (Sakal ve Şahin, 2009: 83)

Anayasal iktisada diğer önemli katkıları sunan iktisatçı İsveçli ekonomist Knut Wicksell'dir. Anayasal iktisadın öncüsü sayılmaktadır. Wicksell mali teori üzerine yaptığı çalışmada politik özneler tarafından yapılan seçimlerin hangi kurallar dahilinde olduğuna dikkat çekmiş ve kurallar üzerine reformlar önermiştir (Sakal ve Şahin, 2009: 84).

J. Buchanan; *“Politik düşüncedeki 19. ve 20. yy safsatası, seçim sisteminin gerçekte Leviathan devleti kontrol altına almak hususunda yeterli olduğu, bu periyodik ve serbest seçimler konusunda anayasal güvenceler olduğu sürece devlet faaliyetlerinin alanı ve kapsamının kontrol altına alınabileceği varsayımına dayanıyordu. Seçim sistemindeki sınırlamaların devleti ifade eden “sosyal sözleşme” içerisinde tutmadığını ancak bu yüzyılın başlarında anlamaya başladık. Kamu tercihi teorisinin bir parçası oluşturan anayasal iktisat teorisi kısmen 19. ve 20. yy perspektiflerine karşılık olarak oluşturulmuş 18.yy bakış açısına dönüşü temsil eder. Bu teori devletin nasıl sınırlandırılacağı ve nasıl sınırlandırılması gerektiği konusundaki soruları gündeme getirmektedir”* (Buchanan, Aktaran; Aktan, 2002: 348).

1.2.2.3.1 Sosyal Sözleşme Teorileri

Sosyal sözleşme teorileri devleti temellendirmek üzerine oluşturulmuştur. Devletin yani toplumun üyeleri arasında rıza ile gerçekleştirilen bir sözleşmeye dayandığı kabul edilmiştir. Sözleşmecilik fikri iki temel unsur üzerine oturmaktadır. Bunlardan ilki sosyal sözleşmeye geçişte “başlangıç durumu” ve sözleşmenin oluşturulması açısından “grupların tanımlanmasıdır” (Hepaksaz, 2007: 3). Başlangıç durumu doğal yaşam durumu olarak adlandırılır. Grupların tanımlanması ise sözleşme yapılırken grupların rasyonalitesi üzerinde durulur.

Modern sosyal sözleşmenin kuramcılarının ilki olan Hobbes kuramı, sözleşme öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırır. Burada sözleşme öncesi durumda doğal durum yani kaos, anarşi, düzensizlik, “insan, insanın kurdu” olduğu bir durum söz konusudur. Sözleşme eliyle toplum durumuna geçilirken, bireyler özgürlüklerinden feragat ederek sözleşme eliyle devlete geniş yetkiler bırakırlar. Bu yetkiler ile devlet güvenliği ve düzeni sağlar. Diğer büyük iki sosyal sözleşme kuramcısı Locke ve

Rousseau' da ise doğal yaşam ve toplum yaşamı Hobbes'a oranla özellikle doğal yaşama bakış açıları farklı olmakla birlikte sosyal bir sözleşmenin gerekliliğine oldukça bir vurgu vardır.

Kısa bir çerçeve ile bu üç büyük düşünürde sosyal sözleşme görünümü şöyledir. Hobbes doğal yaşamda kaos ve kavganın olduğunu, sözleşmenin konusunu ise özgürlüklerin devlete devrinden bahseder. Bu gönüllü vazgeçiş sonrası ise devlet güvenlik ve düzen sağlayıcısıdır. Hobbes' da devlet otoriterdir. Locke, doğal durumda barış ve özgürlük olduğunu, sözleşmenin ise cezalandırma hakkının devlete devri olarak niteler. Devleti ise suçluları cezalandırma ve adaleti sağlamakla görevlendirir, Locke'cu devlet anlayışında devlet özgürlükçüdür. Rousseau' da ise doğal durumda eşitlik ve özgürlük vardır. Özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla özgürlük zarar görür. Bu zararı düzenleyip güvenliği yeniden inşa süreci genel iradenin yapacağı bir sözleşmeyle yerine gelir.

1.2.2.3.2 Thomas Hobbes ve Sosyal Sözleşme

Hobbes, siyaset biliminde sözleşme anlayışının temsilcisi kabul edilir. Hobbes için bir doğa durumu ve toplum durumu vardır. İnsanlar doğa durumunda birbirlerinin çıkarlarını değil sadece kendi çıkarlarını önceler.

Devlet olmadıkça yani toplum durumuna geçilmedikçe herkes herkese karşı savaş halindedir. Burada savaş herkesin herkese karşı savaşıdır. Hobbes'a göre böyle bir durumda, çalışma olmaz, üretim gerçekleşmez, yeryüzünde keyif olmaz, sanat, edebiyat ve yazı gerçekleşmez, çünkü toplum mevcut değildir. Hobbes'a göre sözleşme karşılıklı hakların devredilmesidir. Bu sözleşme ile doğa durumundan toplum durumuna geçilmiş olunur. Böylelikle toplum durumuna geçişi belirleyen şey sosyal sözleşmedir. Ancak Hobbes için sözleşmenin kalıcı hale gelmesi için devlet zorunludur (Hobbes, 1993: 94-95-131)

“Kılıcın zoru olmadıkça, ahitler sözleşmeden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez” (Hobbes, 1993: 127). Buna göre devlet insanların birbirlerine zarar vermesini engelleyen temel otoritedir. İnsanların birbirlerine zarar vermelerini engellemek veya doğa durumunu ortadan kaldırmak için bir toplum sözleşmesi ile insanlar tek bir kişiye veya birden fazla kişiye güçlerini verirler. Böylelikle herkesin otoritesine

boyun eğeceği bir devlet oluşmuş olur. Devlet zorla veya sözleşmeyle kurulur (Hobbes, 1993: 129-130).

Hobbes'a göre egemenlik hakkı bölünemez. Bunun bölünmesi demek işlevsizleşmesi demektir. Yetkilerin bölünmesi toplumda çatışmaya yol açar (Hobbes, 1993: 136-137). Bu bağlamda Hobbes için sözleşmeye dayalı kurulmuş üç tip devlet vardır. Monarşi, demokrasi ve aristokrasidir. İnsanları sözleşmeye iten temel neden birbirlerine karşı duyduğu korkudur. Böylelikle devlet güvenliği sağlar, artık insan birbirlerinden değil devletten korkar. Devlet kurulduktan sonra egemen barışa, savaşa yasaların uygulanacağına yüksek görevler belirlemeye ve kaldırmaya tek yetkili olur (Hobbes, 1993: 147-148).

Doğa yasası herkesin her şeye hakkı olmasıdır. Sözleşmelerle, ahitlerle bu hak devredilebilir. Toplum yasaları bir devletin uyruklarına emrettiği kurallardır. Dolayısıyla doğa yasalarından farklıdır, çünkü toplum yasalarında neyin yapılması gerektiğine, neyin yapılmaması gerektiğine karar veren devlettir. Hobbes sözleşmeyle karşılıklı hakların devredilmesi olarak belirlediği için doğal yasaya uygun haklar toplum durumuna geçildikten sonra devlet tarafından sınırlandırılabilir (Hobbes, 1993: 189-190-191).

1.2.2.3.3 J.J. Rousseau ve Sosyal Sözleşme

Rousseau insanın toplumsal durumunu anlatmak için iki durumdan bahseder, bu durumlar sözleşme öncesi ve sonrası durumlardır. Doğa durumu ve medeni durum olarak belirler. Medeni durum mülkiyetin olduğu durumdur. Doğa durumunda ise doğal bir özgürlük vardır (Rousseau, 1997: 24-25).

Rousseau' ya göre insanlar bir arada yaşarken her bireyin kendisinin istek ve ihtiyaçlarını sürekli kılacağı bir zaman geldiğinde toplam durumuna geçiş gerçekleşir. Böylelikle toplum durumunda birinin canı, malı garanti altına alınmış olur. Böylelikle herkes bir bütünün parçasını oluşturur. Bu bütünde her bir parça yani her bir birey eşit haklara ve sorumluluklara sahiptir. Rousseau bunun için böyle bir toplum durumunu eski şehir devletlerinden verir (Rousseau, 1997: 17-18-19-20).

Rousseau' ya göre üç tane hükümet biçimi vardır. Bunları belirlemek için teorik bir ayırım yapar, yasama ve yürütme erkini birbirinden ayırır. Yasamayı

iradeyle, yürütmeyi güçle ilişkilendirir. Bu ikisi birbirinden ayırt edilemez. Rousseau iradeden bir şeyi yapmayı istemeyi anlar, güçten ise istenilen şeyi yapmayı anlar. Burada yasama iradeyi ifade etmekte, yürütmede gücü ifade etmektedir. Rousseau için yasama bir bütün halka aittir. Ancak yürütme yasamanın iradesini yerine getiren güçtür. Bu güce Rousseau “hükümet” demektir. Rousseau bu ikisini birbirinden ayırmayı önemli görür. Bu bağlamda yukarıda söylediğimiz gibi hükümeti üçe ayırır. İlki demokrasi, ikincisi aristokrasi ve sonuncusu monarşidir (Rousseau, 1997: 77-78-89).

Rousseau’ya göre herhangi bir konu hakkında halk oylaması yapıldığında oylar oy birliğine ne kadar yaklaşırsa genel irade o konu hakkında o kadar hakim olur. Rousseau için kesin bir biçimde oy birliğine ihtiyaç duyulan tek bir yasa vardır o da toplum sözleşmesidir. Toplum sözleşmesi sağlandıktan sonra diğer yasaların oluşturulması, çoğunluğun sağlanması ile ilişkili olarak ortaya çıkar (Rousseau, 1997: 151-152-153).

Rousseau’ya göre bir toplum sözleşmesinden sonra oluşan toplum yaşamı hiçbir bireyi dışarıda tutmaksızın genel iradenin ifadesi olur. Genel irade kendisini oy birliğiyle alınan kararlarda kendini gösterir. Rousseau’ya göre genel irade yok olmasa da insanların kendi çıkarlarını veya bir konu hakkında oy birliğine varamamalarından dolayı genel iradenin günümüz söyleyişiyle ortak iradenin görünmez hale geldiği söylenebilir (Rousseau, 1997: 149-151).

1.2.2.3.4 John Locke ve Sosyal Sözleşme

J. Locke 18.yüzyılın en ünlü aydınlanma düşünürlerindedir. Locke bütün eserlerinde otoritenin her türüsünden kurtulmak gerektiğini vurgulamaktadır. Günümüz modern liberal siyaset teorisinin temelini oluşturan düşünceler Locke’un otoriteyi sınırlandıran anlayışından çıkmaktadır. Locke sosyal sözleşme fikrinin kurucu düşünürü Hobbes’u eleştirmiştir. Politik toplumun oluşumunda temel alınan doğal durumun bir savaş değil barış ve özgürlük olduğunu ileri sürmüştür. Sözleşmenin ihlali bireysel ve toplumsal bir direnme hakkı tanımaktadır. Anayasal sözleşmelerin temelini oluşturan “siyasi iktidarı sınırlama” düşüncesi ve yine anayasalcılığın temelini oluşturan “kuvvetler ayrılığı” kuramını ortaya atan Locke’tur (Eroğlu, 2010: 2).

Locke'da, Hobbes gibi politika teorisine doğa durumu metaforuyla başlar. Böylelikle politik bir otorite olmadığında ne tür olumsuzlukların çıkacağını anlatır. Her ne kadar Hobbes kadar olmasa da Locke içinde doğa durumunda insanlar kötü durumdadır. Hobbes'tan farklı olarak doğal bir ahlaki düzenin var olduğunu savunur (Mack, 2009: 23-24).

Locke ideal toplumu gerçekleştirebilmek için üç eksik şey olduğundan bahseder (Sarıca, 1973: 93):

- Herkesin boyun eğeceği ve herkese eşit uygulanacak yasalar.
- Herkesin cezalandırma hakkını kullanmasını önleyecek tarafsız yargıçlar.
- Yargıcın kararını uygulayacağı toplumsal bir güç.

Doğal yaşamdan, ideal topluma geçerken yapılan sözleşme, bu aksaklıklar, giderilmelidir. Diğer yandan sözleşmeye katılımında bir zorlama söz konusu değildir. Bireyler sözleşmeye, kendi istekleriyle katılırlar. Belli bir ideal toplumda yaşamak, çalışmak, mülk sahibi olmak için sözleşmeye katılmış ve benimsemiş olmak gerekir. Böylelikle sosyal sözleşmenin amacı karşılıklı güvenlik ve yardımı sağlayacak bir birlik kurmak, insanın doğuştan sahip olduğu hakları saklı tutmaktır.

1.2.2.4 Anayasal İktisat Çerçevesinde Yaklaşımlar

Anayasal iktisat çerçevesinde yaklaşımları üç okul üzerinden değerlendirmeye çalışacağız. Virginia politik iktisat okulu anayasal iktisat disiplininin geliştiği okuldur. Çalışmanın başından beri tarihsel süreçte izlediğimizde kökenleri kamu tercihi teorisine uzanmakla birlikte anayasal kurallar üzerine ayırt edici sorularla özgün disiplin alanını oluşturur. Temel varsayımları politik mübadele, homoeconomicus ve metodolojik bireyselliklidir. Freiburg okulu Almanya' da iki dünya savaşı arasında gelişmiş bir düşünceler bütünüdür. Nazi Almanya'sının ve kapitalist ekonomi modeline alternatif sosyal piyasa ekonomisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Aktif bir devlet modeli geliştirilmiş, bu aktif devlet ekonomiyeye müdahaleci devlet değil piyasa aksaklıklarını düzenleyen kurumsal ve kural koyucu bir öğedir. Chicago okulu ise 1960'larda ve 1970'lerde başlayıp günümüz neo-klasik iktisadına kadar uzanan bir okuldur. Okulun en önemli temsilcisi M. Friedman döneminin politik ve ekonomik önemli figürlerindedir. Keynesyen politikalara karşı

çıkmiş ekonomideki istikrarsızlıkların temelindeki sıkıntıları para politikasındaki dalgalanmalara bağlamıştır. Bu yüzden parasal politikaları hükümetin kolaylıkla kullanamayacağı kurallara bağlanması gerektiğini savunmuştur.

1.2.2.4.1 Freiburg İktisat Okulu

İki dünya savaşı arasında Alman tarihçi okula karşı ortaya çıkmıştır. Almanya'nın yeniden tesisi için planlı ekonomi ile kapitalizm arasında denge kurmaya çalışmıştır (Derya, 2016: 493).

Bu okul Almanya'da Freiburg Albert Ludwing Üniveritesi'nde 1930'lı ve 1940'lı yıllarda görev yapan bir grup iktisatçı ve hukukçunun çalıştığı ekonomik anayasa ve ekonomik düzen teorisi çerçevesinde gelişmiştir (Aktan, 1994: 179).

Freiburg okulunun kurucuları Walter Eucken ve Franz Böhm'dür. Bunun dışında önemli temsilcileri, K.P Hensel, R.Johns, F.M Meyer sayılabilir. Okulun temel düşünceleri ekonomik düzen teorisi ve politikasıdır. Freiburg temsilcilerine göre toplumda sosyal bir düzene ihtiyaç mutlaktır. Ekonomik düzen de bunun bir parçasıdır. Ekonomik düzen kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için kurallar ve kurumlar geliştirilmelidir bu açıdan yapıcı rasyonalizmi savunur. Aktif, yapıcı, devlet anlayışını savunur. Bu okul temsilcilerine göre piyasada rekabet yetersizdir. Devlet rekabeti teşvik edici ve koruyucu olmalıdır (Aktan, 1994: 181).

Ekonomik düzen teorisi ekonomik düzenin hukuki çerçevesini oluşturan kural, kanun ve kurumlar toplamı iktisadi anayasa olarak adlandırılır. Ekonomik anayasa diğer bir deyişle iktisadi birimlerin karar ve eylem alanlarını düzenleyen hukuki kurallar ve kurumlar bütünüdür. Bunlar, rekabet hukuku, mülkiyet hukuku, ticaret hukuku gibi kuralları kapsamaktadır (Aktan, 1994: 188). Görüldüğü üzere ekonomik düzen açısından bu okul teorik çerçevede hukuki bir kurumsallaşmayı gerçekten çok önemsemekte ve kurallar bütünü gerçekleştirmektedir. Gerçekten oturmuş bir piyasa ekonomisinde hukuki ve iktisadi çerçeve oldukça önemlidir.

1.2.2.4.2 Virginia Politik İktisat Okulu

Virginia politik iktisat okulu, James M. Buchanan öncülüğünde politika biliminin analizinin yapıldığı kamu tercihi teorisi ve anayasal iktisat teorisinin geliştirildiği okuldur (Göker, 2014: 38).

Amerikalı Nobel ödüllü iktisatçı Buchanan ilk olarak 1957 yılında G. Warren Nutter ile birlikte Virginia Üniversitesi'nde, Thomas Jefferson Politik Araştırma Merkezini oluşturmuşlardır. Bu merkezde kamu tercihi teorisi çalışmaları yapılmış. Sonradan G.Tullock ve C.Goetz ile birlikte 1963 yılında Virginia Politeknik Enstitüsü'ne bağlı olarak çalışmalara devam etmiştir (Ekşi, 2006: 93).

Okul temsilcilerinin kamu ekonomisine bakış açıları tıpkı piyasa ekonomisine bakışları gibidir. Piyasa ekonomisinde olduğu gibi kamu ekonomisinde de tek başına Pareto Optimumu sağlanamaz ve bu yüzden devlet başarısız olmaktadır. Bu gözlem çerçevesinde kamu ekonomisi kurumsallaşmalı belirli anayasal çerçevelerle ekonomi sınırlandırılmalıdır.

Virginia politik iktisat okulunun öğretisi kamu tercihi ve anayasal iktisat olarak bilinir. Toplumsal karar alma sürecinin iktisadi analizine kamu tercihi teorisi denilmektedir. Çıkar motivasyonunun politik özneleri harekete geçirdiğini savunmaktadır. Politik özneleri ise seçmenler, siyasal partiler ve bürokratlar olarak üçe ayırmaktadır. Siyasal partiler oy maksimizasyonu, bürokrasi bütçe maksimizasyonu, seçmenler ise fayda maksimizasyonu ile hareket ederler. Virginia politik iktisatçıları piyasa düzenine sahip bir ekonomik düzeni savunmaktadırlar. Okulun ekonomik anayasa yaklaşımının temel amacı kamu ekonomisinin düzen içinde işlemesi için gerekli anayasal kuralların oluşturulmasıdır (Avcı, 2001: 33-34). Politik ve ekonomik yozlaşmaya karşı anayasal reform önermektedirler. Ekonomik anayasa ile hükümetin harcama, vergi, borçlanma gibi mali alandaki sorumlulukları kontrol altına alınır.

1.2.2.4.3 Chicago Okulu

A.B.D'de 1960 ve 1970'lerde Chicago Üniversitesi çevresinde görev yapan bazı iktisatçılar, para teorisine ve bu çerçevede klasik miktar teorisine önemli katkılarda bulunmuşlardır. H.C Simons ve F.H. Knight ilk temsilcileridir. Okulun en

ünlü temsilcisi M.Friedman'dır. Okul literatürde "Monetarizm" ismiyle anılmaktadır. Kısaca monetarizm, ekonomik gelişmenin ve istikrarın gerçekte dolaşımdaki para miktarı üzerinden yürütülmesini talep etmektedir. Okul devletin ekonomiye müdahalesini reddetmiştir (Adaçay ve İslatince, 2009: 225-228).

Monetarist düşüncede ekonomideki istikrarsızlıklar yalnız para arzındaki dalgalanmalardan meydana gelir. Parasal genişleme kısa dönemde gerçek gelir sağlarken uzun dönemde enflasyona neden olmaktadır. Chicago iktisat okulu temsilcileri bu yüzden yanlış para politikalarından vazgeçilirse ekonominin istikrara kavuşacağını savunurlar. Okul düşüncesinde işsizliğin para politikası yoluyla doğal sınır altına inemeyeceği söylenir. Dışlama etkisi (Crowding- out Effect) okulun diğer bir önemli teorik düşüncesidir. Kavram kamusal harcamalarının birey ve firmalardan alınan borçlarla finanse edildiğini savunmaktadır. Bu durumda ödünç verilebilir fonlara talep artacak, faiz yükselecektir. Faiz oranlarının yükselmesi ise özel yatırım harcamalarını azalmasına sebep olacaktır (Ataç, 2012: 13-14-15-16).

- Okulun kurucusu ve en önemli temsilcisi olan M. Friedman'ın önerilerini şöyle sıralayabiliriz (Adaçay ve İslatince, 2009: 232-233);
- Devlet ekonomik hayattaki müdahalelerini ortadan kaldırmalıdır.
- Piyasanın işleyişini engelleyen sübvansiyonlara son verilmelidir.
- Parasal reformlar, hükümetin kullanamayacağı sağlam esaslara bağlanmalıdır.
- Devlet tekelleri engellemeli, ekonomik oyun kurallarını sağlamalı rekabeti geliştirmeli ve parasal çerçeveyi sağlamalıdır

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİM EKONOMİSİ VE ANAYASAL İKTİSAT

2.1 Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi

Seçim ekonomisi kavramı üzerine literatürde benzer birçok tanım bulunmaktadır. “*Seçim ekonomisi kısaca siyasi iktidarların yeniden seçilebilmek için uyguladığı mali ve parasal politikaların bütününe verilen isimdir*” (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 129). Diğer bir tanımlamada ise demokratik ülkelerde siyasi iktidarların seçimi kazanmak için ekonomi politikalarını kendi amaçları yönünde kullanmasına denir (Karaçor ve Savaş, 2004: 101). Seçim ekonomisi literatürde politik konjonktürel çevirimler olarak da adlandırılmaktadır. Geniş anlamda seçim dalgalanmaları ise hükümetlerin tekrar iktidarda kalabilmeleri için ekonomik ve politik avantajlar sağlamak üzere, ekonomiyi para ve maliye politikaları araçlarıyla şoklayarak kısa ve uzun vadede elde ettikleri avantajlar olarak adlandırılabilir (Akalın ve Erkişi, 2007: 90).

Seçim ekonomisi uygulaması ülke ekonomilerinde yozlaşmaya sebep olmakta mali ve parasal disipline zarar vermektedir. Seçim dönemlerinde uygulanan genişlemeci politikaların finansmanı kamusal gelirlerle (Vergi, Borç) sağlanmaktadır. Açık finansmanı sağlamak ise ekonomik istikrarsızlıklar ve yozlaşmaya neden olmaktadır. Ekonomi ve politika ilişkisi, birbirleriyle alakalı üç kavramı ortaya çıkarmıştır. Siyasi rekabet, popülizm ve seçim ekonomisi (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 134). Demokratik yönetimler siyasi partiler eliyle devamlılığını sağlamaktadırlar, ancak bu devamlılığın finansmanı problemi her zaman sorun teşkil etmiştir. Devlet yardımları bu finansmanın ne kadarını karşılamalı ? gerçekten bir devlet yardımı siyasi rekabette olmalı mı ? gibi sorular karşımıza çıkmaktadır. Devlet yardımları demokratik ve adil bir seçim için olmazsa olmazlardandır. Eğer bir devlet yardımı olmazsa baskı ve çıkar grupları siyasal iktidarın en önemli yaptırımcısı

haline dönüşür, ancak devlet yardımlarının olumsuz sonucu ise “devlet partileri”ni ortaya çıkarmaktadır.

Popülizm ise toplumun büyük kesimine şirin görünmek için uygulanan kurallar bütünüdür. Popülizmle en çok yaşanan olay gelir transferidir, seçim dönemlerinde uygulanan devlet yardımları, sübvansiyonlar buna örnek gösterilebilir. Seçmenler rasyonel, çıkarıcı kimselerdir, kendi faydalarını maksimize etmeyi amaçlarlar seçim dönemlerinde açıklanan parti programlarının kısa vadedeki pratik faydası doğrultusunda oy kullanma eğilimindedirler. Bu grup çıkarıcı seçmen profilleri hükümetleri “seçim ekonomisi” yapmaya yönlendirmektedir. Seçim ekonomisi uygulamalarında ise hükümetler kamusal harcamaları arttırma, kamusal gelirleri belli bir düzeyde tutmayı hedeflemektedirler.

Seçim ekonomisi politikası ve araçları ise genişletici maliye ve para politikalarıdır. Genişletici maliye politikası çerçevesinde cari, transfer ve yatırım harcamaları arttırılır. Genişletici para politikaları ise iç borçlanma senetlerinin yüksek faiz oranları ile geri ödemesi ile yapılır (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 140).

Seçim ekonomisi uygulamalarının özet bir çerçeve çizmek gerekirse, seçim ekonomisi uygulamaları genelde üç harcama kalemi üzerinden yapılmaktadır. Bunlar cari harcamalar, transfer ve yatırım harcamalarıdır. Cari harcamalar dayanıksız mallara yapılan harcamalardır, kamu kurumlarının tüketim harcamaları, eğitim ve sağlık harcamaları, devlet memurlarına ve işçilerine yapılan maaş artışı ve primler bu gruba girer. Transfer harcamaları ise karşılıksız kamu gücüne dayalı yapılan harcamalardır, emekli dul ve yetim aylıkları gibi sosyal yönü yüksek bu harcamalar seçim dönemlerinde kolaylıkla manipüle edilebilir. Yatırım harcamaları ise üretim kapasitesini arttırmak amacıyla kullanılır (Özdemir, 2007: 49).

Seçim dönemlerinde yapılan destekleme alımları, geçici personel istihdamı gibi hamlelerle siyasal iktidarlar seçmenin gözünü boyayabilir, bu kamusal savurganlık ve özensizlik gelecek nesillere ve ülke ekonomisine zarar vermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve sosyal dengesizlikler gözetildiğinde anayasal mali ve parasal sınırlamaların ne kadar elzem olduğu görülebilir.

Siyasal yapılanma ve seçim ekonomisi süreci, seçmen, siyasi iktidar ve bürokrasi arasında önemli ilişkiler ağı doğurmaktadır. Bu ilişkiler kamu yararına değil genellikle zararına olmaktadır. Seçmenler kamusal kaynaklardan maksimum

faydayı, siyasal iktidarlar oy maksimizasyonu, bürokrasi ise siyasal iktidara yakın ilişkiler hedeflemektedir (Efe, 1999: 60). Saydığımız politik öznelerin gerçekten her birinin motivasyonu çıkar üzerine dayanmaktadır. Böyle bir eğilim silsilesinde kamusal fayda ve yarar ikinci planda ekonomik öznenin faydası her zaman ilk planda olacaktır. Bu tespit anayasal iktisat çerçevesinin yaptığı vurguları ön plana çıkarmaktadır. Teori, siyasal iktidarların keyfiliğini önleyici toplumsal bir mutabakat çerçevesinde oluşturulmuş bir anayasanın mali ve parasal hükümleri gerçekten bu olumsuzlukları ortadan kaldırabilir.

Anayasal iktisat siyasal iktidarları belirli anayasal çerçevelerde sınırlamayı öngörür, yapılacak bir anayasa çalışmasıyla seçim ekonomisi ve politik konjunktür dalgalanmaları sınırlanabilir. Bütçe açıklarının azaltılması, iç ve dış borçların azaltılması, enflasyonun önlenmesi, partilerin vaat yarışlarının engellenmesi politik konjoktürel hareketleri engeller. Seçim ekonomisi gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısına daha fazla zarar vermektedir. Gelişmiş ülkelerde ise marjinal fayda, marjinal maliyetin üzerinde olacağı için seçim ekonomisi politikaları olumlu bulunmaktadır, ancak yapılan bazı çalışmalarda ise uygulanan politikaların zarar verdiği savunulmaktadır (Fırat, 2008: 49-50).

Aşağıda Kamu Tercih Teorisinin de ilgili alanını oluşturan, “seçim ekonomisi” kavramına ilişkin geliştirilen teoriler kapsamında bilgi verilecektir.

2.2 Politik Konjunktür Teorileri

Belli başlı makro ekonomik göstergelerin devresel sapmalar göstermesi, konjoktürel dalgalanmalar olarak tanımlanmaktadır. Konjoktürel ve dalgalanmalar birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Konjoktürel, bunalım ve refah dönemlerindeki iniş ve çıkışı dalgalanmada ise mevcut tüm değişkenler incelenir (Saraç, 2005: 16).

Dar anlamda politik konjoktürel dalgalanmalar, seçimler ve seçim sonuçlarının ekonomide çıkardığı sapmalardır. Geniş anlamda ise, siyasal iktidarların ekonomik ve siyasi rantlar elde etmek için, seçim dönemlerinde ekonomiye aktardığı fonlarla, artan kişisel gelir ve ekonomik değişkenler üzerinde kısa ve uzun vadede yaptığı etkilerdir (Saraç, 2005: 17).

Politik konjonktür, seçim dönemlerinde politik dalgalanmalardan dolayı ekonomide yaşanan değişimlerdir. Kısaca dalgalanmaları savaş, ihtilal, ayaklanma, devri ve grev gibi gelişmeler olarak sıralayabiliriz. Politik konjonktür dalgalanmaları ile politik konjonktürün farklı seçim dönemlerinde farklı çıkacağı bilinmektedir. Özet bir tanımla seçimler makro ekonomik göstergeler üzerinde meydana getirdiği sistematik veya sistematik olmayan dalgalanmalardır (Onur, 2001: 159).

Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi hükümetin ekonomiyi, yeniden seçilebilmek için yönlendirilip yönlendirilmediğini tartışır. Bu kavram literatürde dört başlıkta toplanır. a) Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, b) partizan konjonktürel dalgalanmalar, c) rasyonel fırsatçı dalgalanmalar ve d) rasyonel partizan dalgalanmalar. Fırsatçı politik dalgalanmalar hükümetlerin ekonomiyi manipüle etmesini, partizan politik konjonktür dalgalanmalarında ise partilerin ideolojileri çerçevesinde belirli ekonomi politikaları uygulayarak ekonomiyi yönlendirmeleridir. Rasyonel beklentiler teorisinin gelişmesiyle bu iki kavrama rasyonel beklentiler eklenmiştir (Sezgin, 2007: 138-139).

Uyarılmış beklentiler çerçevesinde politik konjonktür dalgalanmalarının sebebi olan özneler, hem siyasal iktidar, hem de seçmendir. İktidardaki kimseler işsizlik, enflasyon ve harcamaları umursarlar. Seçmenler ise hükümeti yüksek büyüme, işsizlik ve düşük enflasyona göre yargılamakta bu da fırsatçı politik dalgalanmalara neden olmaktadır (Onur, 2001: 167-168).

Literatürde çeşitli ekonometrik analizler eliyle yukarıda saydığımız varsayımların tutarlılığı araştırılmıştır. Türkiye için gözlemlendiğinde, seçim öncesi dönemlerde genişletici bütçe ve para politikalarının uygulaması sonucunda üretimin arttığı gözlemlenmiştir. Bu politikalar sonucunda seçim sonrasında enflasyon kaçınılmaz olmuştur (Tarı ve Özkan, 2010: 225-226).

Literatürdeki ülkemiz için gerçekleşen çalışmaların sonuçlarını şöyle özetleyebiliriz. Tarı ve Özkan'ın yaptığı ekonometrik çalışmada, seçim dönemlerinde GSYİH, kamu harcamaları ve para arzı değişkenlerinde bir değişim yaşanıp yaşanmadığı analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda fırsatçı politik dalgalanmalar ve yukarıda saydığımız makro ekonomik değişkenler üzerinde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. 2000-2001 dönemlerinde ise bu etkinin azlığı tespit edilmiş

bunun da yasal ve kurumsal düzenlemelerin getirdiği olumlu sonuçlara bağlamışlardır (Tarı ve Özkan, 2010: 236).

Bir başka çalışmada ülkemizin 1950-2010 yılları arasındaki seçimleri partizan döngüler çerçevesinde incelenmiş, bu dönemlerde kamu harcamalarının artma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Sol partilerin kabinede olduğu dönemlerde kamu harcamaları artış eğilimi göstermiştir, ancak sol partilerin tek başına iktidar olmayışları bu artışların tamamen sol partilerden kaynaklandığı söylenemez. Türkiye’de Batı tipi işçi ve burjuvazi sınıfı olmayışı sol partilerin tutumlarının zamanla değişimine neden olmakta bu da partizan bulguların güvenilirliğini azaltmaktadır (Altun, 2014: 66).

Onur’un yaptığı çalışmada (1950-2000), uyarılmış beklentiler, fırsatçı politikacılar ve geçmişe yönelik oy veren seçmen gibi varsayımlar altında yapılan analizde seçim ekonomisi ve bütçe açığı incelenmiş, neticesinde dalgalanmaların konsolide bütçe açıkları üzerinde büyük miktarda etkisi olduğu tespit edilmiştir (Onur, 2001: 180).

2.2.1 Politik İş Döngüleri Teorisi

Hükümetler tekrar seçilebilmek için seçim zamanlarında çeşitli mali politikalar uygulayabilmektedirler. Örneğin yeni istihdam alanları açmakta, refahı artırarak seçim zamanlarında popüler kılmaya çalışabilmektedir. Seçim sonrası ise bütçe açığı ve enflasyonu engellemek için tersi politikalar uygulanmak zorunda kalınmaktadır. Buna politik iş döngüsü veya seçimlerin mali politikalara etkisi olarak mali politika döngüsü denilmektedir (Schuknecht, 1996: 155).

Politik iş döngüleri, özet çerçeve, seçmen kararları ve enflasyon beklentileri geriye dönük oluyorsa, politikacılar seçimden önce istihdam oranının arttığı genişletici, seçimden sonra enflasyonu düşürücü bir politika uygulayarak seçim döngüsüne sebebiyet verir (Erduman, 2008: 55).

Schuknecht’e göre politik iş döngülerinde iki soru vardır. İlki, hükümetler seçim zamanlarında yeniden seçilebilmek için nasıl politika ayarlamaları yapar?, ikincisi ise bu politikaları ne tür ilişkiler belirler? Şeklinde dir. Seçimlerin hükümetlerin mali politikalarına etki ettiğine dair çeşitli modeller vardır. Seçmenin

hükümetin son performansına baktığı kabul edilir. Bu modellerde düşük işsizlik ve düşük enflasyon önemlidir, ancak çeşitli siyasal partiler ideolojileri doğrultusunda bu makro değişkenlere öncelik tanımaktadır. Örneğin sol partiler düşük işsizliğe sağ partiler ise düşük enflasyona önem verirler (Schuknecht, 1996: 156-157).

Seçmenler performans kriterlerinin oluşmasında geçmişe yönelik unutkanlıklar, yakın geçmişi daha çok önemserler. Seçim arifesi yaklaştıkça iktidar dönemindeki başarısızlıklar konusunda hatıraları azalır, buna “azalan hafıza oranı” denir (Erduman, 2008: 65).

Politik iş döngülerinde seçim söz konusu olduğunda dört hipotez mevcuttur (Schuknecht, 1996: 158-159-160) ;

- Üretim artarsa işsizlik azalır.
- Seçim öncesinde mali açıklar artar.
- Ticarete ayarlı ekonomiler, ticarete daha az ayarlı ekonomilerden daha az belirli döngüler gösterir.
- IMF destekli programlar ve düşük mali açıklar kısa dönemli durgunluğa neden olur

Seçimlerin politik iş döngülerine etkisi vardır. Seçim sürecinde uygulamalarla mali açıklar ortaya çıkmaktadır, seçim sonrası bunlar düzenlenmeye çalışılmaktadır. Politik iş döngüleri ticarete az ayarlı ülkelerde daha güçlüdür. Gelişmekte olan ülkelerde yeniden seçilebilmek için hükümetler mali politikalar uygulamaktadır bu politikalar bütçe açığına neden olmakta seçim sonrası ise bu açıkları düzenlemeyle uğraşmaktadır (Schuknecht, 1996: 165-167).

Politik iş döngüleri teorisine yönelik bazı eleştiriler yapılmıştır. İlk olarak hükümetin para politikalarına kolaylıkla müdahale ettiği gerçektir. Gerçek yaşamda ise işlerin böyle olmadığı, örneğin merkez bankasının günümüzde bağımsızlığı sözkonusudur. Bir diğer eleştiri ise bu teorisinin irrasyonel oluşudur. Bir seçim döneminde kandırılan seçmenin bir daha kandırılmasının kolay olmadığı savunulmaktadır. Sonuncusu ise politikacıların yeniden seçilebilmek amaçken, politikacıların tek amaçları iktidarlarını maksimize etmek varsayımı getirilirse politik iş döngülerinin ortaya çıkmasına bir neden kalmayacaktır (Erduman, 2008: 67-68-69).

2.2.2 Politik Bütçe Döngüleri Teorisi

Seçimlerle mali politikalar arasında bir ilişki olmakla birlikte bu çok açık bir ilişki değildir (Min ve Svenson, 2006: 1368). Politik bütçe döngüleri ampirik olarak analiz edilebilir. Seçim yıllarında hükümet bütçelerinde bütçe açığı gözlemlenmektedir. Politik bütçe döngülerinin değişimi, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha fazladır. Seçimlerin mali politikaları tercihlerine etki ettiği nedensel olarak açıklanabilir, bu da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı farklı ortaya çıkmaktadır. Politik bütçe döngülerinin büyüklüğü o ülkelerin kurumsal yapısına bağlıdır (Min ve Svenson, 2006: 1386).

Bütçe açığı ve kamu borçları karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler. Buna göre örneğin bütçe açığının enflasyona neden olduğu bilinmektedir. Bütçe açıklarının diğer nedeni geçmiş dönemde gerçekleşmiş bütçe açıklarıdır. Seçimler bütçe açıklarına sebep verir. İşsizlik de bütçe açığının diğer bir nedeni olarak görülmektedir.

2.3 Seçimler, Seçmenler ve Partiler

Seçimlerde, seçim, seçmen ve parti ilişkileri komplike olmakla birlikte bazı temel varsayımlar üzerine ilişkilendirilmektedir. Demokratikleşmiş bir ülkenin seçimlerindeki en önemli özneler seçmenler ve partilerdir. Seçmenlerin oy kullanmalarındaki motivasyonu “fayda maksimizasyonudur”. Siyasal partiler ise siyasal iktidarı elde etmek veya mevcut iktidarlarını korumak için “oy maksimizasyonu” motivasyonu ile hareket etmektedirler.

Bu çıkarıcı motivasyonlar genellikle ülke ekonomilerini zora sokmaktadır. Çünkü seçmen ve parti ilişkisi çıkarıcı motivasyonu çalışmaktadır. Bu çıkarıcı seçmen profili genellikle hükümetleri “seçim ekonomisi” uygulamaya zorlamaktadır.

Seçim sistemleri her ülkenin demokrasi anlayışının kurumsallığına göre farklılık göstermektedir. Uygulamada çoğunlukçu, nispi ve karma seçim sistemleri bulunmaktadır. Seçim sistemlerinde ki farklılık gibi, demokratik bir seçimin en önemli unsuru olan partilerde ülkelerin demokrasi anlayışına göre farklılık göstermektedir. Örneğin tek partili, iki partili ve çok partili yapılar bulunmaktadır (Oğuz, 2011: 21).

2.3.1 Seçim Sistemleri

Seçim sistemlerinin olmazsa olmaz unsurları bulunmaktadır. Bunlar genel oy ilkesi, eşitlik ilkesi, bireysellik ilkesi, gizlilik ilkesi ve serbest oy ilkesi gibidir. Genel oy hakkı, bireylerin eğitimi, geliri, cinsiyetine bakılmaksızın toplumun tüm fertlerinin seçimlere katılabilme anayasal hak ve yetkisidir. Eşit oy ilkesi oy kullanan her bireyin sadece bir oy kullanabilmesidir. Bireysellikte ise seçmenin kişiye bağlı olduğu savunulur. Gizlilik ilkesi seçmenin hür iradesiyle istediği doğrultuda oy kullanmasının sağlanmasıdır. Son olarak serbest oy kullanma yetkisi ise ekonomik ve siyasal hatta fiziksel baskı olmaksızın oy kullanabilme yetkisidir.

Seçim sistemleri üç ana başlık altında toplanabilir. İlki çoğunluk, ikincisi nispi temsil sistemleri, son olarak karma sistemlerdir. Çoğunluk sistemleri; tek isimli tek turlu çoğunluk sistemleri, listeli çoğunluk, tek isimli iki turlu çoğunluk sistemi, tercihli tek turlu çoğunluk sistemidir. Nispi temsilde ise; listeli nispi temsil, ulusal artık sistem, yaklaştırmalı nispi sistem, en yüksek artık, en büyük ortalama, d'Hondt sistemi ve son olarak karma sistemdir (Özdemir, 2007: 37-38).

Yukarıda saydığımız seçim sistemleri modellerini özet bir çerçevede vermeye çalıştık. Bu sistemler hükümetlerin belirlenmesi ve toplumun farklı kesimlerinden siyasal temsil alabilmesi üzerine kurulmuştur. ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde çoğunluk sistemi uygulanırken, Almanya, İrlanda ve Japonya gibi ülkelerde demokratik temsilin daha adil olduğu kabul edilen nispi temsil sistemlerinin farklı uygulamaları görülür (Özdemir, 2007: 38).

Yukarıda bahsederken seçim sistemlerini üç başlık altında toparlamıştık. Bunlar ise; çoğunluk sistemleri, nispi sistemler ve son olarak karma sistemlerdir. Çoğunluk sistemlerini şöyle açıklayabiliriz. Bu sistemde seçmenin basit çoğunluğundan oy alan aday ya da listenin seçimi kazandığı çoğunluk sistemleri ve dar-geniş bölge çoğunluk sistemleri olarak ikiye ayrılır. Dar bölgede her seçim çevresinde bir tek aday veya referandumda olduğu gibi sadece iki tercihin olduğu bir durum bulunmaktadır. Nispi sistemler de ise; çok üyeli seçimin çevrelerinde uygulanır, oylar ve koltuklar arasındaki ilişkiyi daha orantılı hale getirilir. Son olarak karma modelde ise; her iki sistemin eksik ve artı yönlerinin birleştirilerek ideal bir seçim sisteminin oluşturulmaya çalışılmaktadır (Özdemir, 2007: 39-41).

2.3.2 Seçmenler ve Davranış Biçimleri

Seçmenler, anayasal iktisat ve kamu tercihi literatüründe fırsatçı ve faydacı olarak tanımlanmaktadır. Bu fırsatçı ve faydacı politik öznenin bir seçimden veya seçim sonucunda iktidardan beklentisi kişisel yaşamındaki refahın artmasıdır. Ancak rasyonel bu çıkarıcı birey, çoğu defa seçimler karşısında bilgisiz, ilgisiz, miyop ve unutkan olarak tanımlanmaktadır.

2.3.2.1. Seçmenlerin Bilgisizliği

Seçmenler, kamusal mal ve hizmet tercihinde bulunurken bilgisizdirler. Bu bilgisizlik, temelinde bireyler arası eğitim farkı, hayata bakış açılarındaki farklılıklar önemli rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçlarının bu bireylere ulaşamamasıyla bu bilgisizlik artış göstermektedir. Kontrolcü bir devlet düzeninde kitle iletişim araçları devletin elinde olduğu için seçmenlerin bilgisizliği yanlış bilgilerle artırılabilir (Aktan, 1994: 137).

2.3.2.2 Seçmenlerin İlgisizliği

Piyasa ekonomisinde mal ve hizmet satın alan birey derinlemesine araştırma yapar. Ancak kamusal mal ve hizmet talebinde bulunurken bu ilgi ve merakı göstermezler. Çünkü kamusal ve hizmetler genellikle bedelsizdirler. Bu yüzden bireylerin mal ve hizmet talepleri ile kamusal mal ve hizmetleri arasında görünürde bir ilişki olmaması bireyler tercihlerini oylama yoluyla açıklarken ihmalci ve ilgisiz olurlar buna “bedavacılık sorunu” denir. Yani seçmenler ilgisiz olsalar da kendisine mal ve hizmet sunulacağına farkındadır. Seçmenler bedavacılık motivasyonu ile hareket ettikleri için kendilerine en yakın mal ve hizmet sunumu sağlayan parti programlarını takip etmezler, bunu bilgi toplama maliyetinin yüksek olmasına bağlarlar (Aktan, 1994: 157).

2.3.2.3 Seçmenlerin Miyopluğu

Kamu tercihi iktisatçılarında göre politikacıların nihai amacı oylarını maksimize etmektir. Ekonomiye uzun vadeli istikrar politikaları yerine seçmenin kısa vadede gözünü boyayıcı politikalar tercih etmesi bu miyopluk etkisine bağlıdır. Örneğin kamusal harcamaların vergi dışı gelirlerle finanse edilmesi buna en güzel örnektir. Kısa dönemde üretim ve istihdam üzerinde olumlu etkiler yapması seçmenlerin politik tercihlerini yönlendirmektedir (Aktan, 1994: 138).

2.3.2.4 Seçmenlerin Unutkanlığı

Seçmenlerin geçmişe yönelik hatıraları yeni döneme oranla her zaman azdır. Bu da seçmenlerin sistematik hata yapmalarına neden olmaktadır. Seçmenlerin günlük ve kısa vadede, maaş artışları, vergi indirimleri, destekleme fiyatlarının artması, kredi faizlerinin azalması gibi politikalar tercihlerini etkilemektedir. Bu politikalar çerçevesinde seçmen sadece kısa vadede ve son ekonomik göstergelerin bireysel refahındaki iyileşmeyle ilgilenmektedirler. Bu yüzden geçmiş ekonomik ve siyasi deneyimler oy tercihlerini az etkilemektedir (Saraç, 2005: 19-20).

Seçmen tercihlerini dört temel başlık altında incelemeye çalıştık. Seçmen tercihleri, kuşkusuz başka faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Oy kullanmada her toplumun kendi özelinde sosyolojik ve psikolojik sebepler vardır. Diğer taraftan seçmenler her zaman kolay anlaşılabilir tercihlerde bulunmazlar. Bunun dışında siyasal iktidarların veya seçimindeki partilerin ekonomi politikaları ve adayların imajları da seçmen tercihlerinde önemli bir etkiye sahiptir.

2.3.3 Seçimler ve Partiler

Siyasal partiler, demokrasi için vazgeçilmez kurumlardır. Siyasal partiler olmaksızın sağlıklı bir demokrasi düşünülemez. Siyasal partiler sürekli ve ülke çapındaki kurumlardır. Amaç ve gayeleri varoluşları gereği siyasi iktidar olmaktır (Ekizceleroğlu, 2008: 6-7).

Siyasal partilerin toplumda çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Siyasal partiler çoğulcu demokratik sistemlerde işlevlerini kendi çıkar ve yönelimlerini savunarak yerine getirirler. Siyasal partilerin işlevlerini yerine getirmesi, toplum kültürü ve

devlet sistemi üzerinde oldukça etkilidir. Siyasal partiler işlevlerini yerine getirirken toplumun bir kesiminde kabullenme, diğerinde ret veya tepki doğurur (Ekizceleroğlu, 2008: 19).

Siyasal partilerin çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu türlerin çeşitli belirleyicileri bulunmaktadır, bunlar ise iç yapı dinamikleri, örgütlenme türü, parti tabanı ve ideolojik temellerdir. Bunun dışında karizmatik lider öncülüğündeki şahıs partileri, kadro partileri, temsil ve toplumsal bütünleşme partileri literatürdeki diğer parti çeşitlerini oluşturmaktadır (Oğuz, 2011: 17-18).

Her ülkenin demokrasi ve toplumsal anlayışıyla çeşitli parti sistemleri oluşmuştur, temel de üç parti modeli vardır. Bunlar tek partili sistemler, iki partili sistemler ve çok partili sistemlerdir.

Tek partili sistemlerde hukuken ve fiilen sistemde tek bir parti bulunmaktadır. Bu anlayış tekelci ve rekabetsiz bir anlayış doğurur. Tek partili sistemlerde devlet parti bütünleşmesi gerçekleşir. Tek partiler toplumu şekillendirerek, yöneltip ve yönlendirerek varlığını devam ettirirler. İki partili sistemlerde ise seçimi kazanmak için eşit şansa sahip iki partinin yarıştığı sistemdir. En tipik örnekleri ABD ve İngiltere'dedir. Küçük partiler seçilmede pek şansları olmadığı için bu partiler aracılığıyla temsil kazanmak isterler, hükümet güçlü bir muhalefet tarafından sınırlandırıldığından iktidar keyfi ve rahat davranamaz. Çok partili sistemlerde ise siyasal iktidarı elde edebilmek için birçok partinin hakkı vardır (Oğuz, 2011: 22-23-24).

Son olarak siyasal partilerin gelirlerine değinmek gerekirse, üye aidatları, parti taşınmazlarından sağlanan gelirler, parti faaliyetlerinden elde edilen gelirler, eğlenceler ve sosyal etkinliklerden sağlanan gelirler örnek verilebilir. Siyasal partiler kanununda detaylı olarak bu gelirler düzenlenmektedir (Çelik, 2010: 1307).

Yukarıda saydığımız dışında siyasal partilerin en önemli gelir kaynağı devlet tarafından karşılanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının çeşitliliği, artan rekabet iç finansman yoluyla karşılanamamaktadır. Bu yüzden dış bir destek gerekmektedir. Devlet desteği üç ana nedenle yapılmaktadır; Adil bir seçim, politikayı ekonomi altında ezilmesini önlemek ve büyüyen maliyetleri dengelemek (Çelik, 2010: 1308).

2.4. Seçim Ekonomisi ve Siyasal Popülizm

Siyasal popülizm seçmenlerin talepleri doğrultusunda ve iktidardaki partinin bir daha seçilebilmek için uyguladığı genel politikalarıdır. Seçmen tercihleri oldukça komplike ve karmaşık bir durum içermektedir ve seçmenlerin siyasi tercihleri çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler demografik değişkenler ve zaman dilimlerine göre farklılık göstermektedir. Seçmenlerin bir dönem kararlarında ailesel düşünceler etkinken ilerleyen seçimlerde yaşam standardı ve kişisel yaşamındaki memnuniyet siyasi tercihlerin değişmesine neden olacaktır (Tunçer ve Arıman, 2015: 155).

Seçim ekonomisi politikaları ile siyasi iktidarın kaynakları popülist nedenlerle israf etmesi sonucunda, hem özel hem kamu sektörü zarar etmektedir. Bu politikalar sürecinde seçimleri tekrar kazanmak için kamu kaynakları belirli gruplara aktarılır, devlet ihaleleri ve krediler seçimler doğrultusunda dağıtılır. Parasal genişleme ve kamu harcamalarında artış gözlemlenir, uzun dönemli planlar yerine günü kurtarıcı kısa dönemli politikalar uygulanır (Fırat, 2008: 49).

Seçim ekonomisi çerçevesinde, karar vericiler, harcamalar, parasal genişleme ve vergiler konusunda siyasi hedeflerini gözeterek karar alırlar. Bu varsayım toplam refahı maksimize etmeye çalışan iyiliksever bir diktatör devlet fikrinden farklı anlamlar taşır (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2003: 3).

Siyasal popülizm, politik konjonktür dalgalanmaları eliyle gerçekleşmektedir. Politikacılar siyasi popülizmin başat aktörleridir. Politikacılar seçimlerden önce en uygun ekonomik politikalar uygulamak eğilimindedirler. Burada amaçlanan kamuoyunda beğenilecek ve göz boyacı vaatlerdir. Seçim öncesi memur, Kit çalışılanlarına yüksek zam verilmesi, tarımsal destekleme alımları, düşük faiz politikaları bunun en tipik örnekleridir. Bu teşvikçi politikalar ekonomide yapay ve aldatıcı konjonktürlere sebep olur. Geleceği görme yeteneğinden yoksun seçmenler bu politikaları kişisel çıkarlarına hizmet ettiği için desteklerler (Özdemir, 2007: 45).

Toplum içindeki farklı gruplar ve siyasi partiler vergi sistemleri üzerine değişik düşüncelere sahiptirler. Bu farklı beklentiler vergi toplanmasını sınırlandırır, bu durumda enflasyon vergisi ve kamu borçlanmasına neden olur. Bu yüzden iktisadi reformlar zorunludur. İktisadi reformların siyasi yapıyla ilişkili çeşitli baskı ve çıkar

gruplarının menfaatlerine zarar verdiği için iktidar ve baskı grubu gerilimi ortaya çıkar. İktisadi reformların uzun vadede iktisadi büyüme ve toplumsal refahı artırdığı bilinmekle birlikte, kısa dönemli maliyetlerinin yüksek oluşu siyasal iktidarları bu reform paketlerinden uzak tutmaktadır (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2003: 4-5).

Seçim öncesi politikacılar yeniden iktidarda olabilmek için kamu harcamalarını arttırma eğilimindedirler. Bu artan harcamaları vergilerle değil vergi dışı gelirlerle sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu politikalar çerçevesinde bütçe açıkları ve yüksek enflasyon kaçınılmaz olur. Demokrasi, bireysel veya grupsal isteklerin tatmin edildiği rejimler değildir. Bu yüzden anayasal demokrasi oldukça önemlidir ve ancak bu yolla devlet güç ve yetkileri tanımlanıp, keyfi uygulamalar engellenebilir (Efe, 1999: 60-61).

Anayasal İktisat Teorisi açısından siyasal iktidarlara neyi, nasıl, ne zaman ve ne ölçüde yapabileceğini veya değiştirebileceğini gösteren kuralların belirlenmesi önem arz etmektedir. Böyle bir disiplin çerçevesinde uygulanan politikaların seçim ekonomisini ve politik konjonktür dalgalanmalarını engellemesi yönünde sınırlayıcı kurallar gündeme gelmektedir. Böylelikle siyasetin ekonomi üzerindeki ağırlılığının sınırlandırılması, bütçe açıkları, enflasyon ve borçların önlenebileceği düşünölmektedir (Efe, 1999: 58-59).

Türkiye’de uygulanan bazı popölist politikalar ise, kamusal harcamaların artışı ve ücretlerde gözlemlenen artışlar söz konusu olabilmektedir. Uygulanan bu popölist politikalar çerçevesinde artan açıkları azaltmak için yüksek gelir gruplarının vergilendirilmesi, adil vergi sistemi ve iç borçlar için servet vergisi gibi önlemler gündeme gelmektedir. Ancak tercihen iç ve dış borçlanmaya başvurulması daha kolay başvuru olan bir araç olarak uzun vade de devleti faiz baskısına sokabilmektedir (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2003: 11).

2.4.1 Seçim Öncesi Ekonomik Durum

Seçim öncesi ekonominin genel durumu seçime hazırlanma sürecidir, siyasal iktidarlar “oy maksimizasyonu” güdüsüyle çeşitli politikalar geliştirip uygulamaya çalışırlar. Seçim öncesi ekonomide yapılacak uygulamalar genellikle kısa vadede pratik karşılığı olan politikalardır çeşitli maliye ve para politikası yolları genişletici bir şekilde uygulamaya çalışılır.

Rasyonel seçmenler kendi çıkar fonksiyonlarıyla hareket ederler. Seçim dönemlerinde kendi çıkarlarına yakın ve en gerçekçi parti programlarına oy verirler. Siyasal iktidarlar, devleti yönetme avantajlarından faydalanarak seçmen kitlesi üzerinde etkinlik sağlarlar (Efe, 1999: 62).

Politikacılar, seçim öncesi bir dizi reform ve teşvik paketleri yayımlayabilirler. Bu uygulamalar ekonomik istikrarsızlığa ve mali disiplinin zedelenmesine yol açabilir. Özet olarak bir ülkede seçim öncesi bazı politikaları aşağıdaki başlık altında özetleyebiliriz (Özdemir, 2007: 45-46) ;

- Kamu çalışanlarının ücretlerine zam yapılır.
- Tarımsal destekleme artırılır.
- Faiz oranları düşürülmeye çalışılır.
- Vergi affı, vergi indirim gibi uygulamalar görülür.
- Teşvik paketleri yayınlanır.
- Yeni il ve ilçeler kurulur.
- İstihdam yükseltilmeye çalışılır.
- Korumacılık ve kayıt dışı ekonomi artar.
- Üniversite affı getirilir

Yukarıda özetlenen bu gibi politikaların, kısa vadede pratik karşılığı olmakla birlikte uzun dönemde enflasyon ve bütçe açıklarına neden olucu etkileri bulunur. Ayrıca bu uygulamaların bir çok anlamda sosyal olumsuzlukları bulunmaktadır. Örneğin vergi affı gibi uygulamalar dürüst vergi ödeyicisi bireylerde olumsuz etki yapar. Onların bu ödevi yerine getirme alışkanlıkları aksar, sonuç itibarıyla ülke vergi sistemlerinde yıpranmalar söz konusu olabilir.

2.4.2 Seçim Sonrası Ekonomik Durum

Seçim sonrasında, seçim öncesinde uygulanan ekonomi politikalarının tersi uygulamalar gerçekleşir. Seçim sonrası muhalefette olan bir siyasi grup iktidara gelirse önceki ekonomi olumsuzluklarını bahane ederek seçmenlerden hoşgörü ve kemer sıkma politikalarını anlayışla karşılamalarını beklemektedirler. Mevcut siyasi iktidar düzeni devam ederse ekonomide yeni bir dönemin başlayacağını, mevcut sorunların üzerine gidileceğini söylerler. Görüldüğü üzere uygulanan seçim ekonomisi politikalarının etkisi yine seçmen üzerinde olmakta, seçim öncesi kamusal açıkları önlemek için daraltıcı para ve maliye politikaları yoluna gidilmektedir (Fırat, 2008: 52-53).

Seçim sonrası uygulanacak politikaların, ekonomi genel durumunda yaşanacak problemleri şöyle sıralayabiliriz (Efe, 1999: 64; Özdemir, 2007: 46) :

- Kamu çalışanlarına verilen zamlar, fiyat artışları enflasyona neden olur.
- Faiz oranları yüksek tutularak, para arzı daraltılır.
- Kamu gelirlerinde artış yaşanır (Ek vergiler, vergi oranları artışı).
- Kamu harcamaları azaltılması konusunda politikalar uygulanır.
- Çalışan kesimin reel ücret artışları düşürülür.
- Özelleştirme faaliyetleri artar.
- Yeni il ve ilçelerin alt yapı hizmetleri askıya alınabilir.

2.5 Seçim Ekonomisi ve Politika Araçları

Seçim ekonomisi bilindiği üzere siyasi iktidarın seçimi kazanmak için ekonomik ve mali disiplini gözetmeksizin oy maksimizasyonu hedeflemesiyle hareket etmesidir. Bu politikalar kısa dönemde uyguladığı ekonomik ve mali araçlar yoluyla iktisadi bir genişlemeye sebebiyet vermektedirler. Ancak seçim sonrası dönemlerde bu mali ve parasal genişlemenin hem ekonomi, hem de seçmenler nezdinde olumsuz etkileri ortaya çıkabilmektedir. Bu politikalar sonucunda “kemer sıkma” uygulamaları gözlemlenmektedir. Seçim ekonomisi politikaları genelde iki ana araçla yürütülmektedir. İlki mali araçlar diğeri ise parasal araçlardır. Mali araçlar yoluyla kamu harcamalarında bir artış kamu gelirlerinde bir azalış gözlemlenir. Bu

popülist politikalar genellikle vergi oranlarında indirim ve vergi affı gibi politikalarla yönlendirilir.

Seçim öncesi dönemlerde mali ve parasal politika araçları kullanılmaktadır. Genellikle uygulanan bu iki politika aracı genişleyici yönde kullanılmaktadır. Mali politikalar çerçevesinde bütçe açıkları artar, bazı harcama kalemlerinin yeri değişir. Siyasal iktidarlar seçim öncesi dönemlerde, cari ve transfer harcamalarını artırarak kısa vadede sonuca gitmek ister. Yatırım harcamaları gibi uzun vadeli harcamalarda bir azalma yaşanacak veya bir değişiklik gerçekleşmeyecektir (Erduman, 2008: 221).

Politik hayattaki yozlaşmanın en temel sorunlarından biri olan seçim ekonomisi politikaları, ekonomi ve mali politikaların tercihini ve yürütülmesini engellemektedir. Bu durum siyasal iktidarları mali ve ekonomik disiplinden uzaklaştırarak, verimlilik ve üretkenlikten uzak savurgan politikalar uygulanmasına neden olmaktadır. Bu savurgan yapı yüksek enflasyona sebebiyet verir (Saraç, 2005: 67).

Seçim ekonomisi politikaları çeşitli faktörler tarafından şekillenmektedir. Seçimlerin yapılacağı dönemde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu, dünyanın genel gidişatı, politik iktidara sahip zümrenin ideolojisi, baskı ve çıkar gruplarının ülke yönetiminde ve ekonomisinde etkinliği ve bunun dışında seçmenlerin politik ve ekonomik beklentileri, seçim ekonomisi politikalarına yön vermektedir.

Seçim ekonomisi politikalarının özelliklerine değinmek gerekirse, siyasal iktidarların seçimi kendi lehine çevirebilmesi için yüksek kamusal harcamalar yapmasıdır. Mevcut siyasal iktidarların geliştirdiği bu refleksin altında seçmen kitlesinin “politik unutkanlık”, “miyopluk” davranışı içinde bulunmasıdır. Politik miyopluk siyasetçiler içinde geçerlidir. Siyasetçilerde yeniden seçilebilmek için kısa dönemli politikalar uygulamaktadır, bu politikalar enflasyona ve işsizliğe sebep verse de siyasetçiler yeniden seçilebilmek için bunu göze almaktadırlar (Saraç, 2005: 68-69).

2.5.1 Mali Araçlar

Seçim ekonomisi politikaları uygulaması sırasında görülen ilk şey toplam harcamaların artmasıdır. Bu harcamaların yanında vergi gelirlerinde yaşanan düşüş bu politikaların sonucudur. Bu yozlaştırıcı tutum, kronik bütçe ve kronik enflasyonun başlıca sebepleridir (Özdemir, 2007: 48).

Siyasal iktidarlar, popülist politikaları tercih etmesi, yani yanlış istikrar politikaların uygulanması iktidarın oylarını artırırken uzun vadede makro göstergelerdeki ciddi bozulmalar yüzünden oy kaybedeceklerdir. Aksi durumu orta ve uzun vadede istikrar programları uygulanırsa ilk başlarda düşen oyları ilerleyen dönemlerde artırabilir (Bonin, 2014: 85).

Seçim ekonomisi mali politika araçları, cari, transfer ve yatırım harcamalarıdır. Cari harcamalar nitelikleri itibariyle, her yıl tekrarlanan harcamalardır. Personel giderleri, idari hizmetlerin sağlanması ve sürdürülmesi bu harcamalar yoluyla gerçekleşir. Transfer harcamaları, kamu gelirlerini belirli gruplara transfer etmesiyle gerçekleşir. Kamu yatırım harcamaları, siyasal iktidarların genellikle kendi seçim bölgelerine kaydardıkları bilinir. Bu çerçevede kimi kamu satın alımları belirli şirketten alınıp belirli bölgelere kanalize edilir. İktidarlar oy çoklaşması için transfer harcamalarından emekli aylıkları, sosyal yardımlar, hastalık ve işsizlik ödemelerine başvurabilir çok kullanırlar (Saraç, 2005: 71-72 ; Fırat, 2008: 55).

Yukarıda saydıklarımız dışında yapılan kamu harcamalarını sübvansiyonlar ve sermaye hareketleri oluşturmaktadır. Bu uygulamalar esnek ve seçimlik oldukları için istenildiği zaman, istenilen ürüne, sektöre ve bölgeye uygulanabilir. Sübvansiyonlar, ihracatın artırılması, fiyat artışlarının önlenmesi, satışların azalmasını önlemek ve tüketiciyi korumak için yapılır (Efe, 1999: 70).

İktidarların uyguladıkları popülizm sadece harcamalar alanında gerçekleşmez. Bunun dışında vergi gelirleri üzerine yapılacak bir politikayla ekonomi yönlendirilebilir. Vergiler girişimcilerin davranışlarını ve yatırım kararlarını etkiler. Vergi politikası yoluyla ekonomide suni bir canlandırma ve sektörel vergisel kolaylıklar sağlanabilir (Efe, 1999: 70).

Mali politika araçlarından kamu gelirleri özelinde vergi, devletin egemenlik hakkına dayanarak cebren karşılıksız olarak topladıkları gelirlerdir. Vergi politikaları

vergi indirimi ve vergi muafiyetidir. Bu tarz uygulamalar özellikle dolaylı vergilerde gerçekleşir. Dolaylı vergiler tüketim alanında salındıkları için bir indirim halinde malların fiyatlarının düşmesine, kişilerin gelirlerinde bir artışa neden olacaktır. Bu durum ilerleyen dönemlerde ekonominin işlem hacmini artırır (Bonin, 2014: 95).

2.5.2 Parasal Araçlar

Para politikası araçları seçim dönemlerinde genişletici, seçim sonrasında daraltıcı olarak kullanılır. Seçim ekonomisi sürecinde kredi imkanları artar bunun neticesinde düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkanları sağlanır (Fırat, 2008: 56).

Para politikası özetle anayasada düzenlenenmiş ve para arzı konusunda belirli kuralların tümüdür. Para arzının artması, parasal anlamda bir genişlemeye sebebiyet verecektir. Siyasal iktidarlar para politikası araçlarından reeskont ve ıskonto politikası, açık piyasa işlemleri, munzam karşılıkları ve kredi politikalarıyla keyfi uygulamalar gerçekleştirecektir (Kaya, 2006: 18).

Para politikasının genel amacı tam istihdam ve fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Bu iki amaç çoğunlukla çatışır. Ekonomi tam istihdamdayken fiyatlardaki artış maliyeti enflasyona neden olur (Bonin, 2014: 96). Seçim dönemlerinde siyasal iktidarlar ekonomik yönden hangisi daha avantajlıysa bu çatışan durumlardan birini tercih edecektir.

Siyasal iktidarlar seçim ekonomisi çerçevesinde, piyasadaki likiditenin düşmesini sağlamak amacıyla faiz oranları, zorunlu karşılık oranları ve disponibilite oranlarını para politikası araçları olarak kullanır. Siyasal iktidar, zorunlu karşılık ve disponibilite oranını yükselterek, faiz oranını artırır, bu durum enflasyonun düşmesine neden olur, seçim dönemlerinde siyasal iktidarın ekonomi performansına olumlu bir katkı sağlar. Bunun dışında kredi plafonu uygulaması seçim konjonktüründe uygulanabilecek diğer bir araçtır, bu araç kapsamında seçim öncesi dönemlerde kredi limitleri artırılır, seçim sonrasında ise azaltılır (Efe, 1999: 68).

Politik konjonktür politikaları sonucunda artan kamu harcamaları, yükselen borçlar ve onların faiz ödemeleri kamu gelirlerini azaltır. Bu durum yatırımları dışlayarak, faiz artışlarına sebep verir, siyasal iktidar bu kamusal harcamaları para basımı yoluyla finanse etmeye çalışır (Kaya, 2006: 19).

Para arzının artırılması, faiz kuru, iç ve dış borçlanma politikaları parasal araçları oluşturan faktörler olarak, politik konjonktür teorilerini yönlendirmektedir. Kısa vadede para arzı ile faiz oranı arasında ters yönlü bir ilişki gözlemlenir. Parasal politikaların asıl etkisi uzun dönemde ortaya çıkar ve para stokunun reel değerinin düşmesine, faizin yükselmesine, enflasyona bağlı reel gelirin azalmasına neden olur (Saraç, 2005: 74)

Para politikası araçları özetle artan kamu harcamalarını finanse etmek ve seçmenin nominal gelirini arttırmak için kullanılabilir. Bu araç uygulaması sonucunda ekonomik verimlilik azalmasına, ekonomik ve siyasal istikrarsızlığa kaynakların ve sermayenin dışarı kaçmasına neden olur. Devalüasyon, bütçe açıkları yüksek enflasyona bağlı olarak ücret gelirlerinde yaşanan erime ve bunun sonucunda yaşanan yoksulluk ve politika araçlarının keyfi uygulaması sonucunda yaşanacak gerçeklerdir (Özdemir, 2007: 50).

Seçim ekonomisi ve politika araçlarından parasal araçların keyfi ve savurgan uygulamaları görüldüğü üzere oldukça sıkıntılara sebep olmaktadır. Bu araçlara ve politikalara başvurulması sonucu ortaya çıkan olumsuzluklara karşı anayasal iktisat teorisi bazı sınırlayıcı kuralların anayasada belirlenmesini savunmaktadır.

2.6 Seçim Ekonomisi Uygulama Şekilleri

Seçim ekonomisi bilindiği üzere siyasal iktidarların yeniden seçilebilmek için veya mevcut siyasal iktidarlarını korumak için gözettiği ekonomik ve mali politikaların tümüdür. Bu doğrultuda seçim ekonomisi uygulamaları şekillenmektedir.

Seçim ekonomisi uygulama şekilleri, genişletici iktisadi ve mali politikaların uygulanmasıdır. Genişletici para ve maliye politikaları, uygulama şekillerinin başlıca araçlarıdır. Seçim dönemlerinde vergilerin azaltılması, kamu harcamalarının artırılması mal ve fiyat artışlarının önüne geçilmesi, para arzının artırılması, kamu gelirleri ve kamu harcamalarının seçim ekonomisi politikasını yürüten iktidar lehine manipüle edilmesidir (Özdemir, 2007: 43).

Seçim ekonomisi uygulamaları, siyasal partilerin bakış açılarıyla ilgili olabilmektedir. Sol eğilimli partiler ekonomide genişletici politikalar uygulama

eğilimindedirler. Sağ partiler ise daraltıcı politikalar uygulama eğilimindedirler (Karaçor ve Saraç, 2004: 107). Bu politikalar çerçevesinde anti-enflasyonist veya yüksek işsizlik oranını tercih etmektedirler.

Seçim ekonomisi uygulamaların asıl amacı oy kaybını engellemek ve oy maksimizasyonudur. Bu uygulamalar sonucunda düşük işsizlik veya genişleyici politikalar çerçevesinde yüksek enflasyon gerçekleşir. Ekonomiyi seçim ekonomisi uygulamalarıyla genişleten, siyasal iktidarlar, bu genişlemeyle birlikte artış gösteren enflasyonu düşürmek için seçim sonrası durgunluk yaratacaktır (Akalin ve Erkişi, 2007: 91).

Seçmenlerin uygulamalar hakkında bilgileri sınırlı olduğu bilindiğinde siyasal iktidarlar yeniden seçilebilmek için bir seçim döneminde sabit seçim ekonomisi uygulamaları gerçekleştirmezler. Örneğin siyasal iktidar seçim döneminin ilk yarısında daraltıcı politikalar uygular. Bu uygulamalar işsizlik oranını yükseltirken enflasyonu düşürür. Bu daraltıcı uygulamalar ekonomik konjonktür yönünden seçim döneminin ikinci yarısında genişletici uygulamaları mümkün kılar bu çerçevede işsizlik düşer enflasyon artar (Akalin ve Erkişi, 2007: 94). Görüldüğü üzere siyasal iktidarlar seçim ekonomisi uygulamalarını lehine manipüle etmektedirler.

Seçim ekonomisi uygulama şekillerinin seçim sonrası etkileri oldukça olumsuzdur. Seçim dönemlerinde uygulanan mali ve parasal politikalar, kısa süreli işsizliğin azalmasına, faiz oranlarının düşmesine, ekonomik yaşamın canlanmasına neden olur. Ancak bu uygulamalar uzun dönemde dalgalanmalara sebep olur. Şöyle ki seçim sonrasında artan kamu harcamaları bütçe açıklarına ve bu açıkların finansman sorunu ortaya çıkar. Bunun yanında fiyat artışları, ek vergiler veya artan vergi oranları gerçekleşir (Özdemir, 2007: 43).

Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamalarına 1999 ve 2002 seçim dönemleri özelinde bakıldığında 1999 yılında buğday destekleme alımı düşük kamuda çalışan az, tütün ve pancar destekleme alımı fazla, 2002 senesinde buğday, şeker pancarı ve kamuda çalışan sayısı fazla, tütün destekleme alımız azdır (Karaçor ve Saraç, 2004: 113). Bu iki seçim dönemi uygulanan seçim ekonomisi uygulaması gösteriyor ki siyasal iktidarlar konjonktüre göre politika uygulamaktadır. Görüldüğü üzere destekleme alımlarında bile sabit politika gütmemekte popülist politikalar çerçevesinde döneme göre uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Bir başka bakış açısı uygulanan seçim ekonomisi politikalarının başarılı olup olmadığı yönündedir. Seçim ekonomisi uygulama şekillerinin nihai amacı siyasal iktidarların seçimden önce seçilebilme şansını arttırmaya çalışmalarıdır. Bu bakış açısına göre seçmenler rasyonel ve bilinçli bir tavır sergilerlerse bu uygulamaların başarı şansı oldukça azdır. Bu tip seçmenler oylarını kullanırken seçimden önceki uygulamalardan ziyade, seçim sonrası uygulamaları düşünerek oy verirler. Bu tutum seçim ekonomisi uygulamalarını başarısız kılar (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 141-142).

Bu bakış açısının kabul edilebilir olması için gerekli bazı şartlar vardır. Bu şartlar iyi eğitilmiş ve bilinçli bir seçmen profili gerektirir. Bu seçmen grubunun yapılan her harcamanın veya genişlemenin seçim sonrası dönemde kendisine fatura edileceğini bilmesi gerekir. Bu çerçevede bireysel refahının azalacağını tahmin etmelidir. Bireylerin bu hale dönüşmelerinde “tarafsız” kitle iletişim araçlarına çok iş düşmektedir. Basın yoluyla bilgilendirilen seçmenler bu çerçevede oy verirler.

2.7. Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Başarı Faktörleri

Seçim ekonomisinde, seçimin yeniden kazanabilmek için bazı faktörlerin bulunması gerekmektedir. Bu faktörler, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, kurumlarının işleyiş düzeyi, medya, anayasa ve mali kurallar olarak sayılabilir (Hepaksaz, 2016: 69).

Politik konjonktür uygulamaları özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülmektedir. Medya, seçim ekonomisi hakkında bireyleri bilgilendirir, tarafsız kitle iletişim araçları seçim ekonomisi uygulamalarının başarı faktörlerinin başında gelmektedir. Kurumsal ve anayasal gelişmişlik seçim ekonomisi uygulamalarının doğal engelleyicisi olarak popülist politikaların en büyük engelidir. Mali kurallar iktidarların seçimi yeniden kazanabilmek adına uygulayacakları keyfi politikaları dolayısıyla başarı faktörlerinin engelleyicisidir.

2.8 Seçim Ekonomisine Anayasal İktisat Çerçevesinde Sınırlamalar

Modern demokrasilerde, iktisadi, siyasi ve ahlaki yozlaşmalar gözlemlenmektedir. Seçmen ve siyasi partiler arasında doğan oy alış verişi siyasi yozlaşmayı içerir. Siyasal iktidar seçimi kazanmak için açık veya kapalı pazarlıklar yapar ve ekonomide pozitif bir görüntü çizer. Seçmenlerle yapılan bu pazarlıklar

vergilemeden harcama yapmak yoluyla gerçekleşir. Bu durum neticesinde açık bütçeli demokrasiler ve çıkar grupları demokrasileri oluşur (Savaş, 1991: 337).

Seçim ekonomisine anayasal çerçevede yapılacak sınırlamalar, siyasal iktidarların sübjektif müdahalelerini engeller. Temel amaç iktisadi ve mali disiplini sağlayacak siyasal iktidarların popülist politikalarını engellemektir, devletin bu yolla sınırlandırılması bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklerini garantiye alınmasıdır (Karluk, 2013: 73).

TİSK'in ekonomik anayasa raporunda, anayasada mali ve parasal hükümlerin düzenlenmesi halinde popülist uygulamalara ve siyasal iktidarların oy odaklı politikalarına bir sınırlama gelecektir. Bu tarz politikalar siyasal kültür ve rekabette sorumluluğun gelişmesini sağlar (TİSK, 2011: 13).

Seçmenler toplumsal sözleşmelerle diğer bir deyişle anayasalarla siyasal iktidarın görevlerini belirleme veya sınırlama gücüne sahiptir. Bu varsayım altında çeşitli sorular sorulabilir. Siyasal iktidarlar harcama ve vergilendirme gücünü kullanırken ne gibi sınırlamalara tabi tutulmalıdır ? (Savaş, 1991: 334). Gerçekten bu tip sorular oldukça önemlidir işleyen bir ekonomik sistemde kuşkusuz devlete görevler düşmektedir. Seçim ekonomisi uygulamaları bahane edilerek devletler ekonomik alandan dışlanamazlar ancak belirli mali ve parasal kurallarla sınırları çizilebilir.

Anayasal sınırlamalar pek çok devletin anayasasında yer almaktadır. Bu anayasalarda yer alan hükümler devletin neleri yapıp yapmayacağını gösterir. Bu kurallar devlet gelirlerinin resmi görevliler tarafından suiistimal edilmemesine yöneliktir. Bu çerçevede ayrıntılı muhasebe sistemleri, açık harcama ilkeleri gibi kurallar anayasada yer almalıdır (Savaş, 1991: 338).

Siyasal iktidarların ekonomiye müdahalesine yasal ve kurumsal sınırlamalar getirilmelidir. Mali ve parasal hükümler anayasada yer almalıdır. Kurallar sınırlı şeffaf bir yönetim anlayışını, denk bütçeyi, kamu harcamalarının kamu gelirleriyle karşılanması ve para arzının düzenlenmesi gibi ilkeleri içermelidir (Karluk, 2013: 72).

Mali ve parasal sınırlamalar seçim sistemleri ile ilgili sınırlamaları tamamlar. Mali anayasa oluşturan kurallardaki amaç siyasal iktidarın keyfi vergi gücünü

sınırlamak, azınlığın devlet gücüyle zorlamasını ve istismarını engellemektir (Savaş, 1991: 340).

Seçim ekonomisi uygulamaları sınırlandırılması çerçevesinde kamu borçları ve müsadere veya kamulaştırma düzenlenebilir. Kamu borçları eğitim, sağlık ve altyapı çalışmalarında kullanıldığında oldukça önemlidir. Kamusal gelirlerin finansmanı sağlayamadığı zamanlarda başvurulabilir. Ancak belirli seviyelerde tutulması gerekir bu seviye Maastricht Kriterinin önerdiği GSYH'nın yüzde altmışını geçmemelidir. Bu oran aşılsa büyüyen iç ve dış borçlar istikrarsızlığa neden olur. Kamulaştırma karşısında bireyler zarar görür, mülkiyet hakları engellenmiş olur, bu yüzden anayasal çerçevede bireylerin uğrayabileceği zararlar göz önünde bulundurularak “kamu yararı” açıkça belirlenmeli ve bu doğrultuda kamulaştırma yapılmalıdır (Acar ve Bilir, 2013: 94-95).

Seçim ekonomisi uygulamaları görüldüğü üzere siyasal iktidarın ve çıkarıcı seçmenin arasında karşılıklı bir ilişki neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki sonucunda bir daha seçilebilmek için ekonomiyi ve politikayı manipüle eden siyasal iktidarlar uzun vadede ekonomi ve politika üzerinde yozlaşmalara neden olacaktır. Anayasal iktisat ve kamu tercihi literatürü seçmeni “faydacı”, politikacıyı ise “oy maksimizasyoncusu” olarak adlandırır. Bu ikili ilişki mali ve parasal alanda birçok olumsuzluklara neden olmaktadır bu olumsuzluklar kısa ve uzun vadede pratik karşılık bulmaktadır. Makro ekonomik göstergeleri kendi iktidarları için kolayca manipüle eden iktidarlar seçtikleri politikalar karşısında başka makro göstergelerden vazgeçmek zorundadırlar. Bu olumsuzluklar mali ve parasal anayasa hükümlerinin toplumsal sözleşmelerde olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

2.9 Seçim Ekonomisi Politikalarının Sonuçları

Seçim ekonomisi politikaları bilindiği üzere siyasal iktidarların yeniden seçilebilmek için uyguladığı politikalarıdır. Bu politikalar genellikle genişleyici yönde gözlemlenmektedir. Bu genişleyici politikalar seçim sonrası kemer sıkma politikalarına sebebiyet vermekte seçim öncesinde uygulanan keyfi harcamaların kontrolü sağlanmaya çalışılmaktadır.

Seçim ekonomisi politika sonuçları, uygulanan genişleyici politikalar yüksek enflasyona, refahta azalmaya ve ekonomik istikrarsızlığa neden olur. Bu olumsuzlukları gidermek için ise uygulanan sıkı para ve maliye politikaları ekonomideki istikrarsızlıkları daha da artıracaktır (Fırat, 2008: 58).

Seçim ekonomisi politikaları uygulamaları neticesinde kamu harcamaları artar. Artan kamu harcamaları kısa vadede büyüme ve istihdamı olumlu yönde uyarmaktadır. Seçim ekonomisi uygulamalarıyla devreye giren likidite ve düşük faiz iç talebi etkiler, artan harcamalar büyüme rakamlarını yukarıya çıkarır. Bu harcamaların sonucunda ise kamu kesimi borçlanma gereksimi artar, doğal faiz oranları yükselir, iç borçlanma senetleri, özel kesimin sermaye piyasaları kanalıyla finansman yaratmasını engeller, firmaların bankalardan kredi almaya mahkum eder (Sönmez, 2014). Seçim ekonomisi politikalarının diğer önemli bir sonucu ise bütçe açıklarıdır. Harcamaların finansmanı problemi seçim sonrasında en çok üzerine durulan konudur, bu problemi aşmak için vergi oranları artırılabilir, seçim öncesinde yapılmayan fiyat artışları yapılabilir veya harcamalar azaltılabilir (Özdemir, 2007: 43).

Politik fırsatçı dalgalanmalarla ekonomideki sorunlar büyümekte ve kökleşmektedir. Seçim ekonomisi politikaların sonuçları kısa ve uzun vadede etkilerini göstermektedir.

2.9.1 Kısa Vadedeki Etkileri

Siyasal iktidarların kararları üretim, harcamalar ve bölüşüm üzerinde etkili olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde siyasi iktidarlar piyasa sürecinde önemli öznelerdir. Kanunlarla ve idari kararlarla ekonomiye müdahale edebilirler. İktidardaki siyasi partiler çevresine rant ve istihdam dağıtmaktadırlar. Ekonomide gerçekleşen bu durum siyasi iktidarları yıpratmakta bu yozlaşmalar ise kısa vadede etkilerini gösterebilmektedirler (Efe, 1999: 71).

Seçim ekonomisi politikaların sonuçları makro ekonomik göstergeleri bozmakta ve dengesizliğe neden olmaktadır. Seçim sonrasında bu olumsuzlukları ve dengesizlikleri düzeltmek için politikalar kısa vadede etkilerini göstermektedir.

Seçim öncesinde uygulanan genişletici politikalar ücret ve maaş artışları, destekleme alımları ve teşvikler gibi bu genişletici politikalar kısa vadede fiyat artışlarına ve istikrarsızlığa neden olacaktır. Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla seçimin hemen sonrasında kemer sıkma politikaları uygulanır. Popülist harcamalar çerçevesinde kısa vadede oy artışı ve seçmeni ikna edici yatırımlar gerçekleşir. İktisadi ve mali disiplin bozulduğu için kısa vadede gelir dağılımı ve refahı düzeltmek oldukça güçleşir (Saraç, 2005: 75).

2.9.2 Uzun Vadedeki Etkileri

Seçim ekonomisi uygulamalarının kısa vadedeki bazı olumlu etkileri uzun vadede olumsuz etkilere neden olur. Seçim öncesi ekonomiyi canlandırmak, istihdamı artırmak için uygulanan politikalar bütçe açıklarını doğurur ve uzun vadede bütçe açıkları ve faiz ödemelerinin etkileri gözlemlenebilmektedir.

Kamu harcamalarına kaynak oluşumunun yetersizliği uzun vadede yüksek enflasyona neden olur. Uzun dönemde kamu borçlarının artması ve vergilerin artırılmadan harcamaların yapılması ekonomideki sorunların temelidir. Bu durumda borçlanma faizleri yükselir, yükselen faizler bütçe üzerinde baskıya neden olacaktır (Saraç, 2005: 75-76).

Seçim ekonomisi politikalarının gerçek etkisi uzun vadede görülür. Seçimden sonra uygulanan politikalar, seçim öncesi uygulanan politikaların tam tersidir. Genellikle bu politikalar vergilerin arttırılması, harcamaların azaltılması ve para arzının daraltılması şeklinde gerçekleşir. Sonuç olarak seçmenin gözünü boyamaya yönelik politikalar, reel gelire dayanmadan sağlanmaktadır. Bu durum ise uzun vadede kaynak problemine neden olacaktır (Efe, 1999: 72).

Seçim ekonomisi politikaların sonuçları görüldüğü üzere kısa ve uzun vadede çeşitli ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum ise mali ve parasal disipline oldukça zarar vermektedir. Seçim ekonomisi uygulamalarını uygulayan iktidarlar makro göstergelerden bazı durumlarda vazgeçmektedir. Bu vazgeçiş kısa ve uzun vadede ekonomiye zarar vermekte ekonomik istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Seçim ekonomisi yoluyla siyasal iktidarı elde eden ve politikalar çerçevesinde genişleyici para ve maliye politikaları uygulayan hükümetler seçim

sonrasında mevcut politikaların tersini uygulama eğilimindedirler. Seçim öncesi vaatlerde ve yapılan ödemelerde azalma veya vazgeçmeler yaşanır. Bu daraltıcı politikalar kemer sıkma ile sonuçlanmakta, artan vergi oranlarına ve azalan kamu harcamalarına neden olmaktadır. Görüldüğü üzere siyasal iktidarların yeniden seçilebilmek adına kısa ve uzun vadede ekonomiye zararları gerçekten yıpratıcı olmaktadır. Bu eğilimi kaldırmak üzere Anayasal İktisat Teorisi ise getirdiği anayasal ve yasal bazı sınırlandırmalarla bazı reçeteler üzerinde durmaktadır. İzleyen kısımda bu doğrultuda Türkiye örneği üzerinden uygulama ve çözüm örnekleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulamalarına Bir Bakış

Türkiye'de seçim ekonomisi sonuçları veya uygulamaları oldukça komplike bir alandır. Çalışmamızın bu aşamasında seçim ekonomisi uygulamalarının gözlemlenip-gözlemlenmediğine bakılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de seçim ekonomisinin makro ekonomik etkileri düzeyinde incelendiğinde büyüme, enflasyon, parasal genişlemeler ve bütçe kalemlerine bakılabilir. Bu makro ekonomik göstergeler çeşitli ekonometrik bilimsel çalışmalarda incelenmiştir.

Örneğin Koç'un 1991 yılı genel seçimlerinde bütçe açığı incelenmiş, seçim öncesinde % 3.01 düzeyindeyken seçim yılında % 5.28 seviyesinde gerçekleşmiştir. Seçim sonrasında % 4.30 civarında bir sonuç ortaya çıkmıştır. Vergi tahsilatı oranlarına bakıldığında seçim öncesinde % 85.9 olan tahsilat oranı seçim zamanında % 82.5 seviyesinde gerçekleşmiştir (Koç, 2015: 52).

Akçoroğlu ve Yurdakul'un yaptıkları ekonometrik analizde bütçe açıklarının devresel dalgalanmalardan etkilendiği, ancak iktisadi büyüme ve enflasyon üzerinde bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir (Akçoroğlu ve Yurdakul, 2003: 17).

Başka bir çalışmada politik konjonktür teorilerinin açtığı istikrarsızlıkların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak reel değişkenler ve kontrol değişkenlerinin büyüme üzerinde olumlu bir etki bıraktığı üzerinde durulmuştur (Şanlısoy ve Kök, 2010: 118).

Sezgin'in 1950-2003 arası analizinde seçim ekonomisi ile iktisadi büyüme arasında bir ilişki, ekonomik büyüme ve seçimler arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Sezgin, 2007: 148).

Bir başka çalışmada 1980-2006 yılları arasında geleneksel seçim çevirimleri analizinde kamu harcamaları, büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları ile para arzındaki değişimler incelenmiştir. 1983 seçimlerinde enflasyon seçim öncesinde

düşük bir seyirdeyken seçim sonrası artış gözlemlenmiştir. İşsizlik görece olarak seçim öncesi düşük iken seçim sonrasında bir artış olmuştur. Büyüme de aynı durumun geçerli olduğu, ancak artan yatırım harcamalarıyla birlikte büyümenin devam ettiği gözlenmiştir. Kamu harcamaları ve para arzında durum benzer sonuçlar doğurmaktadır. 1981'den 1983'e kadar yani seçim yılına kadar bu göstergeler normal ve düşük seyirlerde gerçekleşirken seçim döneminde bir sıçrama olduğu tespit edilmiştir (Akalin ve Erkişi, 2007: 107-108).

Türkiye'de seçim ekonomisinin makro ekonomik etkisi bilimsel çalışmaların analizi doğrultusunda bazı göstergeleri ortaya koymaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Türkiye'de seçimlerin etkileri daha detaylı incelenecektir. Yukarıda bazı ekonometrik çalışmaların sonucunda seçim çevrimlerinin büyüme, enflasyon, para arzı ve bütçe üzerine etkileri gözlemlenmiştir. Bu çalışmalarda seçim ekonomisinin makro göstergelerle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak büyüme ve enflasyon için kendi içindeki değişkenler nedeniyle her çalışmada seçimle bir etkisi saptanamamıştır. Türkiye'de seçim ekonomisi uygulandığına bilimsel çalışmalar ışığında bakıldığında genel sonuçların popülist politikalara bağlı olabileceği yönünde ipuçları bulunmaktadır. Ancak uygulanan politikaların ne ölçüde seçim ekonomisi olarak değerlendirilebileceği tartışmaya açıktır.

3.1.1 Türkiye'de Siyasi Süreçte Popülist Politikalar

Politik göstergeleri ne olursa olsun, günümüzde seçime yönelik popülist politikalar söz konusu olabilmektedir. Kamu görevlilerinin ve politikacıların pozisyonlarını özel ve politik çıkar sağlama amacıyla kullanmaları çok farklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Popülist politikalar aynı zamanda politik yozlaşma anlayışıyla literatürde yer bulmaktadır (Bilgin, 2003: 36).

Çevikbaş'a göre yozlaşma, kamu düzenindeki bozukluğun yani kamu çalışanlarının görevleriyle ilgili menfaat sağlamalarını ve ayrıcalıklı işlem yapmalarını kamu görevlerine atamalarda kayırmacılık, haksızlık ve yanlış uygulamaları ifade etmektedir (Çevikbaş, 2006: 273).

Yozlaşma ülkelerin sosyo-ekonomik durumuna göre şekillenmektedir. Hukuk sisteminde eksiklik yozlaşmanın başka önemli bir nedenidir. Bunun yanında demokrasinin kurumsallaşmamış olması, siyasilerin ve seçmenlerin gerekli bilinç ve

bilgiden yoksun olmaları, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve gelir dağılımındaki dengesizlikler yozlaşmayı arttıran diğer unsurlardır (Bilgin, 2003: 36).

Aktan'a göre siyasal veya politik yozlaşma politik karar vericilerin seçmenler, politikacılar, bürokratlar, baskı ve çıkar grupları özel menfaat sağlama motivasyonu ile hukuki, ahlaki, dini ve kültürel normları manipüle etmesine politik yozlaşma denir (Aktan, 2001: 52).

Türkiye'de politik yozlaşmanın nedenleri ise siyasal alanda çıkar ilişkileri, çarpık politik düzen, parti içi demokrasi sorunları, seçim sistemindeki eksiklikler ve sorunlar, parti örgütlenmelerinin halktan uzak oluşu, siyasetin mali anlamda pahalı bir uğraş olması ve Türk Bürokrasisinin yapısal sorunları sayılabilir (Bilgin, 2003: 38).

Ekonomik yozlaşmanın temelinde seçmen davranış biçimi yer almaktadır. Seçmenler siyasal iktidara ya da taraftarı oldukları partiye ilişkin desteklerini kişisel gelirlerindeki iyileşme düzeyine göre belirler. Bu tip seçmenler cüzdan seçmeni olarak adlandırılmaktadır (Çinko, 2006: 109).

Ekonomik yozlaşma nedenlerini siyasal yozlaşmadan tam anlamıyla ayırmak mümkün değildir. Çünkü siyasal yozlaşma ile ekonomik yozlaşmanın nedenleri arasında içeriklerinin pek farkı bulunmamaktadır. Ekonomik yozlaşmanın temelinde piyasa alanında genişlemiş devlet yapısı, politize olmuş bir ekonomi ve rant kollamalar sayılabilir (Avcı, 2001: 11).

Türkiye'de politik ve ekonomik yozlaşmanın tarihi 1923-1950 arasında görülmekle birlikte 1980 sonrası dönemle birlikte artış eğilimine girmiştir. 1980 sonrasında günümüze olan süreçte yaşanan liberalleşmeye rağmen yozlaşmanın engellenememesinin nedeninin siyasal iktidarların alınan reformlara ayak uyduramaması olduğunda savunular bulunmaktadır (Fırat, 2008: 67-68).

Karagöz ve Karagözün Türkiye için yaptığı çalışmada (2010) yolsuzluk, büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ise değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Çalışmada ekonomik büyüme ile birlikte yolsuzluğun arttığı bunun nedeni ise artan gelirin toplumun tüm kesimine dağılmamasıdır. Ancak çalışmada

yolsuzluk ve kamu harcamaları arasında direk bir ilişki bulunamamıştır (Karagöz ve Karagöz, 2010: 18).

Politik ve ekonomik yozlaşmanın temelinde kontrolsüz büyüyen devlet yer almaktadır. Kamu tercihi ve Anayasal iktisat literatüründe mali ve parasal anlamda kontrol altına alınmamış devletin nasıl büyüme eğiliminde olduğunu çalışmamızın önceki bölümlerinde görmüştük. Büyüme motivasyonu ile hareket eden devlet ekonomik ve siyasi rantları meydana getirmektedir. Türkiye’de devletin büyüme sebeplerine ilişkin örneklere de rastlanılmaktadır. Devlet tekellerinin siyasal iktidarlara yakın çevrelerce kullanılması ve böylece üretimde verimliliğin düşmesi buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmalarda, siyasal istikrarsızlıklar nedeniyle kısa aralıklarla yapılan seçimler nedeniyle uygulanan popülist politikalar çerçevesinde yüksek taban fiyat tespiti, aşırı miktardaki destekleme alımı gibi uygulamaların politik yozlaşmaya yol açmasının örneklerinden bahsedilmektedir (Kaya, 2006: 71; Çevikbaş, 2006: 281-282).

Türkiye’de yozlaşmayı engellemek için şu önlemler alınabilir:

- Merkeziyetçiliği sonlandırmak
- Kırtasiyeciliği önlemek ve işlemleri basitleştirmek
- Kamu görevlileri ve kamu hizmetlerini yeniden sınıflandırmak
- Kamu çalışanlarının mal bildirimini etkinleştirmek
- İhale ve teşvik sistemini yeniden düzenlemek
- Moral değerleri toplum tabanına yayıp cezaları etkinleştirmek

3.1.2 Türkiye’de Seçim Ekonomisinin Etkileri

Seçim ekonomisi, siyasal iktidarların yeniden seçilebilme güdüsüyle mevcut program ve hedefleri kullanmak yerine, seçimi kazanmaya yönelik politikalar uygulamasıdır. Kısaca “Sosyal faydadan ziyade oy maksimizasyonu hedefiyle yapılan politikalar” olarak adlandırılabilir (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 138).

Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamaları oy maksimizasyonu hedefiyle gerçekleştirilir. Siyasal iktidarlar ne kadar seçim ekonomisi politikalarını gerçekleştirmediklerini söyleseler de varoluşlarını devam ettirebilmeleri için seçim öncesinde ekonomide suni bir canlandırma uygulamak zorundadırlar. Seçim

ekonomisi politikacılar-seçmenler arasında organik bir ilişki sonucunda doğar. Politikacılar oy maksimizasyonu, seçmenler fayda maksimizasyonunu hedefler. Siyasal iktidarlar seçim ekonomisi çerçevesinde destekleme alımları, maaş artışları, yatırım harcamaları gibi yollara giderler. Şüphesiz bu uygulamalar çerçevesinde makro ekonomik göstergeler (enflasyon, bütçe, büyüme) bundan olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda konunun, sözkonusu makro ekonomik göstergeler bağlamında değerlendirilmesine çalışılacaktır.

3.1.2.1 Enflasyon

Oy maksimizasyonu hedefleyen siyasal iktidarlar, enflasyon-işsizlik bileşeninden seçmen kitlesini memnun edecek oranları hedeflemeye çalışır. Seçmenler geçmişini önemsemediklerinden iktidarlar dönemsel olarak oyunu maksimizasyon edecek değişken yönünde kullanırlar (Akalın ve Erkişi, 2007: 91).

Politik konjonktür dalgalanmalarına dayalı teoriler Philips Eğrisine dayanmaktadır. Philips Eğrisi ise kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasındaki değişimi ifade eder. Normal dönemlerde uygulanan sıkı politikalar enflasyonu düşürmeye yönelikken, seçim dönemlerinde genişleyici politikalar nedeniyle işsizlik azalmakta, enflasyon artmaktadır (Parlaktuna ve Bahçe, 2006: 1).

Tablo 5: Makro Ekonomik Göstergeler

YILLAR	ENFLASYON	BÜYÜME	BÜTÇE GELİRLERİ (Bin TL)	BÜTÇE GİDERLERİ (Bin TL)
1983	30,4	5,0	2,696	2,915
1984	50,4	6,7	3,770	4,278
1985	43,2	4,2	5,980	6,493
1986	29,6	7,0	7,154	8,311
1987	32,5	9,5	10,445	12,791
1988	70,5	2,1	17,587	21,446
1989	64,0	0,3	31,369	38,871
1990	52,3	9,3	56,573	68,355
1991	55,3	0,9	99,085	132,401
1992	62,1	6,0	178,070	225,398
1993	58,4	8,0	357,333	490,438
1994	120,7	-5,5	751,615	902,454
1995	86,0	7,2	1,409,250	1,724,194
1996	75,9	7,0	2,727,958	3,961,308
1997	81,8	7,5	5,815,099	8,050,252
1998	71,8	3,1	11,811,065	15,614,441
1999	68,8	-3,4	18,933,065	28,084,685
2000	51,4	6,8	33,440,143	46,705,028
2001	61,6	-5,7	51,542,970	80,579,065
2002	50,1	6,2	75,592,324	115,682,350
2003	25,6	5,3	100,250,427	140,454,842
2004	11,1	9,4	110,720,855	141,020,860
2005	5,9	8,4	137,980,944	146,057,573
2006	9,3	6,9	173,483,430	178,126,033
2007	6,3	4,7	190,359,773	204,067,683
2008	12,7	0,7	209,598,472	227,030,562
2009	1,2	-4,8	215,458,341	268,219,185
2010	8,5	9,2	254,277,435	294,358,724
2011	11,1	8,8	296,823,602	314,606,792
2012	6,1	2,1	332,474,895	361,886,686
2013	4,5	4,2	389,681,986	408,224,560
2014	10,3	3,0	425,382,787	448,752,337
2015	5,3	4,0	483,386,422	505,992,432

Kaynak:<http://www.bumko.gov.tr>, verilerinden hazırlanmıştır.

1983'ten 2015'e kadar 9 genel seçim yapılmıştır. Bümko'dan aldığımız veriler ışığında değerlendirdiğimizde enflasyon seçim ekonomisi için genellikle kullanıldığı görülmektedir. Örneğin 83 sonrası dönemde enflasyon % 30,4 ten % 50,4 lere, 1987 % 32,5 tan % 70,5'e kadar çıkmıştır. Bu artış eğilimi tablodan da gözlemlendiği üzere 1990'lı yılların ortasında kadar devam etmiştir. Sadece bu veriler neticesinde hükümetlerin enflasyonu seçim için manipüle edip etmediğine karar vermek kolay bir durum değildir. Her dönemi kendi siyasi ve ekonomik iç dinamikleri doğrultusunda değerlendirmek gerekir. Ancak veriler detaylı incelendiğinde seçim ekonomisi uygulaması eğilimleri dikkat çekmektedir.

2000'li yıllara kadar enflasyon Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik sorunların başında gelmektedir. 80'li yıllarda yaşanan yüksek enflasyon ihracata dayalı büyümeye zarar vermiştir. Enflasyon aynı zamanda reel gelir kayıplarına neden olmuştur. Ücret artışlarının enflasyonun altında tutulması ücretliyi dar boğaza sokmuş, 2002 sonrası dönemde enflasyon aşağı çekildiği yönlü bir eğilime girmiştir (Erduran, 2008: 162).

3.1.2.2 Büyüme

Genişleyici politikaların iktisadi büyüme üzerine etkisi kuşkusuzdur. Tablo 5'de görüldüğü üzere Türkiye'de büyüme rakamları belirli aralıklarla artmakla birlikte dönem dönem azalmış, kısmen resesyona da uğramıştır. Dönem istatistikleri sadece seçim değişkeniyle incelenmemelidir. 1994, 1999, 2001 ve 2009 büyüme rakamları sırasıyla -5,5, -3,4, -5,7 ve -4,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu senelere dikkatle bakıldığında Türkiye Ekonomisinin iç ve dış nedenlerden dolayı krizde olduğu dönemler olduğu dikkati çekmektedir.

Büyüme rakamları 1980-1987 seyrinde genellikle olumlu bir havadayken, 1988 sonrası dönemde ise Türkiye'nin daralma-canlanma döngüsünde hapsediği görülmektedir. 1988, 1991, 1994, 1998 ve 2001 yıllarında yaşanan daralmalar dış şoklara Körfez Savaşı ve Rusya Krizi ülkenin yapısal kırılmalı ekonomisinin yol açtığı krizden kaynaklı iç şoklardan dolayı gerçekleşmiştir (Erduran, 2008: 158). Büyüme kendi içinde birçok koşulun bir araya gelmesiyle gerçekleşmektedir. Seçim

değişkeni göz önüne alındığında tabloda seçim dönemleri incelendiğinde büyüme genellikle uygulanan genişleyici politikalar nedeniyle bir önceki yılın verilerini geçmektedir. 1986 yılında büyüme oranı % 7,0 iken 1987 seçim yılında büyüme %9,5 civarında gerçekleşmiştir. Böyle bir gözlemlerle birlikte literatürdeki ampirik çalışmalarda seçim- iktisadi büyüme ilişkisi konusunda farklı yorumlar sözkonusudur.

Akçoraoğlu ve Yurdakul yaptıkları analizde uzun dalgalanmalar sonucunda popülist seçim ekonomisi uygulamalarının iktisadi büyümeyle anlamlı bir ilişki kuramamışlardır. Çalışma sonucunda ideolojik iktidarın ekonomi politikalarını Türkiye’de yönlendiremeyeceği bunun sebebinin ekonominin yapısal sorunlarının ve neo-liberal politikaların iktisadi politikalara uzun süredir uygulanıyor olmasıdır (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2003: 23). Bir başka çalışmadaki 1950-2003 arası yılları kapsayan analizde seçimlerle iktisadi büyüme arasında bir ilişki kurulmuştur. Negatif yönlü olan bu ilişki seçim dönemlerinde büyüme rakamlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Sezgin, 2007: 147). Akalın ve Erkişi’nin yaptığı 1980-2006 yılı arasındaki analiz ise seçim öncesi dönemlerde büyüme rakamlarında bir azalma seçim ve sonrasında bir artış gözlemlenmiştir. Bu analiz sonucu seçim çevrimleri varlığı kabul edilmiştir. Ancak dönemsel bazda bakıldığında 1991 yılı seçimi büyüme ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır (Akalın ve Erkişi, 2007: 107-108-109).

3.1.2.3 Parasal Genişleme

1980’li yılların Türkiye’de uygulanan para politikalarına bakıldığında, 1986 senesinde yapılan düzenlemeler dönüm noktasıdır. Bu düzenlemelerle toplam para ve kredi arzının, toplam rezervlerin kontrolü yoluyla yönlendirilebileceği para politikası yoluna geçilmiştir. Bu yeni sistemle kamu açıklarının doğrudan merkez bankası yoluyla finanse edilmesi engellenmiştir. İhaleli bono ve tahvil satışı başlamış, münzam karşılık ve disponibilibitede değişiklikler yapılmıştır (Oktayer, 2010: 437).

Para arzı, seçim çevrimleri teorisinde dikkat edilmesi gereken önemli araçlardan bir tanesidir. Siyasal iktidarlar artan harcamaları finanse etmek için merkez bankasını kullanmak isterler. Parasal bir genişleme seçim öncesi dönemde toplumsal refahı artıracığı için siyasal iktidarlar oy maksimizasyonu güdüsüyle

parasal genişleme yoluna gidebilirler. Sezgin'in yaptığı çalışmada parasal genişlemeyle seçim ekonomisi arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır bu da Türkiye'de seçim çevrimlerinde para arzının kolaylıkla kullanıldığı tezini çürütmektedir (Sezgin, 2007: 151).

Tarı ve Özkan'ın yaptığı analizde, para arzı 1987 yılı seçiminde pozitif bir ilişki bulmuşlardır. 2002 yılında ise negatif anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. 1987 yılı seçimlerinde seçim ekonomisi uygulamalarının en yoğun olduğu dönemdir. 2002 yılı negatif ilişki ise 2001 sonrası yasal reformların etkisi olarak yorumlanmıştır. 1995 seçimlerindeki negatif ilişkisi ise 1994 yılında yaşanan krizin etkisinden dolayıdır (Tarı ve Özkan, 2010: 235). Akalın ve Erkişi'ye göre 1999 ve 1998 yılında para arzı yüksekken, seçim sonrasında azalma gerçekleşmiştir. İktidarın parasal genişlemeyi popülizm için kullandığını desteklemektedir (Akalın ve Erkişi, 2007: 111). Bir başka ampirik çalışmada ise politik konjonktür teorilerin Türkiye'de geçerliliği GSYH ve kamu harcamalarında gözlemlenmesine rağmen para arzı, bankalar arası faiz oranı ve enflasyon için var olmadığını bulmuşlardır (Bakırtaş ve Koyuncu, 2005: 55).

3.1.2.4 Kamu Bütçesinin Görünümü

Kamu bütçesi, seçim ekonomisi uygulamaları için en kolay kullanılabilir politika aracıdır. Kamu bütçesi popülist siyasi iradenin lehine seçim yönlendirilebilecek bir araçtır. Siyasi irade seçim ekonomisi çerçevesinde kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçerek kamusal harcamaları arttırıp bütçe disiplini bozarak kendi lehine sonuçlar gerçekleştirir, vazgeçilen kamu gelirleri borçlanma yoluna gidilerek veya seçim sonrası daraltıcı politikalar ve artan vergilerle telafi etmeye çalışırlar. Tablo 5'de görüldüğü üzere, Türkiye'de devlet bütçesi gelir ve giderleri sürekli artmıştır. Popülist politikalar ve ekonominin kırılğan yapısı nedeniyle bütçede sürekli artış yaşanmıştır. Bütçe gelirleri giderleri karşılayamamış kronik bütçe açıklarına neden olmuştur.

Politik bütçe döngüleri, teorik temellerine bakılarak siyasi sürecin gereği olarak yapılan seçimlerde devlet harcamaları artarken, vergi gelirlerinde gerçekleşen azalma, önce devlet bütçesine ardından ekonominin tümüne maliyet yüklemektedir. Türkiye'de devlet bütçesinin seçim ekonomisi çerçevesinde kullanılmasının en

önemli olumsuz etkisi borçlanmadır. Ekonomide yabancı bir otorite olan iç ve dış borçların devlete hem olumlu hem de olumsuz etkileri sözkonusu olabilmektedir. Ancak borçlanmanın popülist politikalar için uygun bir araç olarak kullanabileceği de vurgulanmalıdır (Onur, 2002: 122).

Siyasi iradenin tekrar seçilebilmek için bütçeyi kolaylıkla manipüle edebileceği belirtilmelidir. Kamusal harcamalar artırılıp yol, bayındırlık, yeni iş alanları ve maaşlara zam gibi ekonomide suni bir canlandırma gerçekleştirilebilirler, ancak seçim sonrası bu politikaların maliyeti daha fazla olacaktır. Bu yüzden uzun vadede anayasal kurallarla sağlanmış bir bütçe disiplini toplum için daha faydalı olacaktır.

Akçoraoğlu ve Yurdakul'a göre seçim çevrimleri bütçe artışlarına neden olmaktadır. Bütçe açıklarına ilişkin uzun dönemli bir analizde seçimlerin bütçe açıkları üzerinde anlamlı bir etkisi gözlemlenmiştir (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2003: 17).

Güvel ve Koç'un yaptığı çalışmada kamu bütçesinin açık vermesinin nedenlerini bütçenin kurumsal değişkenleri üzerinden değerlendirmişlerdir. Ekonomik özgürlük, hukuk sisteminin etkinliği, kamusal regülasyon, kamu harcamaları ve politik istikrar üzerinden yapılan değerlendirmede bu değişkenlerin bütçe açıkları üzerinde negatif anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Örneğin hukuk sisteminde %1 lik bir etkinlik artışı bütçe açıklarını -5.151571 puanlık bir düşüşüne neden olacaktır (Güvel ve Koç, 2010: 198).

Bütçe harcamaları seçim arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Siyasi iktidarın seçim dönemlerinde bütçe harcamalarını arttırıp iktidar güçlerini oylarını maksimize etme yönünde kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Artan kamu harcamaları özel sektörü dışlayıcı etkisi nedeniyle, büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. 1950-2003 yılları arası Türkiye'de seçimlerle bütçe açıkları arasında bir ilişki bulunmuş, politik konjonktür dalgalanmaları Türkiye için geçerli kılmaktadır (Sezgin, 2007: 150-151)

3.1.2.5 Ücretler ve İstihdam

Ücretler ve istihdam seçim ekonomisi kapsamında kolaylıkla kullanılacak araçlardandır. Siyasal iktidar seçim öncesi ücretlerde iyileştirme kararı alabilir.

Örneğin seçim öncesi emeklilik ve asgari ücret düzenlemeleriyle seçmenin gelirinde bir artış gerçekleşir bu suni artış seçmenin oy kullanırken etkileyebilir. İstihdam konusunda ise devlet yeni personel alımına gidebilir yahut seçim öncesinde normalden fazla personel istihdam edebilir. Belediyeler veya diğer kamu kurum ve kuruluşları eliyle geçici işçi olarak istihdam alanı oluşturabilir. Seçimler, kamu kesiminin genişlemesine yol açmaktadır. Seçim öncesi kamu personelinin ücretlerinde yapılan artışlar ekonomiyi etkilemektedir (Bakırtaş,1998: 56).

İşsiz kitleler, toplumsal düzene zarar verebileceği gibi, politik alanda demokratik rejimleri tehdit etmektedir. Türkiye’de 2000li yıllarda makro ekonomik göstergelerde iyileşmeler görülse de ulusal ekonominin istihdam yaratma kapasitesi aynı ölçüde gelişmemiştir. 2008 krizinin etkisiyle birlikte işsizlik sorunu büyümüştür (Karagöl ve Akgeyik, 2010: 5).

Türkiye’de işsizlik bir sorun olmakla birlikte tarım, sanayi ve hizmet alanlardaki reel büyüme istihdam için önemli olanaklar doğurmaktadır. Sanayinin ve eğitilmiş nüfusun gelişmesiyle birlikte istihdam tarımdan sanayi ve hizmet kollarına doğru olmuştur (Altuntepe ve Güner, 2013: 79).

Tablo 6: İstihdam Göstergeleri

YILLAR	İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI	İSTİHDAM ORANI	İŞSİZLİK ORANI
1988	57,5	52,6	8,4
1989	58,1	53,1	8,6
1990	56,6	52,1	8,0
1991	57,0	52,3	8,2
1992	56,0	51,2	8,5
1993	52,2	47,5	9,0
1994	54,6	50,0	8,6
1995	54,1	50,0	7,6
1996	53,7	50,2	6,6
1997	52,6	48,7	6,8
1998	52,8	49,2	6,9
1999	52,7	48,7	7,7
2000	49,9	46,7	6,5
2001	49,8	45,6	8,4
2002	49,6	44,4	10,3
2003	48,3	43,2	10,5
2004	46,3	41,3	10,3
2005	46,4	41,5	10,3
2006	46,3	41,5	9,9
2007	46,2	41,5	10,3
2008	46,2	41,5	11
2009	47,9	41,2	14
2010	48,8	43	11,9
2011	49,9	45	9,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr adresindeki verilerden hazırlanmıştır.

Tablo 6 ya bakıldığında 1980'lerden 2011'li yıllara kadar işgücüne katılım oranları, istihdam oranları ve işsizlik oranları verileri verilmiştir. Bu dönem zarfında 6 seçim yaşanmıştır. Seçim ekonomisi çevrimlerinin istihdam alanında gerçekleşmişip gerçekleşmediği, bu verilere bakılarak net bir şekilde söylemektedir. 1991, 1999, 2001 ve 2007 seçim dönemlerinde işsizlik oranları artarken 1995 ve 2011 senelerinde bu oranlar azalmıştır. Bu durumu kendi içindeki dinamikleri ve koşulları ile değerlendirmek bilimsel açıdan daha isabetli olacaktır. İşgücüne katılım oranları ve istihdam oranları genel seyir itibariyle düşme trendindedir.

Literatürdeki bazı çalışmalar işsizlik-seçim ekonomisi uygulamalarının dönemsel varlığından söz etmişlerdir. Örneğin Akalın ve Erkişi'nin yaptığı analizde 1983 ve 1987 yılı seçim çevrimlerinde seçim ekonomisi uygulanmadığı, ancak 1991 seçimlerinde seçim ekonomisi uygulamalarının gerçekleştiği yönündedir (Akalın ve Erkişi, 2007: 107-108-109). Analizde de görüldüğü üzere işsizlik konjonktüre göre seçim dönemlerinde kullanılabilen araçlardandır. Burada toptancı bir popülist politikalar uygulanıyor yargısını savunmak yerine dönemin kendine has siyasi ve ekonomik sorunları gözetilerek tarafsız ve doğru verilerle çalışarak sonuca gitmek daha sağlıklı olacaktır.

3.2 Türkiye'de 1983-2015 Arası Seçim Ekonomisi Uygulamaları

Türkiye'de seçim ekonomisi uygulanıp uygulanmadığını analiz etmek tezimizin özünü oluşturmaktadır. Politik konjonktür teorisine göre siyasi iradeler varlığını devam ettirebilmek için ne kadar popülist politikalar uygulama eğiliminde olsalar bile dönemsel olarak seçim ekonomisi uygulamayabilirler. Türkiye örneğinde 1994 krizi nedeniyle 1995 seçimlerinde seçim çevrimleri görülmemiştir. Literatürdeki yaygın kaniya göre ise 1987 seçimleri, popülist politikaların en çok uygulandığı dönemdir. Türkiye seçimleri analizinde bütünsel olarak seçim ekonomisi uygulandığı tam olarak söylenemez. Uygulama araçları çerçevesinde konjonktürü değerlendirmek daha sağlıklı ve bilimsel olacaktır.

3.2.1 1983-1991 Uygulamaları

1980'li yıllar Türkiye'de ekonomik ve siyasi yönden yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bu dönem "yeni liberalizm dönemi" olarak adlandırılmaktadır. 80'li yıllar fırsatçı seçim çevrimlerinin etkisi olduğu dönemlerdir. Popülist ve seçmene yönelik yatırımlar bütçe açıklarına neden olmuştur. Artan bütçe açıklarını sağlayabilecek finansman olmadığı için emisyonu gidilmiş, bu durum ekonomiye zarar vermiştir (Efe, 1999: 86).

Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla ülke ekonomisi yeni bir konjoktüre girmiştir. 24 Ocak istikrar programıyla birlikte ithalat serbestleşmiş, yabancı sermaye ve ihracat teşvik edilmiştir, KİT ürünlerine zam yapılmış, sıkı maliye politikaları uygulanmıştır. 1983 yılından sonra sıkı maliye politikaları yerini genişleyici politikalara bırakmaya başlamıştır. 1986 yılında IMF'le anlaşmanın bitmesiyle birlikte siyasal iradelerin genişleyici politikaları enflasyona neden olmuştur (Oktayer, 2010: 434).

1987 genel seçimlerinde iktidar Anavatan Partisi olmuştur. Oyları düşmesine karşılık en yüksek milletvekili çıkarmışlardır. 1983-1987 arası % 38,5 ortalamasıyla enflasyon oranları gerçekleşirken büyüme oranı ise %6,98 civarındadır. Bu ortalamalar siyasal iktidarın tekrar seçilme nedenidir. 1987 yılında kamu personel sayısında 46.000 civarında artış gerçekleşmiştir (Bakırtaş, 1998: 56).

1987 seçimleri öncesine bakıldığında reel kamu gelirlerinde bir önceki yıla oranla %14 oranında azalış gerçekleşirken, seçim sonrasında %12 civarında gerçekleşmiştir. Kamu kesimi borçlanma gereksinimi GSMH'nın %5'i olarak gerçekleşmesine rağmen seçim döneminde %8,8 civarında gerçekleşmiştir. Seçim sonrasında artan kamu gelirleri, azalan kamu harcamalarıyla %4'lere inmiştir. 1987 seçimlerinde % 33 olan enflasyon 1988 ve 1989 senelerinde %75 ve % 65 olarak saptanmıştır. 1987 seçim ekonomisinin olumsuz etkilerini azaltmak için sıkı maliye ve para politikaları uygulanmıştır (Efe, 1999: 87).

1987 seçimlerinde buğday ve şeker pancarı destekleme alımları düşük, kamu sektöründe istihdam yüksektir. 1991 seçimlerinde yine destekleme alımları az kamusal istihdam yüksektir (Karaçor ve Saraç, 2004: 111-112). Seçim sonrası destekleme alımları ve kamusal istihdamda değişiklikler gözlemlenmiştir.

1991 genel seçimlerinde iktidar partisi önemli oranda oy kaybetmiştir. Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu dönem yine klasik seçim ekonomisi politikaları uygulanmış, seçim öncesinde KİT zamları ertelenmiş kamu personelinin ücretlerine yüksek oranda zam yapılmıştır. İktidar partisi yerel hizmetleri il özel idareleri vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Bu dönemde kamu bütçesi gelir-gider dengesizliği üç katına çıkmıştır (Bakırtaş, 1998: 57).

1991 seçimlerinde, seçimlerin hemen öncesinde kamu gelirlerinde artışlar gözlenmiş, seçim döneminde ise bu artışlar yarıya inmiştir. Kamu harcamaları ise %9 lardan %20'lere çıkmıştır. 1990 yılında merkez bankasından verilen krediler %55 civarındayken, seçim yılında % 80'lere çıkmıştır. Bu savurgan ve plansız genişleme devlet bütçesinde istikrarsızlığa, yüksek enflasyonun devam etmesine, dış ticaret açıklarının artmasına neden olmuştur (Efe, 1999: 87-88).

3.2.2 1991-1999 Uygulamaları

1989'lardan 1994'e kadarki süreçte Türkiye Ekonomisinde finansal açıdan serbestleşme gerçekleşmiştir. 1990 yılında yaşanan Körfez Krizi ve 1991 seçimleri, para politikasında genişleyici politikalar uygulanmasını mecbur kılmıştır. Bu dönemlerde destekleme alımları ve kamuda istihdam edilenlerin ücretlerine yapılan artışlar makro ekonomik göstergelere zarar vermiştir. Yüksek faiz aşırı değerli kur ortamı kısa vadeli sermaye girişine dayalı politika 1993 yılında çökmüştür. 1994 senesinde bütçe açığı ve cari açık önlenemez hale gelmiştir. Bu yaşanan kriz 5 Nisan Kararlarıyla aşılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde enflasyon düşürülerek yapısal reformlar yapılmaya çalışılmıştır. 1998 Asya ve Rusya Krizleri Türkiye Ekonomisini yeni bir konjonktüre sokmuştur. 1999 senesinde IMF'yle yeni bir anlaşma yapılarak yeni bir çıkış senaryosu hazırlanmak istenmiştir (Oktayer, 2010: 435-436).

1991-1999 konjonktüründe iki genel seçim yaşanmıştır. 1995 ve 1999 olmak üzere, 1995 seçimlerinde Refah Partisi %21,4 oy alarak birinci olmuştur. Doğru Yol Partisi ikinci, Anavatan Partisi üçüncü olmuştur. Bu dönemde önce ANAP-DYP Koalisyonu gerçekleşmiş, daha sonra Refah-Doğru yol koalisyonu son olarak ANAP-DSP-DTP hükümetleri kurulmuştur (Sezgin, 2007: 144).

1995 genel seçimlerinde klasik seçim ekonomisi politikaları eğilimleri göze çarpmaktadır. Bu dönemde KİT zamları ertelenmiştir, 1996 yılının başında seçim hemen sonrasında kamu ürünlerine %14,5 oranında zam yapılmıştır. Seçim öncesi döneme oranla enflasyon yükselmiştir. Seçim öncesi dönemde kamuda istihdam edilen memur ve işçilere %60 oranında ücretlerinde artış gerçekleştirilmiştir. Tüm bu popülist eğilimler bütçe açıklarını arttırmıştır (Bakırtaş, 1998: 57). Bu tipik uygulamalara rağmen literatürdeki ampirik çalışmalara göre 1995 seçimlerinde politik konjonktür uygulamaları, 1994 krizinin kırılma yapısı nedeniyle tam anlamıyla uygulanamamıştır.

1999 seçimlerinde ise Demokratik Sol Parti %22' lik oy oranı ile birinci olmuştur. Bu dönemde DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti kurulmuştur (Sezgin, 2007: 144). 1999 genel seçimleri politik konjonktür teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde enflasyon seçim öncesine göre 9,6 puan azalmıştır. Daha sonra seçim yılında 25,1 puan daha azalarak %43,7 oranında gerçekleşmiştir. Seçim sonrası %53,7 çıkması seçim ekonomisi uygulamasını destekler niteliktedir. İşsizlik oranları seçim ekonomisiyle örtüşmemektedir. Seçim yılında büyüme yerine küçülme gerçekleşmiş, seçim sonrası ise büyüme gözlemlenmiştir. Büyüme seçim çevrimleri ilişkisi bu dönemde görülmemiştir. Kamu harcamalarında azalma gözlemlenmiştir. Bütçe gelirlerindeki azalış seçim sonrası artış ve transfer harcamalarının %104,5 oranında artması seçim ekonomisi uygulamasını destekler niteliktedir (Koç, 2015: 47-48).

1991-1999 seçim çevrimlerinde popülist politikalar uygulanmıştır. Bu dönem zarfında bir makro ekonomik göstergede seçim öncesinde bir artış varsa seçim sonrasında bir azalış gerçekleşmiştir ya da tersi durumlar genellikle gözlemlenmiştir. Oy maksimizasyonu hedeflemesiyle yapılan uygulamalar ekonomiye ciddi zararlar vermiş ve mali disiplinsizliğe neden olmuştur. Karar vericilerin hesapsız ve keyfi uygulamaları seçim ekonomisi uygulamalarını arttırmıştır (Efe,1999:88-89). 1991-1999 dönemleri detaylı incelendiğinde siyasal açıdan istikrarsızlıkların yaşandığı dönemlerdir. Sürekli hükümetlerin kurulup bozulduğu görülmektedir. Bu politik güvensizlik ortamı ve fırsatçı seçim çevrimleri ülke ekonomisine yapısal zararlar vermiş dönem içinde 1994 krizi ve nihayetinde cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizi olan 2001 krizi yaşanmıştır.

3.2.3 1999-2007 Uygulamaları

1999 seçimlerinde iktidarda olan DSP mevcut yönetimini devam ettirmiştir. 1999 seçimleri politik konjonktür teorisiyle anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. DSP iktidarını sadece bütçe döngülerine indirgemek doğru olmayacaktır. Dönemin siyasal ve sosyal atmosferi DSP iktidarının önemli diğer bir nedenidir (Erduran, 2008: 245-246).

2001 ekonomik krizi nedeniyle yaşanan erken seçimlerde, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi %10 barajını aşarak meclise giren iki parti olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi aldığı yüksek oy oranı ile tek başına iktidar olmuştur (Sezgin, 2007: 144).

2000'li yılların başı Türkiye'de iki büyük krizle karşılanmıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleridir. Bu yaşanan iktisadi krizlerin ardından 2002 yılında "Güçlü ekonomiye geçiş programı" ile para, kur ve maliye politikaları bir düzenlemeyle çerçevelenmiştir. Bankacılık sistemine yönelik yeniden yapılandırmalar, kontrollü kur yerine serbest kur rejimi gibi politikalar uygulanmıştır. 2006 yılı itibariyle açık enflasyon hedeflemesi sıkı maliye politikası uygulamaları gözlemlenmiştir. Tüm bu politikaların etkisiyle 2004 yılında ilk defa enflasyon %10'un altına inmiştir (Oktayer, 2010: 436).

2002 seçim yılında bütçe açığı, para basma hacmi ve GSMH yüksek merkez bankası kredilerinin az olduğu gözlemlenmektedir. Seçim sonrası yılda bütçe açığı ve merkez bankası kredileri az, para basma hacminin ve GSMH'nin yüksek olduğu görülmektedir. Bunun dışında destekleme alımlarından buğday, şeker ve tütün alımları yüksek rakamlara ulaşmıştır (Saraç, 2005: 78-83).

2002 yılı seçimi için yapılan ampirik bir çalışmada, enflasyon oranlarında seçim yılında bir düşüş gerçekleşirken seçim sonrasında teorinin aksine düşüş devam etmiştir, yapılan analizde seçim ekonomisi enflasyon ilişkisi anlamlı bulunmuştur. İşsizlik ise 2000'den 2003'e kadar sürekli artış eğilimindedir. 2002 seçimleri öncesi ve sonrası bu artış seçim çevrimlerini destekler nitelikte değildir. Büyüme göstergesi incelendiğinde büyüme 2002 döneminde artmış seçim sonrasında azalmıştır, büyüme- seçim ekonomisi ilişkisi varlığını destekler niteliktedir. Kamu harcamaları 2001'den 2004'e kadar azalış eğilimindedir, para arzı seçim öncesinde bir miktar

artış olsa da seçim sonrasında azalarak devam etmiştir. Bu dönemde kamu harcamaları ve para arzı seçim çevrimlerini desteklememektedir (Akalin ve Erkişi, 2007: 111-112).

3.2.4 2007-2015 Uygulamaları

2007, 2015 tarihleri arasında sırasıyla 2007,2011 ve 2015 yıllarında genel seçimler yaşanmıştır. Ancak 2015 yılı genel seçimlerinde hükümet kurulamadığı için 2015 Kasımında tekrar seçime gidilmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi bu dönemler itibariyle tek başına iktidar olmuştur.

2003-2010 yılları arası Türkiye'nin ekonomik durumu Batirel'e göre, GSYH'nın reel olarak büyüdüğü, enflasyonun gerilediği, ihracatın arttığı, faiz giderleri azalması sonucunda bütçe giderlerinde bir azalma gerçekleşmesi, bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin payının yükselmesi, kamu borçlarında bir azalma gerçekleşmesi, yoksullukta iyileşme ve özelleştirmede başarı görülürken, aşırı değerli dolar nedeniyle milli gelir artışının fazla anlamlı olmadığı, kamu yatırımları ve personel giderlerinin payları ile vergi yükünün azaldığı, ÖTV'nin payının yükseldiği, vergi esnekliğinin düştüğü, işsizliğin arttığı gibi olumsuzluklar bu dönem zarfında gerçekleşmiştir (Batirel, 2011: 229).

12 Temmuz 2007 genel seçimleri, seçim ekonomisi çerçevesinde incelendiğinde enflasyon seçim öncesi yılda artmıştır, seçim sonrasında 1,7lik puan artış gerçekleşerek 8,4lerden 10,1 seviyelerine çıkmıştır. Bu durum seçim ekonomisiyle örtüşmektedir. İşsizlik ise artarak devam etmiştir. Bu durum klasik politik konjonktür teorisiyle örtüşmemektedir. 2005 yılından 2008'e kadar GSYH'da sürekli küçülme görülmektedir. 2008 küresel krizinin etkisi olmakla birlikte seçim ekonomisiyle örtüşmemektedir. Bütçe harcamaları seçim öncesinde %19,13 iken seçim yılında % 12,52 civarındadır. Teorinin tersi bir durum gerçekleşmiştir. Bütçe gelirlerinde ise seçim döneminde bir önceki yıla oranla 16 puanlık bir azalma vardır seçim ekonomisiyle örtüşmektedir (Koç, 2015: 50).

12 Haziran 2011 genel seçimleri seçim ekonomisi çerçevesinde değerlendirildiğinde enflasyon verileri incelendiğinde seçim öncesinde % 10,5 seviyelerindeyken seçim sonrasında % 6,2 seviyelerindedir, değişkenlerin gösterdiği

üzere seçim ekonomisi görülmemektedir. İşsizlikte durum aynıdır, ancak işsizlik Türkiye Ekonomisinin kronik sorunlarından bir tanesidir. Dönemsel bazda yapılacak bir istihdam politikası işsizlik verilerine bir etkisi olmayacaktır. GSYH'da düşüş gözlemlenmiştir. Kamu harcamaları seçim yılı ve sonrasında artış eğilimindedir. Kamu gelirlerinde seçim ekonomisi rastlanmamaktadır. 7 Haziran 2015 genel seçimleri bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında seçim ekonomisi görülmemektedir (Koç, 2015: 51).

Haziran 2015 seçimleri sonucunda hükümet kurulamaması ülke ekonomisine zarar vermiştir. Siyasal istikrarsızlık ve uzun vadeli planlar yapılamayışı politik güvensizlik ekonomik beklentilere ve makro ekonomik göstergelere zarar vermektedir. 2015 Haziran seçimleri sonrası yaşanan durum böyledir. Ülke risk primi 2,5 ayda %18 artış göstermiştir. Merkez bankası rezervleri gerilemiştir, dolarizasyon son on yılın zirvesini görmüştür (Başaran, 2015).

Haziran seçimleri sonucunda hükümet kurulamamıştır. 1 Kasım 2015 seçimleri için iktidar partisi seçim vaatlerinde bulunmuştur. Bu seçim programı çerçevesinde bir dizi teşvik yer almıştır. Örneğin ev almak isteyenlere konut hesabı açtıkları takdirde % 15 kamu desteği, annelere doğum hediyesi olarak ilk çocukta 300 ikinci çocukta 400, üç ve üzerinde ise 600 TL destek, iş kurmak isteyen gençlere 50 bin Lira nakdi yardım, 100 bin Lira faizsiz kredi, tüm emeklilere ayda 100 lira olmak üzere 1.200 lira ek ödeme, esnafa düşük faizli kredi, çiftçiye yem ve gübrede KDV'nin kaldırılması, asgari ücretin 1.300 TL olması, taşeron işçilerin kamuda istihdam edilmesi gibi teşvik uygulamaları gündeme gelmiştir (Habertürk, 2015).

2003 yılı itibariyle yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde seçim ekonomisi uygulamaları zorlaşmıştır. Mali disiplin ve saydamlığı hedefleyen bu yasa genel itibariyle başarılı olduğu söylenebilir (Koç, 2015: 49). Küreselleşmeyle birlikte önemi artan hesap verilebilirlik, saydamlık, şeffaflık gibi kamu yönetiminde önemi artan bu kavramlar mali disiplin ve popülist politikalar açısından oldukça önemlidir. 2000'li yıllar itibariyle kitle iletişim araçlarının artan gücü, yükselen eğitilmiş nüfus toplumsal bilinci arttırmış, geçmiş ekonomi tecrübelerinin hala diyetini ödeyen ülke ekonomisi bilinci seçim dönemlerindeki hoyrat seçim ekonomisi uygulamalarını dizginlemiştir.

3.3 Türkiye’de Seçim Ekonomisi Politikalarına Yönelik Ekonomik Anayasa Önerileri

İktidarlar doğası gereği popülist politikalara eğilimlidirler. Oy maksimizasyonu hedefiyle hareket eden siyasi iradeler ancak ekonomik bir anayasa ile sınırlandırılabilir. Kamu tercihi ve anayasal iktisat literatüründeki ekonomik anayasa tam olarak bu durumla örtüşmektedir. Ekonomik anayasa, mali ve parasal anayasa başlığında toparlanabilir. Örneğin mali anayasada vergi oranları, verginin konusu, vergi indirimleri gibi konular detaylı bir şekilde belirtilmelidir. Parasal anayasada ise para arzının sınırları, para basma yetkisi, paranın standardı ve parasal otoritenin sorumluluğu düzenlenir. Bu ayrıntılı ekonomik anayasa çerçevesinde siyasi irade ve ekonomik kurumlar belli ölçülerde sınırlandırılır, kısa vadeli popülist politikalar yerine uzun vadede ülke ekonomisi değer kazanır. Literatürdeki çeşitli bilim adamlarının mali ve parasal anayasa önerileri Türkiye’nin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı gözetilerek uygulanabilir.

Bu kapsamda TİSK’in Türkiye için hazırladığı ekonomik anayasa önerisine göz atmak faydalı olacaktır. TİSK’in ekonomik anayasa raporuna göre, mali ve parasal alanda yapılması gereken sınırlamalar, merkez bankası statüsü- para arzı, vergiler, borçların sınırlandırılması-denk bütçedir. TİSK’e göre merkez bankaları amaç ve araç özgürlüğüne sahip olmalıdır. Amaç özgürlüğü para politikalarını kendi belirlemesidir. Para politikasını ulaştırmak için para politikasını serbestçe kullanmak araçları belirler. Vergiler kanunilik ilkesince toplanır. Denetim ve şeffaflık oldukça önemlidir. TİSK’in borçlanmayla ilgili önerileri (TİSK, 2011: 5-6):

- Devlet ve yerel yönetimler ancak kanunların yetkileriyle borçlanabilirler.
- Borçlanmaya bir sınır getirilmelidir.
- Dış borçların sadece yatırım harcamaları için kullanılabilmesi.
- Borç ve faiz ödemeleri için bütçeye bir ödenek konulmalıdır.
- Bütçe denkliliği konusunda tüm kamu kuruluşları mali istikrar için birlikte hareket etmelidirler.

3.3.1 Ekonomik Anayasa

Ekonomik anayasa kısaca başta devletin cebre dayalı vergileme ve emisyon yetkisi ekonomik yaşamın çeşitli alanlarına yaptığı müdahaleleri ve getirdiği sınırlamaları inceler (Tok, 2009: 42). Anayasanın ekonomik teorisi; ekonomik anayasa oluşturulmasının kurallarını araştırmaktadır. Ekonomik anayasa devletin ekonomik güç ve yetkileri sınırlandırılabilir. Literatürde mali anayasa ve parasal anayasal diye ayrılmakla birlikte dış ticaret anayasası, sosyal güvenlik anayasası gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Tablo 7: Anayasal İktisat Teorisine Göre Ekonomik Anayasa

Mali Anayasa	✓ ✓ ✓	Kamusal mallar anayasası Kamusal harcamalar anayasası Kamusal gelirler anayasası
Parasal Anayasa	✓ ✓	Para sistemine ilişkin normlar Para arzına ilişkin kurallar
Dış Ticaret Anayasası	✓ ✓ ✓	Küresel ekonomik kurallar Koruyucu ve serbest ticaret kuralları Döviz kuruna ilişkin kurallar
Rekabet Anayasası	✓ ✓	Devlet müdahalesini önlemeye yönelik kurallar Ekonomik rekabeti teşvik kuralları
Soysal Güvenlik Anayasası	✓	- Sosyal güvenlik üzerine anayasal kurallar

Kaynak: Aktan, 1994: 151.

Ekonomik anayasa kapsamında öngörülen mali anayasa ile amaçlanan siyasal iktidarları popülist politikalarından uzak tutmak için vergi oranları, harcama ve borçlanma üzerine getirilebilecek sınırlandırmalardır. Ekonomik bir anayasanın içinde yer alması gereken diğer bir hüküm çerçevesi parasal anayasadır. Para basma yetkisi devlettedir, bunu kontrol eden hükümetler olduğu için para arzında sıkıntılar meydana gelebilmektedir, bunun kontrol altına alabilmek için anayasal sınırlamalar getirmek gerekir.

Ekonomik anayasa belli bir ekonomik sistem içinde, ekonomik süreçleri düzenleyen hukuk kuralları bütünüdür. Freiburg ve Virginia iktisat okulları etrafında kurumsallaşmışlardır. Freiburg sosyal bir piyasa ekonomisini savunurken Virginia iktisat okulunda ise sınırlandırılmış anayasal bir devlet bulunmaktadır. 20.yy’ da yaşanan krizlerde politika bilimcileri tarafından devlet krizi olarak ele alınmış az müdahaleci bir devlet çok daha güçlü toplum arayışından ekonomik anayasa fikri çıkmıştır (Gökbunar, 1997: 1).

Anayasalar devlet- birey ilişkisini düzenleyen temel metinlerdir. Bu ilişki çeşitli hak ve özgürlükleri içermektedir. Anayasal iktisadi sınırlamalar temelde devletin sınırlandırılmasıdır. Bu fikri savunular siyasi iktidarları keyfi ve popülist

olmakla suçlamakta, karşı olanlar ise seçilmiş iktidarı sınırlandıran bu ekonomik anayasaların demokrasi fikriyle çeliştiğini savunurlar (Acar ve Bilir, 2013: 90).

Ekonomik anayasa disiplinler arası bir karakterde olup, iktisat, siyaset ve hukuk bilimlerinin ortak alanını oluşturmaktadır. Anayasal iktisatçılara göre devletin ekonomiye müdahalesinin sosyal maliyeti sosyal faydadan fazladır. Artan devlet müdahalesi ekonomik ve politik yozlaşmalar meydana getirmektedir (Gökbunar, 1997: 4).

Ekonomik anayasa, anayasal iktisadın önemli bir parçasıdır. Sosyal sözleşmeye oluşturulan devlet güvenliği, mülkiyeti korur ve bunun üzerinden meşruiyetini sağlar. Sosyal sözleşme neticesinde oluşturulan bir anayasada ekonomik ve mali hükümler elbette olmalıdır. Ekonomik anayasanın kapsamında ise istihdam, üretim, tüketim, tasarruf, yatırım, pazarlama ve uluslar arası ekonomik ilişkiler incelenmektedir (Hepaksaz, 2007: 91).

Ekonomik anayasa kapsamı içinde devletin ekonomik hak ve yetkileri bireylerin hak ve özgürlükleri belirlenmiştir. Devletin bütçe yapma, borçlanma, varlıkların yönetimi, vergi toplama sayılabilir. Devletin ekonomik anayasa kapsamında mülkiyet ve miras hakkı, sözleşme ve ticaret özgürlüğü, üretim ve tüketim açısından tercih özgürlüğü, eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma hakkı, yaşam hakkı, tekellerden korunmayı isteme hakkı, dışsal negatif ekonomilerin ortadan kaldırılmasını isteme hakkı, mal varlığını kullanma özgürlüğü gibi başlıkları düzenleme hakkı bulunmaktadır (Hepaksaz, 2007: 157).

Ekonomik anayasa sosyal güvenceler sağlamakla birlikte ekonomik istikrar içinde oldukça önemli bir kavramdır. Ekonomik belirsizlikler kurumsallaşmış bir ekonomik anayasa yoluyla giderilebilir. Böylelikle yerli ve yabancı yatırımcıların ülkeye yönelmesi sağlanabilecek ve bu da orta ve uzun vadede ülke ekonomisine oldukça avantajlar sağlayacaktır (Yazıcı, 2014: 282).

3.3.1.1 Mali Anayasa

18.yy klasik liberal akımının mali ihtiyat prensibini kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisi kabul ederek, klasik iktisadın araç ve yöntemlerini kamu sektörü ve

siyasi olan için kullanmakta, klasik iktisattaki bireysel yaklaşımını kamu sektörüne uygulamaktadır (Hepaksaz, 2007: 157).

Mali anayasa ile vergileme, borçlanma ve harcama gücü sınırlandırılır vergilendirme hakkı ve yetkisi anayasaya net bir şekilde yer almalıdır. Maksimum vergi oranları mali anayasada açıkça belirtilmelidir. Verginin konusu sınırlandırılmalıdır. Kamu gelir ve giderlerin belli bir makro değişkene göre belirlenmelidir. Örneğin dolaylı ve dolaysız vergilerin tümü GSYHİ'nin belli bir oranının geçmeyeceği anayasal güvence altında olmalıdır. Anayasal iktisatçılara göre mali federalizmde her türlü idare biriminin mali sistemi, coğrafi sınırları içindeki faaliyetlerle sınırlıdır. Mali bölüşüme ilişkin esasların anayasada yer alması ve devletin vergilendirme yetkisinin kısmen mahalli idarelere devredilmesi gerekir (Gökbunar, 1997: 5).

- ✓ Vergi reformu her zaman gündeme gelen bir konudur. Vergi reformundan ziyade kapsamlı bir mali anayasa gerekliliği daha mantıklıdır. Gelişmiş Ülkelerde mali anayasalara teşkil edebilecek kanunlar bulunmaktadır. Mali anayasa vergiler, bütçe, devlet varlıkları yönetimi devlet borçları yönetimi ile ilgili hükümler bulunacaktır (Demirkan, 2009: 37-38). Özet bir çerçeveye kısaca bir mali anayasada olması gereken maddeleri şöyle sıralayabiliriz (Demirkan, 2009: 38-39-40) ;
- ✓ Vergi, resim ve harç, diğer kamu gelirleri yasalarla alınır.
- ✓ Kamu gelirleri tebliğ, yönetmelik, KHK'lerle alınması yasaktır.
- ✓ Muaf ve istisnalar yasalarla kurulur ve toplumsal yarar gözetilir.
- ✓ Devlet gelirlerinde genellik ilkesi esastır, verimlik esastır.
- ✓ Devlet bütçeleri en az üç yıllık hazırlanır.
- ✓ Devlet bütçesi Sayıştay tarafından denetlenir. TBMM tarafından onanır.
- ✓ Devlet alacakları genel hukuka tabidir, affedilemez

3.3.1.1.1 Buchanan ve Wagner'in Önerisi

Nobel ödüllü iktisatçı Buchanan ve çalışma arkadaşı R. Wagner'in mali anayasa önerisi şu şekildedir (Aktan vd, 2002: 447-448):

- “Başkan her yıl Kongre'ye “harcamalar gelirine denk bir bütçe” sunmalıdır.

- Kongre, bu bütçeyi görüşürken istediği değişiklikleri yapmakta serbest olmalı, ancak onaylanan bütçe denk bütçe niteliğinde olmalıdır.
- Tahminlerin gerçekleşmemesi sonucu, bütçe açığı belli bir seviyenin üzerine çıkarsa harcamalar otomatik şekilde azaltılarak üç ay içinde denge yeniden sağlanmalıdır. Eğer bütçede fazlalık çıkarsa devlet borçları ödenmelidir.
- Hükümler kabulden sonra beş yıl içinde bütçe açığı % 20 azaltılmalıdır.
- Bu hükümler her iki meclisin üçte iki çoğunluğu ve başkanın onayı ile askıya alınabilir.”

3.3.1.1.2 Friedman’ın Önerisi

Friedman’a göre, vergileri sınırlandırmak iyi bir yöntem değildir. Bu yüzden federal hükümetin yaptığı toplam kamusal harcamaları ve toplam kamusal gelirlerini sınırlandırmak daha mantıklıdır. Harcamalar ve vergiler üzerine olan sınırlamalar, devletin toplam gelirin oran olarak belirlenir, harcamaya bir sınır getirilirse, kamu harcamaları gelirin bir parçası olarak kalacak ve böylelikle devletin büyümesi engellenecektir (Friedman, 2002: 408).

İhracat veya ithalat üzerinden herhangi bir gümrük resmi ya da gümrük vergisi koyulmamalıdır. Kongre yasalar yoluyla fiyat ve ücret, iş ve meslek seçimi, serbest ticaret gibi unsurlara karışmamalıdır (Friedman, 2002: 409-410).

Friedman’ın vergiye bakış açısı olarak düz oranlı vergiler mali anayasada bulunmalıdır. Kişisel indirim ve mesleki gider indirimlerinden sonra % 20 oranından daha az düz oranlı bir vergi mevcut vergi sisteminden daha fazla gelir getirir (Aktan vd, 2002: 438). Friedman Kongre’yi vergilendirme alanında tek yetkili kurum olarak kabul etmektedir ve bu hakkın devredilmezliğinden bahsetmektedir (Aktan vd, 2002: 449).

3.3.1.1.3 Niskanen’in Önerisi

Niskanen Amerikan Anayasası’nda bulunan mali hükümleri yeterli bulmamaktadır. Amerikan kamu maliyesindeki çeşitli politikalara new deal gibi bağlamakta ve yeni öneriler getirmektedir. Borçlanma üzerine sınırlamalar getirilmesini istemesini üç nedene bağlamaktadır. İlki federal gelir ve harcamaların

sürdürülemez yapısıdır. İkincisi borçların ve faizlerin GSMH'nin sabit bir oranı olarak dengede tutmak gerekir, oysa federal harcamalar üzerinde en yüksek harcamalar borç ve faiz kalemine gitmektedir. Kongre'nin yasal olarak kendine bir sınır getirmesi ve sürdürülebilir bir borçlanma politikası bırakmamasıdır (Niskanen, 2002: 421).

Niskanen yukarıda saydığımız kamu maliyesinden kaynaklanan problemlerden dolayı yeni bir mali anayasada bulunması gereken kuralları şöyle sıralamıştır:

- Herhangi bir mali yıldaki toplam harcamalarındaki artış yüzdesi sözü edilen mali yılın başlangıcından önce biten son takvim yılındaki GSMH'daki artış yüzdesini geçmemelidir.
- Başkanın acil durum önergesinden sonra her iki mecliste üçte iki oranında kabul ile cari yıl bütçesindeki ödeneğini aşan ek ödenek istenebilir.
- Federe devletlerin ve eyaletlerin yeni harcamalar için finansman kaynağı bulmaları söz konusu olamayacaktır.
- Her iki meclisin üçte iki çoğunluğu ile borçlar artırılabilir.
- Yeni vergi koymak, konusunu genişletmek ve oranını arttırmak iki meclisin üçte iki çoğunluğu ile olur.
- Savaş durumunda son iki madde ilgili mali yıl için uygulanmayabilir veya ertelenebilir (Aktan, vd, 2002: 452).

3.3.1.1.4 Hayek'in Önerisi

Hayek'e göre esas problem harcamaların hem hacmi hem de yönlendirilmesinin açık bir biçimde icrai bir mesele olması, verginin hesaplanmasının ise zorunlu olarak bir zorlama oluşu yasama meclisince konulan genel kurallara uygun biçimde yapılması gereğidir (Hayek, 1997: 188).

Mevcut vergilendirme sistemleri büyük ölçüde harcamayı onaylaması gereken çoğunluğun en az direnmesine sebebiyet verecek bir tarzda para toplamak üzere şekillenmiştir. Vergilendirme yöntemlerinin toplanacak miktara göre ayarlanması gerekmektedir. Çünkü ek gelir ihtiyacı yeni vergi kaynaklarının aranmasına yol açmıştır. Böylece ek harcama daima onu kimin ödeyeceği üzerine kurulmuştur. Mali yasamanın kurumsal çerçevesi oluşturulmaz ise bu belirsizlikler ağı toplumun

bütünü yönetim teşkilatının içinde boğacaktır. Ayrıca dolaylı vergilerin gerileme eğilimini dengelemek için doğrudan vergilerin bir miktar artırılmasına müsaade edilebilir. Son olarak vergi yükünün çoğunluk tarafından bir azınlığa kaydırılmasını engelleyen anayasal mali hükümler getirilmelidir (Hayek, 1997: 189-190).

3.3.1.2 Parasal Anayasa

Atılğan'a göre "Parasal Anayasa, geniş anlamda, hükümetin anayasada para yaratma gücünü düzenleyen kuralları içeren para sistemine ilişkin kural ve kurumları ifade eder." (Atılğan, 2009: 11). Dar anlamda ise, para basma hakkı ve yetkisini anayasada düzenleyen hangi kurullarla para arzının artırılabilceğini belirten sınırlamalardır (Aktan ve Dileyici, 2002: 528).

Dünyada altın standardından kağıt para standardına geçiş ile birlikte para arzında hükümetin yetkileri para politikalarını politize etmiştir (Aktan ve Dileyici, 2002: 525). Para arzı devlet tekelinde olduğu için kamu açıklarının finansmanı sebebiyle devletler para arzını artırabilir, bu da istikrarsızlıkla sonuçlanabilir. Geçici siyasal aktörler mevcut iktidarlarını korumak için bu politika yoluna başvurabilirler, bu da uzun vadede ülke ekonomisine oldukça zarar verebilir.

Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde para basımı belli kurallara ve kurumlara bağlanmıştır. Fakat ne kadar yararlı olduğu ayrı bir tartışmanın alanıdır, kurumsallaşmış bir parasal anayasada, para vazifesini ne görür? hangi kurum parayı basar ? paranın değerini ne belirler ? gibi soruların cevapları bulunur (Atılğan, 2009: 13).

Parasal anayasa para arzının artırılması konusunda parasal otoritenin sorumluluğunu daraltır ve para arzını sınırlandırır. Parasal anayasanın ekonomik anlamdaki en önemli faydası ise öngörülebilirliktir. Anayasal bir düzende sabitlenmiş para arzı, sınırlanmamış düzende yani politize olmuş bir para politikasının etki ettiği olumsuzlukları ortadan kaldırır. Öngörülemez bir ortamda tasarruflar ve yatırımlar azalır. Parasal bir anayasaya geçiş sürecinde mevcut rejimin olumsuzluğu kabul edilip, toplumsal bir mutabakatla yeni bir parasal anayasa oluşturulmalıdır. Parasal anayasaya yönetilen en büyük eleştiri ise ekonomik dalgalanmalar döneminde konjoktüre uygun politikalar geliştirememesidir. Ancak

parasal anayasa “savaş ve ekonomik bunalım dönemlerinde bu anayasal sınırlandırmalar askıya alınır” maddesi eklenerek bu eleştiriler engellenebilir (Aktan ve Dileyici, 2002: 530-531-532).

3.3.1.2.1 Friedman’ın Önerisi

Monetarizm’in kurucusu M.Friedman tarafından geliştirilmiştir. Monetarist iktisatçılara göre bir ekonomideki istikrarsızlıkların sebebi para arzındaki dalgalanmalardır. Parasal genişleme kısa vadede yüksek gerçek gelir sağlar, uzun dönemde enflasyona sebep olur (Ataç, 2012: 13). Ekonomik istikrarsızlıkların temelindeki sorunların maliye politikası araçlarıyla değil, para politikasının araçları ile düzenleneceği savunmuşlar ve ekonomide yaşanan temel problemleri para arzındaki sıkıntılara bağlamışlardır. Bu sıkıntılar genelde para arzındaki artışlardır. Friedman, para arzını her yıl yüzde 3-5 arasında artmasını savunmuştur. Fiyat düzeyini sabit tutmak yerine parasal büyüklükleri kontrol altında tutmayı önerir (Aktan ve Dileyici, 2002: 533).

Monetaristler, para politikasının faiz oranını teşvik için sürekli düşük tutulmasına karşı çıkmışlardır. Bu durum başlangıçta faiz oranlarını düşürürken uzun vadede tersine dönme eğilimindedir, çünkü harcamaların artması ile fiyatlar genel seviyesi de yükselir, kişi ve firmaların bekleyişleri artacak, dolayısıyla faizler yükselecektir (Ataç, 2012: 14-15).

Friedman gümüş ve altın para standardına dönülmesini olumsuz bulmuş, bunun yerine parasal tabanın sabit kalmasını önermiş ancak bunu yapacak kurumsal bir yapının sıkıntısından bahsetmiştir. Parasal anayasada para arzını sabit bir oranda arttırabileceği hükümler yer almalıdır, böylece enflasyon ve fiyat istikrarı kontrol altına alınacaktır, ayrıca para arzının anayasada yüzde 3’ten az yüzde 5’den fazla olamayacağı şekilde yer almalıdır. Bu kurala yapılan eleştiri ise para arzı sabitken, para talebindeki şoklara duyarsız olması bu öneriyi mekanikliğe neden olmakla eleştirmişlerdir (Aktan ve Dileyici, 2002: 533-534).

3.3.1.2.2 Hayek'in Önerisi

Hayek'e göre ekonominin temelinde yer alan, enflasyona sebep olan neden devletin elinde bulundurduğu para basma hakkı ve yetkisidir. Devlet para basma hakkında monopol durumundadır. Sorunun adresi belliyken sorunu tamamen ortadan kaldırmak için devletin elinden para basma yetkisinin alınmasıdır. Önerdiği "serbest bankacılık" sistemine geçerek, para basma yetkisinin özel bankalara devredilmesidir (Savaş, 1997: 101).

Hayek , 1976 Para Tercihi: Enflasyonu Durdurmak İçin Bir Yol (Choice in Currency: A Way to Stop Inflation) ve 1978 Paranın Özelleştirilmesi (Denationalisation of Money) adlı iki çalışmada para basma yetkisinin özelleşmesinden bahsetmektedir. Hayek'e göre paranın piyasada alınıp satılan mallardan hiçbir farkı olmadığını savunmuştur özel sektör kuruluşları para basma yetkisini devralırlarsa, değer kaybetmesi önlenecek çünkü paranın değer kaybı halinde para çıkararak özel kesim karı.4 azalacaktır (Aktan ve Dileyici, 2002: 539).

3.3.1.2.3 Endeksleme Yöntemi

Irving Fisher ve Henry Simons tarafından geliştirilen yöntemdir. Bu yönteme göre para arzı fiyat endeksine bağlı olarak değişecektir. Para arzı ve fiyat endeksi arasında ters bir orantı vardır. Fiyat endeksi artarsa para arzı azalacak, fiyat endeksi azalırsa para arzı artacaktır. Bu değişime rağmen uygulanan yöntemle paranın değeri sabit tutulacaktır (Aktan ve Dileyici, 2002: 535-536). Bu endeksleme yönteminde hangi fiyat endeksinin kullanılacağı, endeks de kullanılan mal ve hizmet sayısında yaşanan bir değişimde endeksin ne kadar güvenilir olacağı, fiyat endekslerinin devlet tarafından yayınlandığı bireylerin bunları kontrol etmediği ve diğer en önemli eleştiri noktası ise fiyat değişiklikleri ve para arzındaki ilişkinin zaman alması ve bu da para arzında uygulanacak politikanın etkinliğinin kaybedeceği yönünde eleştirilere sebebe olmuştur (Savaş, 1997: 95).

3.3.1.2.4 Bernholz'un Önerisi

Peter Bernholz anayasal iktisat çizgisinde bir öneriyle, devletin yani para otoritesinin yetkisini sınırlayacak hükümlerin anayasada bulunmasını önermiştir.

Parasal alanda alınan kararların parlamentoda yüksek çoğunlukla alınan kararlarla verilmesini savunmuş altın standardı ve Hayek'in serbest bankacılık düzenini devleti parasal alanda sınırlandırma yöntemi olduğunu söylemiştir. Berholz, hükümetlerin enflasyonist eğilimleri olduğunu ancak bu eğilimleri ancak parasal bir anayasa yoluyla sınırlandırılabileceğini savunmuş, eski altın standardına dönülmesiyle merkez bankasının sebep olduğu enflasyonun engellenmiş olacağını savunmaktadır. Ancak bu sistem geliştirmekte olan ülkelerde uygulandığında sıkıntılar doğurur çünkü bu durumda düşük enflasyon esnek döviz kuru paranın aşırı değerlenmesine neden olur (Aktan ve Dileyici, 2002: 538).

Berholz'un önerisini şöyle özetleyebiliriz (Savaş, 1997: 96) :

- Hükümetlerin sebep olacağı bütçe açıklarının anayasal sınırlarını belirlemek
- Para arzını düzenleyici bir sistem oluşturmak
- Merkez bankasının para arzını bağımsızlaştıracak anayasal düzenlemeler yapmak
- Hükümeti parasal anayasa sınırları içinde tutmak

3.3.1.2.5 Leijonhufvuld'un Önerisi

Leijonhufvuld iki öneri üzerinde durmuştur, bunlardan ilki toplam para miktarı artışı doğrultusunda Friedman Kuralı diğeri ise Konvertibilite İlkesidir. Toplam para miktarının kontrolü yoluyla fiyatlar genel seviyesinin belirli bir düzeyde kalması hedeflenir. Bu sistem tutarlı bir standardı takip eden merkez bankacılığı gerektirir. Para arzının yıllık miktarının belirlenmesi ve merkez bankasının kredilerinin sınırlandırılmasını savunmuştur. Leijonhufvuld esasen konvertibilite ilkesi üzerine odaklanmıştır ve konvertibilite ilkesinin anayasada olmasını savunmuştur. Konvertibilite hükümetin bir malın yasal fiyatının belirlenmesi ve bankalar dışında özel bir birimin kağıt para miktarını ve emisyonu belirlemesi temeline dayanır. Parasal anayasa para konusundaki keyfi uygulamaları engeller, özel sektör açısından güvenli bir ortam oluşturur, fiyatlar genel seviyesini belirli bir seviyede tutar (Aktan ve Dileyici: 2002: 537-538).

3.3.1.2.6 Buchanan ve Brenan'ın Önerisi

Mali ve parasal sınırlamanın öncüsü anayasal iktisat ve kamu tercihi teorisyeni Buchanan, hükümetin para basma yetkisine sahip olabileceğini ancak bunu belirli kurallar çerçevesinde yapması gerektiğini savunmuştur. Getirdiği ilk öneri büyümenin olmadığı bir dönemde para basılmaması gerektiği, ikincisi ise büyüme doğrultusunda para arzında bulunulmasıdır. G. Brenan ve Buchanan para otoritelerinin anayasada yer alan hükümlere uymaları için parasal rejimin değiştirilmesini savunmuşlardır. Parasal rejim, anayasada kurullarla düzenlenen parasal sistemdir (Aktan ve Dileyc, 2002: 539-540).

Buchanan ve Brenan 4 tip parasal durumdan bahsetmiş, ve devlete bu öneriler içinde farklı görevler yüklemişlerdir bu görevleri şöyle sıralayabiliriz (Savaş, 1997: 104-105) :

- İlki parasal rejimde devletin hiçbir parasal görev yetkisi yoktur.
- İkincisi para basma yetkisi olmakla birlikte bireylere para piyasasına girme hakkı tanır.
- Üçüncüsü altın para standardına geçilecek paranın değeri altın standardındadır.
- Dördüncü öneride yetkisi ise para basma yetkisi tamamıyla devlete aittir, ancak Parasal anayasal sınırlar içinde kalacaktır.

Çeşitli teorisyenlerin parasal anayasa üzerine olan düşüncelerini ve önerilerini vermeye çalıştık özetle aşağıdaki tablo 8 yoluyla gösterebiliriz:

Tablo 8: Parasal Anayasa

Friedman Kuralı	Para arzı her yıl sabit oranda arttırılmalıdır.
Endeksleme Yöntemi	Para arzı artışları fiyat endeksine bağlanmalıdır.
Leijonhufud'un Önerisi	Toplam para miktarının yıllık artış oranı sınırlandırılmalı veya paranın konverbilitesi sağlanmalıdır.
Berholz'un Önerisi	Altın standardı veya serbest bankacılık sistemi uygulanmalıdır.
Hayek'in Önerisi	Serbest bankacılık sistemine geçilmelidir

Kaynak: Aktan ve Dileyici, 2002: 540.

3.4 Türkiye'de Seçim Ekonomisi Politikalarına Anayasal İktisadın Uygulanabilirliği Konusunda Eleştiriler

Kamu tercihi ve anayasal iktisada yönelik belirli gruplar tarafından yapılan eleştiriler bulunmaktadır. Öncelikle teorinin çıkarıcı politikacı varsayımına karşı çıkmıştır. Siyasetin kişisel çıkardan ziyade kamusal yarar gözetilerek yapılan bir edim olarak adlandırılmaktadır. Teorinin diğer varsayımları politik mübadele ve metodolojik bireycilik ilkesi de aynı eleştiriye maruz kalmaktadır. (Aktan, 1994: 154-155).

Türkiye'de anayasal iktisat ve kamu tercihi uzun süredir tartışılan bir alandır. Anayasal sınırların mümkün ve doğru olduğunu savunanlarla birlikte, siyasal iktidarın ekonomi yönetimini belirli kurallarla sınırlandırdığı için anti-demokratik bulanlar da vardır.

Özbudun'a göre "Ekonomi politikalarının genel çerçevesinin katı anayasa kuralları ile belirlenmesi siyasal partilere tek tip ekonomi politikası empoze eder. Günümüz batı demokrasilerinde siyasal partilerin genel ayrıştığı konu ekonomi politikaları üzerinde olduğu düşünülürse, partilerin birbirine benzer politika üretmesine neden olur. Bu durum partiler arası anlamlı yarış ortadan kaldıracaktır. Seçmenlerin farklı parti programları arasında tercih imkanı azalır, partilerin vaat ettikleri programların başarı ile uygulanıp

uygulanmadığı ortadan kalkar siyasal iktidarlar sorumluluğu anayasaya bırakırlar.” (Özbudun, 1992: 4).

Görgün’e göre “*Anayasanın bir iktisadi plan niteliği kazanması yalnız devletin iktisadi tercihlerini değil, bireyin iktisadi özgürlüğünü, anayasaların sık sık değişmemesi göz önüne alınırsa, gelecek kuşakları da kapsayacak şekilde sınırlar. Bu tür ekonomik düzeni serbest piyasa ekonomisi olarak nitelemek mümkün değildir. İktisadi anayasa ancak kumanda ekonomilerinde uygulanabilir.*” (Görgün, 1992: 151).

Görüldüğü üzere Türkiye için anayasal iktisat uygulanabilirliği konusunda eleştiriler bulunmaktadır. Atıf yaptıklarımız dışında literatürde bir çok olumsuz eleştiri bulunmaktadır. Özbudun örneğinde ekonomi politikalarının tek tip olacağı söylenmektedir. Görgün örneğinde ise bireysel özgürlüğe zarar vereceği savunmaktadır. Bunun dışında anayasal iktisat uygulamalarının sadece liberal politikalar doğrultusunda yönlendirildiği savunulmaktadır. Ayrıca bu teorinin gelişmiş ve ekonomik kurumlarının belirli standartta olduğu ülkelerde uygulanabilirliği savunulmaktadır. Bu analizlerin gerçeklik payı olmakla birlikte devlet organizasyonun büyüme eğiliminin seçim ekonomisinin yanısıra daha bir çok faktöre bağlı olduğunda belirtmek gerekir. Diğer taraftan, kamu harcamaları, ve vergi politikaları ile bütçe politisındaki seçim öncesi, seçim dönemi ve seçim sonrası dönemdeki her uygulamanın seçim ekonomisi uygulaması olduğunu iddia etmek de doğru bir yaklaşım değildir. Dolayısıyla herbir politikayı kendi dinamikleri açısından değerlendirmek daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

SONUÇ

Kamu tercihi teorisi kısaca politikanın ekonomik analizidir. Kamu tercihi sınırsız anlamda devleşmiş devlet anlayışı döneminde doğmuştur. Teoriye göre devletin büyümesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlar mali ve ekonomik faktörler ve siyasal faktörlerdir. Kısaca mali ve ekonomik faktörler ise kamusal mal ve hizmet sunumu, ekonomik krizler, Keynesyen politikalar, rüşvet, rant kollama, kayırmacılık, haraç, zimmet gibi faktörler sayılabilir. Devletin büyümesinin diğer bir nedeni siyasal faktörler ise tezimizin asıl araştırma alanıdır. Devletin büyümesini yani başarısızlığa uğramasını sağlayan faktörler ise seçim ekonomisi politikaları, popülist politikalar, politik konjonktür teorileri, savaşlar, siyasi-mali ahlakın bozulması, baskı ve çıkar gruplarının faaliyetleri sayılabilir.

Devlet başarısızlığı teorisi üzerine kurulmuş kamu tercihi ilkeleri metodolojik bireysellik, rasyonalite ve politik mübadeledir. Bu ilkelere göre bireysellik ve çıkar motivasyonu esastır, politik mübadele sürecinde siyasetçiler ve seçmenler arasında çıkar paylaşımı vardır. Bu ilkeler ışığında kamu tercihi teorisinde pozitif ve normatif iki ayırım yapılır. Pozitif alanda seçmenler, politikacılar, bürokratlar ve baskı ve çıkar grupları üzerinden mevcut kurallar incelenir. Normatif alanda ise olması gereken ideal düzen ve en iyi oylama kuralları araştırılır.

Kamu tercihi teorisi 1950'lerde sistemleşmiş bir disiplindir. 1970'lere geldiğinde bu alanda çalışan iktisatçılar sürekli büyüyen devlet organizasyonunu sınırlandırmak üzere anayasal politik iktisat teorisi adlı bir alan geliştirmişlerdir. Bu alanın kurucusu Nobel ödüllü iktisatçı J.M. Buchanan'ındır. Buchanan kendisini anayasalcı, sözleşmecî ve demokrat olarak tanımlamaktadır. Gerçektende anayasal iktisat disiplininde sözleşmecilik oldukça önemli bir felsefî kavramdır. Bu kavramın felsefî temelleri T. Hobbes, J.J. Rousseau ve J. Locke'a dayanmaktadır. Bu klasik düşünceye sahip düşünürlere göre sözleşme öncesi toplumda yani doğa durumunda anarşi, kaos ve terör bulunmaktadır. Bu durum bireysel hak ve özgürlüklere, mülkiyet hakkına zarar vermektedir. Bu durumu aşmak için toplumun tüm fertlerinin rızasıyla oluşturulmuş toplumsal bir sözleşme gerekir. Bireyler bu anlamda kişisel

hak ve özgürlüklerin bir kısmından vazgeçerek devlete devredeceklerdir. Bu durumda devlet can ve mülkiyet güvenliğini sağlayacaktır. Anayasal iktisat teorisi de bu felsefi temellere dayanmaktadır.

Anayasal iktisat teorisi çerçevesinde çeşitli okulların yaklaşımları bulunmaktadır. Bu okullar Virginia politik iktisat okulu, Freiburg okulu ve Chicago okulu olmak üzeredir. Bu okullardan Virginia okulu anayasal iktisadın temellendiği, temel düşünürlerin bulunduğu okuldur. Freiburg okulunda ise devletin sınırlandırılması yanında sosyal bir piyasa ekonomisi önerilmektedir. Chicago okulu çevresinde ise yaşanan ekonomik sıkıntılardan siyasal iktidarlar sınırlandırılması yoluyla aşılacağı savunulmaktadır. Sıkıntıların temelinde ise genişleyici para politikalarına bağlanmaktadır. Parasal genişlemeler anayasal sınırlamalarla kontrol altına alınmalıdır.

Devletin büyümesine ve başarısızlığa uğramasına neden olan temel faktörlerin başında seçim ekonomisi uygulamaları görülmektedir. Seçim ekonomisi kavramı ise siyasal iktidarların tekrar seçilebilmek adına mali ve parasal alanda uyguladığı popülist politikaların tümüne verilen bir addır. Seçim ekonomisi çerçevesinde siyasal iktidarlar seçim öncesinde çeşitli popülist politikalara başvururlar. Bunlar kamu çalışanların ücretlerinde zam, tarımsal destekleme, vergi affı, vergi indirim ve çeşitli teşvik paketleri sayılabilir. Seçim sonrasında bu genişlemeci politikalar yerini enflasyona, yüksek faiz oranlarına, özelleştirmelere, kamu gelirlerinde artışlara ve kamusal harcamalarda azalışa bırakabilir.

Seçim ekonomisi uygulamaları genelde üç harcama kalemi üzerinden yapılır. Bu harcama kalemleri, cari harcamalar, transfer harcamaları ve yatırım harcamalarıdır. Cari harcamalar, bu kalemde eğitim, sağlık, maaş gibi sosyal getirisi yüksek harcamalardır. Transfer harcamalarında ise dul, yetim ve emekli aylıkları yer alır, yatırım harcamalarında ise üretimi arttırmaya yönelik harcamalardır. Tüm bu popülist uygulamaların sonuçları oldukça önemli sorunlara yol açabilmektedir. Bu politikalar sonucunda bütçe açıkları, enflasyon, büyüme işsizlik gibi makro ekonomik göstergelerde ciddi sıkıntılar görülür, uzun vadede ise politik ve ekonomik yozlaşmalara siyasal ve mali ahlakın aşınmasına yol açabilir.

Tüm bu uygulamalar çıkar motivasyonu ile hareket eden, politik özneler yüzünden gerçekleşmektedir. Siyasetçiler, seçmenler ve bürokratlar arasında yaşanan

karmaşık ilişkiler ağı seçim ekonomisine veya literatürde ki diğer bir adlandırmayla politik konjonktür teorisine neden olmaktadır. Seçim ekonomisi çerçevesinde siyasetçiler oy maksimizasyonu, seçmenler fayda maksimizasyonu, bürokratlar ise bütçe maksimizasyonu güdüsüyle hareket ederler. Tüm bu sarmal seçim çevrimlerine neden olmaktadır. Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorisi perspektifinde siyasetçiler çıkarıcı, seçmenler ise bilgisiz, ilgisiz, miyop ve unutkan olarak adlandırılmaktadır. Gerçekten bu çıkarıcı özneler ekonominin politize olmasına uzun vadede ekonomik ve sosyal alanda aşınmalara ve devletin önlenemez büyümesine neden olabileceklerdir.

Çalışmamızda 1983-2015 arasında yaşanan genel milletvekili seçimleri analiz edilmiştir. Genel seçimlerin analiz konusu yapılması nedeni politik konjonktür teorisyenlerine göre genellikle seçim ekonomisi uygulamaları genel seçimlerde görülmektedir. Çalışmanın tutarlı ve anlamlı olması için bizde bu anlamda milletvekili seçimlerini analiz konusu yaptık. Türkiye’de yapılan 1980’li yıllarda ve 1990’lı yıllarda genel olarak seçim çevrimlerine rastlanmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde yasal ve kurumsal bir takım önlemlerle bu uygulamalar önlenmeye çalışılmıştır. Bu alanda 5018 sayılı Kamu Mali Yönetiminde Kontrol Kanunu etkili olmuştur.

Türkiye’de 1980’ler yeni liberilizasyon sürecidir. Ülke ekonomisi dışarıya açılmıştır. Bu yeni dönem zarfında birçok ekonomik ve siyasal yenilikler gözlemlenmiştir. Bu süreçte çeşitli yozlaşmalar görülmüş bunun temelinde yatan ise kamu yönetiminde merkezîyetçilik, kırtasiyecilik, kamusal mal ve hizmet sunumunda yaşanan problemler ve Türk bürokrasisinin yapısal sorunları sayılabilir.

Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamalarının gözlenip gözlenmediği makro ekonomik göstergelerin seçim dönemlerindeki gerçekleştirmelerine bakılarak anlamlandırılabilir. Örneğin enflasyon, 1983 sonrası dönemde enflasyon % 30,4 ten % 50,4 lere, 1987 % 32,5 tan % 70,5 kadar çıkmıştır. Bu artış 1990’lı yılların ortasında kadar devam etmiştir. Bu istatistiki bilgiler ışığında 1983 ve 1987 seçimlerinde enflasyon seçim çevrimleri arasında anlamlı bir ilişki kurulabilir.

Büyüme 1980-1987 seyrinde genellikle olumlu bir havadayken, 1988 sonrası dönemde ise Türkiye’nin daralma-canlanma döngüsünde hapsoldüğü görülmektedir. 1988,1991,1994,1998 ve 2001 yıllarında küçülmeler hatta resesyonlar

gerçekleşmiştir. 1986 yılında büyüme oranı % 7,0 iken 1987 seçim yılında büyüme %9,5 civarında gerçekleşmiştir. Bu bilgiye göre eğilim görülmekle birlikte bazı ampirik çalışmalarda seçim ekonomisi, büyüme üzerinde anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Para arzı konusunda yapılan analizlerde 1987 yılı seçiminde pozitif bir ilişki bulunmuştur. 2002 yılında ise negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 2002 yılı negatif ilişki ise 2001 sonrası yasal reformların etkisi olarak yorumlanmıştır. Kamu bütçesi seçim ekonomisi uygulamalarının en çok uygulanacağı alandır. Kamusal harcamalar ve kamu gelirleri seçim döneminde siyasal iktidarlar tarafından kendi lehine manipüle edilebilir en temel alanlardır. Kamu bütçesinin Türkiye’de politik konjonktür teorisiyle ilişkisi bir çok seçim döneminde anlamlı bulunmuştur.

Türkiye’de her seçim döneminde seçim ekonomisi uygulaması yapılmıştır, demek yanlış bir tutum olacaktır. Örneğin 1995 seçimlerinde 1990’lı yılların tüm popülist eğilimlerine rağmen anlamlı seçim çevrimlerine rastlanamamıştır. Bu dönem zarfında 1994 senesinde yaşanan ekonomik kriz seçim çevrimlerine bir anlamda müsaade etmemiştir. Seçim ekonomisi uygulamaları sadece dönemin ekonomik ve sosyal dinamiklerine göre analiz edilememelidir. Örneğin seçim çevrimlerinin çok yüksek olduğu bir dönemde kamusal harcamalarda ve kamu gelirlerinde anlamlı bir ilişki kurulurken, enflasyonla veya büyümeyle anlamlı bir ilişki bulunamayabilir o yüzden analiz yapılırken dönemin tüm makro ekonomik göstergelerine bakmak daha tutarlı ve bilimsel olacaktır.

Türkiye’de seçim ekonomisi uygulamaları günümüzde eskisine oranla rastlanmasa da seçim sürecinin doğası gereği popülist eğilimler her zaman gözlemlenecektir. Bu eğilimler ve devletin sınırsız büyümesini engellemede Kamu tercihi teorisi ve Anayasal iktisat teorisinin anayasal önerilerinin yararlı olabileceği savunulmaktadır. Teorideki ekonomik anayasa, mali ve parasal anayasa olarak ikiye ayrılmaktadır. Mali anayasanın içeriğinde verginin konusu, verginin sınırları, bütçe gibi temel kamu maliyesini içeren alanlar düzenlenmektedir. Parasal anayasada ise para arzından kaynaklı sıkıntıları aşmak üzere çeşitli öneriler gözlemlenir. Kamu tercihi ve anayasal iktisat literatüründe çeşitli detaylı ekonomik anayasa önerileri bulunmaktadır. Örneğin Buchanan bütçe açıklarının anayasal bir maddeyle 5 yılda %20’nin altına indirilmesi gerektiğini savunmaktadır. M.Friedman ise anayasada

%20 oranında az düz oranlı bir vergi sisteminin bulunmasını savunmaktadır. Parasal alanda ise Friedman para arzını anayasal bir hükümlerle %3 ten az % 5 ten fazla olmamak koşuluyla bulunması gerektiğini savunmaktadır. Hayek ise bu anlamda en radikal örneği vererek para basımının özelleşmesi gerektiğini savunmaktadır.

Tüm bu anayasal iktisat uygulamalarının Türkiye’de uygulanabilirliği konusunda olumlu ve olumsuz bir çok tartışma bulunmaktadır. Bazı bilim adamları anayasal iktisat uygulamalarını anti-demokratik bulmaktadır. Bunun nedeni ise anayasal ekonomi yönetiminin siyasal partileri tek tip ekonomi modeline yönlendirmektedir. Ekonomik başarı denetimi yapılamayacak başarısızlıklar anayasaya atılacaktır. Bunun dışında anayasal iktisadın çeşitli ideolojilerin dayatması olduğunu savunan düşüncelerle birlikte, bunun dışında bu uygulamaların ancak kumanda ekonomilerinde olabileceğini savunan düşünürlerde bulunmaktadır.

Bu görüşlere rağmen dünya üzerinde çeşitli uygulamalarda bütçe açıkları ve borçlanma anlamında çeşitli anayasal sınırlandırmalar bulunmaktadır. Gerçekten sonsuz ve sınırsız bir devlet yapısı bireysel hak ve hürriyetlere, uzun vadede ekonomik menfaatlere zarar verecektir. Bu sınırsız organizasyon çeşitli popülist uygulamalarla daha da devleşmektedir. Türkiye’de devlet organizasyonu büyüme eğilimindedir. Bu organizasyon toplumun tüm fertlerinin belirli anlamda rıza gösterdiği bir anayasa ile sınırlandırılmalıdır. Dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de her maliye ve iktisat politikasını ve bütçe uygulamalarını seçim ekonomisi olarak adlandırmak yanıltıcı olabilir. Bu bilgiler çerçevesinde, anayasal iktisat ve kamu tercihi teorisinin anayasal önerilerinin her ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve daha bir çok faktöre bağlı olarak farklılık gösterebileceği ve başarı düzeyinin bu faktörle yakın ilişkisini göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa ve Bilir, Hüsni "Türkiye'de Sivil Anayasa Arayışları, Anayasal İktisat ve Anayasada Bulunması Gereken İktisadi-Mali Hükümler", Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (24), ss: 87-96, 2013.
- Adaçay, Funda R. ve İslatince, Hasan "İktisadi Düşünceler Tarihi", Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.
- Adanalı, Yurdağül, "Kamu tercihi Teorisi Bağlamında Kültür ve Kültürel Haklar", Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011.
- Akalın, Gülsüm ve Erkişi, Kemal "Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Oportünist Seçim Çevirimleri Açısından Değerlendirilmesi", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, ss:89-116, C:3, S:5, Zonguldak, 2007.
- Akalın, Güneri "Kamu Ekonomisi", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları NO:554, 1986.
- Akcagündüz, Emre, "Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine İnceleme", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2010, ss:29-35, C:2, S:2.
- Akçoraoğlu, Alpaslan ve Yurdakul, Funda, "Siyasal Ekonomi Açısından, Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, ss:1-25, 56-1, Ankara, 2003.
- Aktan Can, Coşkun, Dileyici, Dilek, Saraç, Özgür, "Anayasal İktisat Perspektifinden Pratik Mali Anayasa (Vergi Anayasası) Teklifleri", Can, Coşkun, Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde, ss:447-459, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Aktan Can, Coşkun ve Dileyici, Dilek "Parasal Düzen ve Parasal Anayasa", Can, Coşkun, Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde, Siyasal Kitapevi, ss:525-560, Ankara, 2002.
- Aktan, C, C ve Dileyici, D "Modern Politik İktisat Kamu Tercihi, Seçkin Yayıncılık, Ankarara, 2007.
- Aktan, Can, Coşkun "Anayasal Politik İktisat ve Ekonomik Anayasa Üzerine Bazı Soru ve Cevaplar", C. Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde, ss:294-306, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Aktan, Can, Coşkun "J. Buchanan Politik İktisada Katkıları", Can, Coşkun, Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde, Siyasal Kitapevi, ss:335-353, Ankara, 2002.
- Aktan, Can, Coşkun "Kamu Tercihi ve Anayasal Politik İktisat "Coşkun Can Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde ss: 3-30, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Aktan, Can, Coşkun, Dileyici, Dilek, Saraç, Özgür "Anayasal Perspektiften Vergi Reformu ve "Vergi Anayasası", Anayasal İktisat İçinde, ss:427-445, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.

- Aktan, Coşkun, Can “Leviathan: İnsan Haklarının Koruyucusu mu, Yoksa İhtilalcisimi?”, Yeni Türkiye Dergisi, C:4, S:21, s:499-502,1998.
- Aktan, C, C ve Dileyici, D “Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Modelleri”, Can Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde, ss:35-64, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Aktan, Can, Coşkun “Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat”, Takav Matbaası, Ankara, 1994.
- Aktan, Can, Coşkun “Devletin Büyümesi ve Devletin Başarısızlığının Anatomisi”, Can Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde, ss:101-120, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Aktan, Can, Coşkun “Çağdaş İktisadi Düşünceler”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1990, ss:211-230, C:11, S:1-2.
- Aktan, Can, Coşkun “Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma”, Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2001.
- Akyüz, Ünal “Siyaset ve Ahlak”, Yasama Dergisi, ss:94-129, S:11, 2009.
- Altun, Tülin, “Türkiye’de Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktür Dalgaları:1950-2010”, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss:47-69, C:36, S:2, 2014.
- Altuntepe, Nihat ve Güner, Tuğba “ Türkiye’de İstihdam-Büyüme İlişkisinin Analizi(1988-2011)”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, ss:73-84, C:5, S:1, 2013.
- Ataç, Beyhan, “ Maliye Politikası: Gelişimi,Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.
- Atılğan, Hasan, “ Parasal Anayasa”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,ss:11-37, c:1, No:1, 2009.
- Avcı, Mehmet” Türkiye’nin Ekonomik Yapı Sorunlarına Çözüm Olarak Anayasal İktisat Yaklaşımı”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2001.
- Bakırtaş, İbrahim, “ Politik Ekonomik Dalgaları Kuramı Kapsamında Türkiye’de ki Politik Yapının Ekonomi Üzerine Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:13, S:2, s: 47-63, 1998.
- Başaran, Cüneyt, “ 1 Kasım, Seçim ve Ekonomi”, <http://www.bloomberght.com/ht-yazarlar/cuneyt-basaran-2071/1820677-1-kasim-secim-ve-ekonomi/>, Erişim Tarihi: 03.09.2016.
- Batırel, Ömer, Faruk, “ Türkiye’nin Ekonomik ve Mali Performansı (2003-2010)”, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:30, S:1, s:229-242, 2011.
- Bilgin, Hüseyin, Mehmet “ Yozlaşma ve Türk Siyasal Yaşamının Yeniden Yapılanması Bir Model Önerisi” , Amme İdare Dergisi, ss:35-49, C:36, S:2, 2003.
- Bonin, Berk “ Anayasal İktisat Perspektifinden Ekonomik İstikrarın Değerlendirilmesi” Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2014.
- Buchanan, James, M, “ Kamu Tercihi ve Kamu Maliyesi”, çeviren: Can,Coşkun, AKTAN, Aktan(Ed), Anayasal İktisat İçinde, ss:86-94, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.

- Buchanan, James , M “ Anayasal İktisadın İlgi Alanı “, Çeviren: Melek Seferoğlu, Can,Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde,ss:269-281, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Buchanan, James, M “Devletin Başarısızlığını Teşhiste ve Yapısal Reform Önerisinde Kamu Tercih Teorisinin Başarısı ve Sınırları” Çvr: Can Coşkun Aktan, Can Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde, ss:127-138, Siyasal Kitapevi, Ankara,2002.
- Buchanan, James,M. Ve Tollison, R Editors “ The Theory of Puplic Choise” , Michigan University,1999.
- Buchanan, James.M ve Tullock, Gordan “ The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutinal Democracy,” Ann Arbor Paperbaks, University of Michigan Press, 1962.
- Buchanan, James,M. “ The Limits of Liberty : Between Anarchy and Leviathan, Liberty Fund, Collected Works volume : 7, 2000.
- Çelebi, Kemal, A. “Kamusal Tercihler ve Kamu Ekonomisinin Genişliği : Türkiye Örneği” Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1991.
- Çelik, Özlem, “ Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi,ss:1303-1362, C:12, S:Özel Sayı, 2010.
- Çevikbaş, Rafet, “ Yönetimde Etik ve Yozlaşma”, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss:265-289, C:20, S:1, 2006.
- Çinko, Levent, “ Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, ss:103-116, 61-1, Ankara,2006.
- Dağdelen, Ayfer, “ Siyasal Yozlaşma Olgusu ve Siyasetin Finansmanı Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış”, Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:6, S:2, s:291-306, 2013.
- Dede, Melek, Ercan, “ Anayasal İktisat Perspektifinde Maliye Politikası Kuralları ve AB Ülkelerinde Uygulamaların İncelenmesi”, Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mesleki Yeterlilik Tezi, Ankara, 2010.
- Demirkan, Uçar, “ Mali Anayasa” , Maliye Dergisi, ss:37-41, s:156, Ocak-Haziran, 2009.
- Derya, Hülya, “ Freiburg Okulu Çerçevesinde Eucken ve Hayek”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss:493-512 C:21, S:2, Isparta, 2016.
- Doğan, Alper, “ Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye Değerlendirilmesi”, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa, 2012.
- Efe, Ahmet, “ Türkiye Ekonomisinin Anayasal İktisat Açısından Analizi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1999.
- Eğilmez, Mahfi, “ Makro Ekonomi: Türkiye’den Örneklerle”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

- Ekizceleroğlu, Rengül, “ Türkiye’de Parti İçi Demokrasinin Hukuksal Boyutları”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.
- Ekşi, Zekerya, “ Kamusal Tercih Alanında Kuramsal Yaklaşımlar ve Anayasal İktisat” Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Erduman, Ali, Çelen, “Politik Bütçe Döngüleri Teorisi ve 1980 Sonrası Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Uygulanan Maliye Politikalarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- Eroğlu, Müzeyyen, “J. Locke’un Devlet Teorisi” , Akademik Bakış Dergisi, ss:1-15, S:21, Celalabat-Kırgızistan, 2010.
- Ertek , Tümay “ Mikro Ekonomi Teorisi” , Beta Yayıncılık, İkinci Baskı, 2009.
- Fırat, Mustafa, Burak, “ Anayasal İktisat Teorisi ve Önerilerinin Türkiye İçin Değerlendirilmesi”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2008.
- Friedman, Milton “ Vergi ve Harcamalara Getirilebilecek Anayasal Sınırlamalar” , Can Coşkun Aktan (Ed), Çeviri: Tekin Akdemir, Anayasal İktisat İçinde,ss:407-413, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Gordan Tullock, “Kamu Tercih”, Çeviren: Coşkun Can Aktan, Can Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat içinde ss: 77-85, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Gökbunar, Ramazan, “ Kamu Finansmanında Demokratikleşme ve Ekonomik Anayasa Önerisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. Şükrü Postaçioğlu’na Armağan,ss:1-9, İzmir, 1997.
- Göker, Serkan, “ Anayasal İktisat Teorisi Kapsamında Mali Kurallar” Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2014.
- Görgün, Sevim, “ Anayasal Borçlanma Politikası ve Devletin Borçlandırma Yetkisinin Sınırlandırılması”, Ekonomik Anayasa Sempozyumu, Takav Matbaası, Ankara, ss:147-152, 1992.
- Gülşen, Taner, “ Zimmet Suçu”, Ankara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.
- Güvel , Alper, E. ve Koç, Aylin “ Bütçe Açıklarının Politik ve Kurumsal Belirleyicileri: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss:286-301, C:19, S:2, 2010.
- Güvel, Enver, Alper ve Koç, Aylin, “Kamu Açıklarının Politik Ekonomisi”, Sosyoekonomi Dergisi, ss:232-251, 2011-1.
- Habertürk, “İktidar Partisinin Seçim Vaatleri”, <http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1135926-iste-ak-partinin-ekonomik-vaatleri>, Erişim Tarihi: 03.09.2016.
- Hayek, Friedrich, “ Anayasal İktisat Üzerine Düşünceler “, Çeviren: Tekin Akdemir, Can, Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde, ss:291-293, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.

- Hayek, Friedrich, A, “ Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni” , Çeviren: Doç.Dr. Mehmet Öz, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1997.
- Hayek, Friedrich, A, “Hukuk, Yasama, Özgürlük: Kurallar ve Düzen” Çev: Attila Yayla, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996.
- Hepaksaz, Engin “ Anayasal Vergi reformu ve Vergi Anayasası Önersinin Türkiye’de Uygulanabilirliği” Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2007.
- Hepaksaz, Engin “ Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Perspektifinden Anayasal Mali Reform” Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, ss:89-109, 2007 Cilt: 44 Sayı:514.
- Hepaksaz, Engin “ Factors Affecting the Succuess of the Election Economy in Developed and Devopoling Countries (Some Examples About Turkey), Global Journal on Humanites and Social Sciences, ss:68-75, 2016.
- Hobbes, Thommas “ Leviathan: veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti”, Çeviren: Semih Lim , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.
- Karaçor, Zeynep ve Saraç, Taha, Bahadır, “ Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, ss:102-116, C:7, S:1-2, Konya, 2004.
- Karagöl, Erdal, Tanasa ve Akgeyik, Tekin, “ Türkiye’de İstihdam Durumu Genel Eğilimler”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, S:21, Mayıs-2010.
- Karagöz, Kadir ve Karagöz, Murat, “ Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye için Ampirik Bir Analiz”, Sayıştay Dergisi, ss:5-22, S:76, 2010.
- Karluk, S, Rıdvan, “ Türkiye’de Ekonomik Anayasa ve Üç Önemli Konu”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C:13, S:2, ss:71-90, 2013.
- Kaya, Kurtuluş, “ Anayasal İktisat Çerçevesinde AB Anayasası ve Türkiye”, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2006.
- Kayabaşı, Yeltekin, “Politik Yozlaşmaya Çözüm Olarak Anayasal İktisat”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2005.
- Kızılboğa, Rüveyda , “ Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi” Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss:91-109, 2 ,2012.
- Koç, İsmail, “ Politik Konjonktür Teorileri Çerçevesinde 1990 Sonrası Türkiye’de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi” , Maliye Araştırmaları Dergisi, ss:39-56, C:1, S:1, 2015.
- Kovancılar, Birol, “ Çağdaş Liberal Düşünce de Demokratik Karar Alma Mekanizması ve Bütçe Harcamalarında Popülist Eğilimler”, Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, ss: 207-228, Sayı:3, Manisa, 1997.
- Kuşat, Nurdan ve Dolmacı, Nilgün, “ Kamu Tercihi Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss:129-146, C:12, S:1, Sivas, 2011.
- Küçükkalay, Mesud, A ve Özmen, Müjdat, “Aziz Nesin ve Nikolai V. Gogol’da Bürokratik Devlet Mekanizması: Kamu Tercihi Teorisi Bağlamında Çarlık Rusya’sı ve Türkiye

- Karşılaştırması” Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2010, ss:7-23, C:5, S:1.
- Mack, E, “ John Locke”, Continium, London- New York, 2009.
- Min, Shi ve Svenson, Jakop, “ Political Budget Cycles : Do They Differ Across Countries and Why?”, Journal Of Puplic Economics, ss:1369-1389, 90, 2006.
- Mutluer, M.Kamil, ÖNER , Erdoğan, Kesik Ahmet, “ Bütçe Hukuku”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Niskanen, William, “ Yeni Bir Mali Anayasa Önerisi”, C,C Aktan (Ed), Çeviren: Tekin Aydemir, Anayasal İktisat İçinde, ss: 414-426, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Oğuz, Veysi, “ Türkiye’de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu”, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2011.
- Onur, Sara “ Politik Konjonktür Dalgalanmaları ve Türkiye Uygulaması (1950-2000)”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss: 158-184, C:6, S:2, 2001.
- Onur, Sara, “ Politik Bütçe Döngüleri ve Türkiye Ekonomisi (1975-2000)” Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss: 85-126, C:21, S:2, 2002.
- Özbudun, Ergun, “ Anayasa Hukuku Açısından Ekonomik Anayasa”, Ekonomik Anayasa Sempozyumu, Takav Matbaası, Ankara, ss:1-9,1992.
- Özdemir, Bülent, Mehmet, “ Türkiye’de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007.
- Öztürk, Nazım “ Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler ” Amme Dergisi, C:37, S:3 , ss: 17- 35, 2004.
- Parlaktuna,İnci ve Bahçe, Abdullah, Burhan, “Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)”, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, ss:1-19, V:7, N:2, 2006.
- Rousseau, Jean, Jacques, “ Toplum Anlaşması”, Çeviren: Vedat Günyol, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.
- Sakal, Mustafa ve Kitapçı, İsmail, “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, Sosyoekonomi Dergisi, ss: 32-48, 2009-2.
- Sakal, Mustafa ve Şahin, Ayşe, Elif “ Anayasal İktisat”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009, ss: 69-112, C:11, S:1.
- Sakal, Mustafa ve Şahin, Elif, Ayşe “ Anayasal İktisadın Temel Felsefesi ve Türkiye’ de Uygulanabilirlik Koşulları”, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, ss: 75-114, C:10, S:1.
- Saraç, Taha, Bahadır, “ Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Türkiye Uygulaması”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005.
- Sarıca, Murat, “ 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi”, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.
- Savaş, Vural, F, “Mali Anayasanın Temel Konuları”, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 8,S: 3, ss:333-370, Ankara, 1991.

- Savaş,Vural, F. “ Politik İktisat”, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
- Savaş,Vural, F, “ Anayasal İktisat”, Avcıol Basım Yayım, 3.Baskı, İstanbul, 1997.
- Schuknet, Ludger, “Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries”, KYKLOS, ss: 155-170, Vol:49, 1996.
- Sezgin, Şennur. “ Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar (1950-2003) Dönemi”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, ss: 136-154, C: 62,S:2, Ankara, 2007.
- Sirkin, Gerald “ Devlet Başarısızlığının Anatomisi”, Çevr: Can Coşkun Aktan, Can Coşkun Aktan (Ed), Anayasal İktisat İçinde , ss: 121-126, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.
- Sönmez, Cahit “ Seçim Ekonomisi Piyasaları ve Ekonomiye Nasıl Etkiler ? (1)”, http://www.yeniasir.com.tr/yazarlar/cahit_sonmez/2014/02/19/secim-ekonomisi-piyasaları-ve-ekonomiyi-nasil-etkiler-i, Erişim Tarihi: 30.06.2016.
- Şanlısoy, Selim ve Kök, Recep, “ Politik İstikrarsızlık Ekonomik Büyüme İlişkisi Türkiye Örneği (1987-2006)” Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss: 101-125, C:25, S: 1, 2010.
- Tarı, Recep ve Özkan, Filiz, “Türkiye’de 1980 Sonrası Seçim Dönemlerinin Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi Çerçevesinde Analizi”, Erciyes Üniversitesi,İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss: 224-238, S: 36, Ağustos-Aralık, 2010.
- TİSK, “ Ekonomik Anayasa Raporu: Anayasanın Temel Esasları ve Mali Ekonomik Hükümlere İlişkin Görüş ve Öneriler” TİSK Yayınları, Ankara, 2011.
- Tok, Seher “ Anayasal İktisat ve Kamu Tercihi Yaklaşımı Sorunlar ve Çözüm Önerileri” , Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2009.
- Tokatlıoğlu,M,Y “Ekonomik Boyutuyla Yolsuzluk Olgusu Ve Yolsuzlukla Mücadele”, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Yıl: 2003/ Cilt: 5 Sayı: 2 Sıra: 4 / No:172.
- Tunçer, Mehmet ve Arıman, Yasemin, “Seçmenlerin Siyasi Tercihlerini Etkileyen Faktörler İçinde Verginin Yeri Trabzon Örneği”, Tisk Akademi, C: 10, ss: 154-175, 2015.
- Tüğen, Kamil, “Devlet Bütçesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2011.
- Ünlükaplan, İlter, “ Kollektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss: 16-34, C: 11, S:11, 2003.
- Yalçın, Aydın “ İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi”, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, Ankara, 1976.
- Yazıcı, Kuddusi “ Türkiye’ de Ekonomik Anayasaya Yönelik Öneriler”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss: 267-287, c:19, s: 3, 2014.

İnternet Kaynakları

www.bumko.gov.tr

www.tuik.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Muhammet EMİN COŞKUN

İletişim Bilgileri

E-Posta : M-Emincoskun@hotmail.com

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi : 18.02.1990

Sürücü Belgesi : B

Eğitim Bilgileri

Yüksek Lisans: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ve Mali Yönetim
Tezli Yüksek Lisans

Lisans: Anadolu Üniversitesi (***Örgün Öğretim***), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
09.2009 - 06.2013

Lise : Salihli Sekine Evren Anadolu Lisesi

Yabancı Dil

İngilizce: Okuma; Orta, Yazma; Orta, Konuşma; Orta

Sertifika Bilgileri

Kurumsal pazarlama Eğitimi (Kurs Veren Kuruluş; Anadolu Üniversitesi, Süresi; 2 Gün)